

קובץ גליונות

פרשת נח

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון הצדיק
רבי ישראל אליהו וינטרויב
זצוק"ל

הגאון האדיר
רבי אברהם גנהובסקי זצוק"ל

הגאון הגדול
רבי שלום בן ציון פלמן
זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה
הגראי"ל שטינמן שליט"א

מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור
הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י
הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מרן הגאון
רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

דברי שיזן

כאיל תערוג

פרי חיים

נשיה בחוקיך

גאון יעקב

משנת החפץ חיים

פניני דעת

דובב שפתיים

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

דרכי החיזוק

הלימוד בקובץ לזכות
ידידינו החשוב הרב ר' אהרון גולדשטוף שליט"א
לרגל הולדת בתו שתחי' בשעתו"מ
שיזכה לרוות ממנה ומכל יוצ"ח רב נחת

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

קרית ספר בית הכנסת: קהילת משך חכמה 053-3127555 ברכפלד * ישיבת מיר דרדק 08-9741667 בבתי הכנסת *אוהל תורה *חניכי הישיבות רשב"י	הר נוף בבתי הכנסת: *אמרי שפר *קהילת בני תורה *חניכי הישיבות- רח' ברנד כנסת 054-8429113 (גרס) נוה יעקב 052-7677676 (לוי) סורוצקין בבתי הכנסת: *אהבת תורה *באר שמואל סנהדריה המורחבת *ביהכנ"ס עזרת תורה עזרת תורה 054-8474651 (אלקין) *בית הכנסת בית ישראל קרית יובל 052-7639488 רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטון) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	*חזון איש *פוניבז' (אוהל קדושים) *ברסלב אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה בית מאיר בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה פונוביז' קהילות יעקב קרית מלך שערי תורה תפארת ציון מרכז *חנות גל פז- ר' עקיבא 88 *חנות שאבעס חזון איש 49 פרדס כץ 052-7168580 (אבוחצירא 30) בבתי הכנסת: *מנין אברכים (אבוחצירא 9) קרית הרצוג 03-5708404 (שטרן) 052-7640848 (פרידמן) שכון ה' 053-3151405 (נמירובסקי) *ביהכנ"ס המרכזי	מופקים 052-7635246 (סמיד) בבתי הכנסת: *קייט שיטית אלעד 054-8415551 (הופנר) ישיבת בני ראובן אשדוד רובע ג' - קרית חרדים 058-3231891 (שוורץ) רובע ז' 052-7668323 (מונק) רובע ט' 077-7656779 (בלומנטל) אשקלון 050-4181543 (לוי) באר שבע 052-7628911 (היקלי) בית שמש קרית 02-9910398 (פינקלשטיין) רמה ג' *ביהכנ"ס אהבת תורה 02-9920797 כולל עטרת שלמה
נס ציונה מוסדות אור תורת שלום בכולל בראשות הרב יפת שליט"א נתיבות 054-8454356 (טרבלסי) נתניה רמת אפרים 052-7664668 ביהכנ"ס מנין אברכים רח' גבע 25 054-8452828 (וייס)	רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטון) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	זכרון יעקב 04-6392214 (קניגסבון) חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינזינר) ישיבת נחלת הלויים הדר *ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) פולין סטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן) ירוחם ביהכנ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל) ירושלים *ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שעין) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בבתי הכנסת: *אמשינוב *מנין אברכים בר אילן/נוה צבי 054-8474651	ביתר גבעה A *ביהכנ"ס זכור לאברהם בית חלקיה 050-4156578 (מון) בני ברק *שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטון) ויזניץ 050-4192923 (טסלר) בבתי הכנסת: *הליכות חיים *המרכזי - רמת אלחנן *הליגמן *לדרמן *נאות יוסף *משכנות יעקב *דברי שיר *שם אבותי *אוהל משה ורחל- רח' פרל *יד אהרון *שבת אחים *היכל צבי רח' סירקין *אשכנז רח' יעל *בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא בכוללים: *בית הלל *נחלת משה
רמת השרון 052-7141747 תפרח 08-9924520 לרבים המבקשים קובץ גליונות גדול (A4) ניתן להזמין מראש במוקדי ההפצה.	רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטון) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	זכרון יעקב 04-6392214 (קניגסבון) חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינזינר) ישיבת נחלת הלויים הדר *ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) פולין סטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן) ירוחם ביהכנ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל) ירושלים *ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שעין) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בבתי הכנסת: *אמשינוב *מנין אברכים בר אילן/נוה צבי 054-8474651	ביתר גבעה A *ביהכנ"ס זכור לאברהם בית חלקיה 050-4156578 (מון) בני ברק *שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטון) ויזניץ 050-4192923 (טסלר) בבתי הכנסת: *הליכות חיים *המרכזי - רמת אלחנן *הליגמן *לדרמן *נאות יוסף *משכנות יעקב *דברי שיר *שם אבותי *אוהל משה ורחל- רח' פרל *יד אהרון *שבת אחים *היכל צבי רח' סירקין *אשכנז רח' יעל *בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא בכוללים: *בית הלל *נחלת משה

הזמנות במוקדים עד יום שלישי בערב. [*ללא הזמנה מראש]

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

באיך תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

בס"ד | גליון 177 | שנה ד' | פרשת נח | שנת תשע"ז

פניני הפרשה

שורש החטא - חטא הגאווה

ויאמר אלקים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ (נח, ו, ג)
פרש"י לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל.

בילקוט ר"פ צו איתא: א"ר לוי נימוס קילוסין הוא שכל מי שמתגאה אינו נידון אלא באש שנא' היא העולה על מוקדה, **דור המבול על ידי שנתגאו וכו' לא נידונו אלא באש וכו'** א"ר יוחנן כל טפה וטפה שהי' הקב"ה מורידה עליהם הי' מרתיח אותה, סדומים על ידי שנתגאו וכו' לא נדונו אלא באש וכו', וכן פרעה סיסרא סנחריב ונבוכדנצר, אבל ישראל ע"י שנבזים ושפלים בעולם הזה אין מתנחמין אלא באש הה"ד ואני אהי' לה נאם ה' חומת אש סביב לה.

למדים אנו מזה: דאע"ג דלא מצינו שבני נח נצטוו על גאווה, וחטאי דור המבול הי' ע"ז ועריות, ולא נחתם גז"ד אלא על הגזל כדפרש"י כאן, וכך לכל אחד הי' חטא שבזה נענשו, מ"מ גילו לנו חז"ל **דמקור החטא שלהם הי' של גאווה** וכידוע דכל המדות הם שורש של כל החטאים, ולזה חטא שלהם שהיו בעלי גאווה לכך עונשם באש ולהיפך אש יהי' לחומה ולמגן לכלל ישראל, זה דברים שבעצם נבראו לתועלת גדול, אלא כשבא במגע עם איזה דבר זה משחית ומקלקל [ולדוגמה אלוהול שבא עם אש] כי הבורא ברא הכל לטובה, אלא שאם פוגמים בגאווה ובאים לידי חטא, אז האש שנברא לטובה שורף, ולהיפך לכלל ישראל הצדיקים האש פועל באמת לטובתם.

מי שפרע מאנשי דור המבול

ויאמר אלקים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ (נח, ו, ג)

ואמרו בגמ' (בבא מציעא דף מ"ח ע"א) אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול, ומאנשי דור הפלגה, ומאנשי סדום ועמורה וממצרים בים, הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו. ובביאור מה שהזכירו גבי מי שפרע דוקא דורות הללו?

ביאר תוס' הרא"ש (שם) דאנשי דור המבול היו מלאים חמס ולא היו עומדים בדיבורם, ודור הפלגה נקט אגב דור המבול, והמצריים גם לא היו עומדים בדיבורם שבכל שעה אומרים לשלוח את ישראל וחזרו בהם.

ולכאורה הרי בני נח אינם מצווים שלא לחזור מדיבורם, ומה שנענשו לא היה בעבור חטא זה שחזרו מדיבורם?

ואפשר לומר: דכיון דמסברא יש שלא לחזור מדיבורו אף על פי שאין זה מז' מצות שנצטוו בני נח עליהם, מכל מקום כשנענשו על חטא גזל, וכן המצריים כשנענשו על ששעבדו את ישראל שלא כדיון, נצטרף העונש גם כן עבור זה שחזרו מדיבורם.

(אילת השחר בבא מציעא דף מ"ח ע"א ד"ה מי שפרע מדור המבול)

לקבל מידיו של ה'

כל אשר נשמת רוח חיים באפיו מכל אשר בחרבה מתו (נח, ז, כב)
פרש"י ולא דגים שבים.

יתכן לפרש דכיון ששליטת האדם ביבשה היא יותר מהים, משו"ה מעשיהם קלקלו את הברואים הנמצאים ביבשה יותר מאשר את הברואים הנמצאים בים, ולכן הבריות שבים לא נתקלקלו ולא מתו במבול, וכע"ז מפרש בגור ארי'.

ובמדרש רבה (צ"ג ג') איתא מה דגים הללו גדלין במים כיון שיורדת טפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצמאון, כמי שלא טעמו טעם מים מימיהון כך הן ישראל וכו'.

והנה כל הברואים שברא הקב"ה באין ללמד את האדם איך לנהוג.

וצ"ב למה הטביע שיהי' להם טבע זה?

ונראה: דהנה הבריאה הזאת מראה איך שהבע"ח מקבלים מזונם מן הקב"ה ישר בלי שום קשר עם הברואים שבעולם, וזה לעורר את האדם שכך צריך להתנהג, ובמבול לא נגזר לא נגזר על דגים כי על בריאה כזאת שתלויה בהקב"ה לא נגזרה גזירת כליון, ועל שאר כל בע"ח נגזר למות חוץ מאותם שהכניס עמו לתיבה, והאדם ילמד מזה להרגיש קשר עם הבורא בלי הפסק שהכל מיד הקב"ה, וכמו דאמרין בכתובות ס"ז ב' א"ל אטו מדידהו קאכילנא מדרחמנא קאכילנא.

והנה להלן (ח, י"א) פרש"י שהיונה אומרת יהיו מזונותי מרורין כזית, בידו של הקב"ה ולא מתוקים כדבש ביד בו"ד, ולמה היא אומרת לא מיד בו"ד "הרי העיקר שיהיה מיד הקב"ה".

י"ל דהיונה עיקר תפילתה שפרנסתה לא תהיה ע"י בו"ד, כי בו"ד ע"י שיש לו בחירה כבר נחשב שאינו מקבל מהקב"ה, אבל מה שמקבלין מאינו בעל בחירה הכל נחשב שאין הפסק, וכאן זה מדרגה יותר גדולה שהדגים רוצים ישיר ממש אפי' בלי הפסק של בעל בחירה רוצים להתקרב אליו עוד יותר, לכן מהיונים נכנסו לתיבה ז' כדי שיוכל להקריב קרבנות מהם, אבל הדגים בכלל לא היו בגזירת המבול כיון שהם ברואים שניזונים בידי הקב"ה לגמרי.

המצוה בדור האחרון

הרה"צ ר' דוד אבוחצירא שליט"א שאל את רבנו במכתב: "לכבוד מרן הגאון הגדול ראש הישיבה שליט"א.

ה"נועם אלימלך" זללה"ה בפרשת נח כתב וז"ל: בכל דור ודור יש מצווה מיוחדת יותר משאר מצוות לתקן שורשה. למשל בדור שלנו יש שורש לתקן מצוות ציצית יותר משאר מצוות. ונח שחי בדורותיו היה מתקן בכל דור שורש המצווה המיוחד יותר לאותו הדור. עכ"ל."

"למדנו רבנו שליט"א, מה שורש המצווה המיוחדת לדור שלנו, שממנה יימשך לנו הארה לקיים את כל התורה כולה בעזה"י. ושכרו כפול מן השמיים. וישר כח. חזק וברוך אמן."

ורבנו השיב לו בכת"י: "להתחזק מאוד באמונה וביטחון בהקב"ה ולא בבשר ודם". [והסביר דזה עפ"ד הגמ' במכות כג, א, 'בא חבקוק והעמידן על אחת']

גליון זה מוקדש

נתרם לעילוי נשמת הרבנית החשובה מרת לאה בת הג"ר ברוך יצחק הלוי ליון זצ"ל
א"ח להג"ר אריה לוי שליט"א נלב"ע ערש"ק פר' נח התשס"ד

בעזה"י"ת בעולם הישיבות והכוללים את זמן חורף הבעל"ט. נביא כאן מעט מדברי פתיחה שנשא רבנו בהכלי הישיבות כפתיחה לזמן חורף [וראה עוד בספר "מלא פי תהלתך עניני תורה עמ' ש"ח - ש"ט עוד שיחות מרבנו שליט"א בפתיחת הזמן] ומכיון שבהרבה ישיבות חשבות מתחילים מסכת יבמות הבאנו כאן כמה דברים מרבנו שליט"א בענין זה.

פתיחה למסכת יבמות

בשיחה (חורף תשע"ה) אמר רבנו: בחורף הבא מתכווננים אי"ה ללמוד יבמות, יבמות היא מסכתא שמתחילה בדברים לא טובים רחמנא ליצלן, אדם מת בלא ילדים, זה לא דבר טוב, א"כ למה מתחילים באמת סדר נשים עם יבמות, היה צריך להתחיל בדבר יותר טוב, ונדמה לי שתוס' באיזה מקום מדבר קצת על זה [אי"ה על תוס' מו"ק כ"ח ע"ב ד"ה בלע]

עכ"פ אנחנו רוצים אמר דבר כזה: מסכת יבמות מראה שיש השארת הנפש, למה בן אדם רוצה שישאר ממנו משהו, מפני שיש השארת הנפש, ממילא אפילו שאדם מת ולא השאיר ילדים רח"ל, התורה דאגה בשבילו, שיקח מישהו אחר שיהי לו עי"ז "זכר", לכן התורה אמרה שהיבם במקום האח שלו, וכאילו הוא חי, כל זה לסמל את הענין של השארת הנפש, זה התורה רצתה, אפילו אם הוא רחמנא ליצלן לא זכה לזה, שיהיה עכ"פ ע"י אדם אחר "להקים לאחיו שם" כדי שישאר השארת הנפש.

וזה דבר גדול שצריך לחזק, ולכן אף שמצד אחד זה דבר לא טוב, אך מצד שני הקב"ה מלמד אותנו תדעו שיש השארת הנפש, שלא יאבד, ולא ימחה שמו מישראל כתוב, לא ימחה שמו מישראל, שישאר משהו ממנו, אם לא הוא, לכל הפחות ע"י אחר.

עכ"פ צריך ללמוד מזה השארת הנפש, ממילא מצד אחד זה לא טוב, ומצד אחד זה כן טוב, **שנדע ששום יהודי לא נמחה שמו מישראל**, הקב"ה יעזור שלא נצטרך לזה.

והקב"ה יעזור שכל כלל ישראל יזכו להאמין בהשארת הנפש, שזה אחד מהאני מאמין של כלל ישראל.

החילוניים רח"ל הרי הם לא מאמינים בהשארת הנפש, הוא מת כמו אבן, והוא באמת כמו אבן...

הקב"ה יעזור שכלל ישראל יתרוממו ויאמינו בה' ובכל התורה כולה, וגם בזה שלא ימחה שמו מישראל, שכל נשמה עדיין נשארת.

בספר חסידים (אות תתשל"א) כתוב חידוש גדול, לפעמים אנשים חולמים על בן אדם שמת כאילו הוא חי, הוא נראה בחלום כאילו הוא חי, אומר הספר חסידים שאף פעם לא יחלום אדם על כלב מת כאילו הוא חי, למה? כי אין השארת הנפש, היות שלכלב - לבהמה אין השארת הנפש, לא נשאר זכר ממנו, ממילא לא שייך שיהי' כאילו הוא חי, רק בן אדם בגלל שיש השארת הנפש, שייך שיתראה בחלום, כך אומר הספר חסידים.

אם כן זה דבר טוב שנוכל להתחזק באמונה בכל הדברים וגם בזה שיש השארת הנפש, וכולם יתברכו בכל טוב. (פ"ח)

לימוד מסכת יבמות

בקשו מרבנו דברי חיזוק ללימוד מסכת יבמות, נענה רבינו ואמר אין ספק שע"י הקשיים שיהי' לו בלימוד יבמות ימנע ממנו קשיים אחרים בחיים, ובאמת בעיקר הדבר הלימוד של מס' יבמות לא כ"כ קשה זה רק ענין של חשבון

קירבות המשפחה, וגם הקושי ברש"י דף ט' ב' אבל חוץ מזה זה לא כ"כ קשה. (צדיק כתמר יפרח)

מסכת יבמות לבחורים

באו לשאול האם אפשר ללמוד מסכת יבמות בישיבה קטנה, השיב רבינו דבעצם הדבר העיקר שיהי' ברורים הדברים היטיב היטיב למגיד שיעור, ואז היה אפשר בעיקרון גם ללמוד בישיבה קטנה מסכת יבמות דאל"כ רבי לא שנה ר' חייא מנא ליה (נדה ס"ב ב') אבל יש לעיין בכל מקום ומקום לפי ענינו. [ושנה א' בשיב"ק פונביז' לימד רבנו מס' יבמות]

ושאלו לרבינו מישיבה גדולה עם תלמידים יותר חלשים מהרגיל ויש מהרמ"ם שרוצים ללמוד מסכת יבמות, אמר רבינו מה אחרת יבמות משאר המסכתות, כל ההבדל ברש"י הארוך דף ט' א'. אם הרמ"ם יסבירו טוב יבינו התלמידים, ולכן אמר שינסו.

אמר לי רבינו אני אומר לך כלל שאני טוען, אם יש ר"מ שמסביר דבר לבחור בן חמש עשרה שהוא כשרוני [כוונתי שהוא לא קשה הבנה] והבחור לא מבין, זה סימן שהר"מ עצמו לא ברור לו הדבר. (צדיק כתמר יפרח)

חזרות על יבמות

אמר רבינו בוא וראה כמה צריך לחזור הלימוד, בילדותי בגיל 12 למדתי מסכת יבמות, ועד דף נ' בערך חזרתי כארבעים פעם, עד דף ע' כשלושים פעם, עד סוף המסכת כעשרים פעם, ובכל זאת הרגשתי שעדיין אני לא יודע מספיק את המסכת.

וסיפר רבנו כשמרן הגר"ח רצה ללמוד עם בנו הגרי"ז כשהיה בן י"ב 'יבמות', פחד הגרי"ז שזה קשה, והלך הגרי"ז לדודה שלו להשיח לבו בפניה שחושש שזה מסכת קשה. (שם)

והננים ממנו עצה

אין זה שינוי

לפני כשלושים שנה היה בחור ממשפחה מכובדת שהתקשה לעמוד במסגרת והחל לרדת ברוחניות. ואברך יקר החל להתעסק עמו ולהחזירו למוטב, ולאט לאט הצליח להחזירו למסלול, אך משפחתו נהגה ללכת עם חליפה ארוכה, וכך הוא נהג עד שהתדרדר, וכעת הסכים לחזור למוטב בתנאי שיתחיל לבוש חליפה קצרה, ואביו התעקש מאוד ולא הסכים (ולא יכל בשום אופן להסכים לזה).

והאברך היה חסר אונים, והציע לאבי הבחור כמה שמות של רבנים שילך להתייעץ עמם.

ואבי הבחור החליט ללכת לרבנו שליט"א, ואכן הגיע לרבנו וסיפר לו את כל הסיפור.

ושאל אותו רבנו האם כעת הבחור לובש חליפה או לא? ואמר לו שכעת הוא לא לובש שום חליפה.

ואמר רבנו לאבא: אם עד עכשיו הוא היה לובש חליפה ארוכה וכעת עובר לקצרה, הרי יש כאן שינוי ממסורת המשפחה, אבל כעת שהוא בכלל לא לובש חליפה, ואם הוא יתחיל ללבוש חליפה קצרה הוא בשלבי התקדמות, וממילא אי"ז נקרא שהוא משנה מהמסורות.

והאבא השתכנע, והבחור חזר בס"ד למוטב וכיום הוא ת"ח מופלג. (מפי רא"ל שליט"א)

מן הראוי לציין שאין למדים הלכות מפי מעשה, וע"כ אין לסמוך על הדברים למעשה בשום אופן, והכל נכתב בדרך מו"מ בלבד.

נטילת ידיים

בנטילת ידיים, מניח רבנו שליט"א את הקערה ליד המיטה, ומכסה את המים בלילה שלא יהיו מים מגולין. (עי' שע"ת סק"ז. וארחות רבנו ח"א עמ' רז)

וגם כשהיה במחנות העבודה בשו"ץ ששם ישנו אנשים רבים צפופים בחדר קטן וביניהם היו גם הרבה יהודים ורבי משה סולוביצקי זצ"ל עם רבנו יבלח"ט הקפידו אז על נטילת ידיים שחרית במקום, ומדובר היה בחדר שלא היה בו מקום לזוז כלל, אך הם לא ויתרו על נט"י שחרית במקום. (רבי ישראל מאיר ארלנגר שליט"א בס' פלגי מים עמ' ר"ט)

ויציין שבכל מסעות רבנו שליט"א לחו"ל לוקח עמו את הקערה של נטילת ידיים והספל ודו"ק. [וכבר הבאנו במק"א שאמר רבנו על השמועה בשם הגר"א שבזמן שריפת הגר צדק נחלשה רוח טומאה של ד"א, (עי' ארח דוד או' י"ט באריכות) דאכתי אין להקל בזה כיון שהמשנ"ב לא הביא ד"ז].

ג' פעמים רצופין

ואחר שנטול ג' פעמים לסרוגין נוהג ליטול על כל יד עוד ג' פעמים רצופין לצאת את השיטות (סידור יעבץ, ארצות החיים קב הישר פי"ג ועוד) שצריך דוקא ג' פעמים רצופין כדי להסיר את הרוח רעה. [ואמר רבנו פעם בשיעור, שמי שרוצה החמיר בזה יכול להעביר את ידו ג"פ תחת ברז פתוח דהרי לא בעינן כלי בנט"י ואפשר לסמוך לחומרא זה בעברת יד ג"פ תחת הברז] [א"ה ועי' בס' ארח דוד או' כ' מה שהובא בזה]

לומד דברי תורה כנגד המי נט"י

העיד רבנו על מרן החזון איש: לא היה נמנע מלומר ד"ת נגד מים של נט"י של שחרית (אעלה בתמר מתורת החזון איש א') [ומרן הגר"ק שליט"א העיר ע"ז: א כן גם אני שמעתי ואמר שגם לדעת המחמירים שלא לדבר כנגד מי נט"י מ"מ אם שפך לתוכו קצת מים מותר עכ"ד. ועי' שע"ת סי' ד' סק"ח, והליכות שלמה תפלה עמוד ר"מ שהגרש"ז הורה שלא להתפלל נגד נטילת ידיים של שחרית]

כמה פרטים בנטילת ידיים

ש: האם יש לחשוש שלא לאכול "לחם" שנאפה ע"י אנשים שאינם שומרים תורה ומצוות רח"ל, משום ש"אינם נוטלים ידיים"?

תשובה: כיון שבדרך כלל רוחצים ידיים לפני העבודה, אפשר בלית ברירה לסמוך ע"ז. [א"ה וכע"ז עי' בשו"ת דעת נוטה סי' שצז - שצח שצינו כן בשם החזון איש שבדרך כלל שוטפין ידיים ג"פ]

ילד שאינו בר דעה לא חייב נט"י, כיון "שאם אין בו דעת"

"אין טומאה" (ולכן גם הגויים לא צריכים נט"י). [א"ה וכן הוא בשו"ע הגר"ז סימן ד' סעי' ב']

ונראה שממתי שהילד יכול לאכול לחם הוא נחשב בר דעה לגבי נט"י. [א"ה ובס' החדש יבקשו מפיהו הביא בשם מרן הגרי"ש זצ"ל, שמגיל שהתינוק זוחל צריך להקפיד בנט"י שחרית].

ונשאל רבנו: שיש סגולה להוריד "צהבת" מהתינוק לפני הברית ע"י נט"י!

ואמר שמעשים שבכל יום שזה לא כ"כ עוזר, ולא שמענו שעוזר. (אפיקי איל)

נגיעה בלא נט"י בחבית יין

סיפר נכד מרן הגרי"ש זיע"א - הגאון ראצ"י שליט"א שבאחד השנים קראה לו הרבנית שטיינמן ע"ה ושאלה אותו מתי הוא נוסע למרן הגרי"ש, כי יש לרבנו שליט"א שאלה בהלכה שהוא רוצה לשאול את מרן.

וכעבור תקופה כשעמד ליסוע לירושלים, נכנס לרבנו ושלחו רבנו לשאול: היות 'שיש לו יין שהוא מכין בעצמו, ומניח אותם בתוך בקבוקים גדולים מאוד, ואחד הילדים הקטנים, נגע מאחורי הבקבוק לפני שנטל את ידו בבוקר'.

והוא שואל האם יש לו היתר לכתחילה לשתות את היין? [מלבד השיטות שמתירות בדיעבד אם נגע בזה, אלא גם לשיטות המחמירות בנגיעה בידים קודם נטילה. עי' ביאור הלכה סי' ד' סעי' ד' בשם הגר"א ועוד] דיל"ד בדברי הגמ' בשבת קט, א יד לגיגית תקצץ ופרש"י 'לגיגית - שמטילין בה שכר. תיקצץ - דלא תיגע קודם נטילת שחרית'. דאולי י"ל דהכונה דוקא לגיגית מחרס ולא זכוכית, או דוקא בשכר ולא ביינ [ועי' חיי אדם כלל ב' סעי' ב'].

ונסע הנכד למרן הגרי"ש ושאל אותו דבר זה בער"ש, ובמוצ"ש לפני שיצא הראה לו מרן זצ"ל שבסוף משניות ידיים [אחר פירוש א"ר לגר"א] מובא קטע מהגר"א שנוגע לעניני ידיים ושם כותב: דכל הנך דקמירי בשחרית קודם נטילה משום סכנה, דכל דבר שיש בו נקב סכנה בשחרית קודם נטילה ליגע בפי הנקב, והיינו טעמא דכולהו וכן יד לתסודה הוא הנקב של הגיד שהקז בו דם, ויד לגיגית סכנה לשותיו אם הניח ידו קודם נטילת שחרית ע"פ הגיגית, וה"נ יד לאמה יד לפי האמה תקצץ משום סכנה, וכל היום משום קרי מעטרה ולמטה מותר כדאמרי בעלמא עכ"ד.

וכיון שהילד לא נגע ב"פתח" של הבקבוק שפיר מותר [ועל עיקר הטענה של רבנו שליט"א לחלק בין שכר ליין הראה מרן זיע"א שהמאירי שם כ' דאין חילוק בין שכר ליין]

מכתבים הערות והוספות

גליון 117 פר' נח תשע"ו | כתבנו אודות מרן הגרש"ז ריגר זצ"ל [שיום היארציט שלו ד' חשוון תש"ג] ושלח לנו (רג"ה שליט"א) שסיפר לו רבנו שליט"א שבילדותו היה הולך עם הגרש"ז לפני שבת לשווקים בבריסק כדי שבעלי החנויות יסגרו את החנות לפני שבת, ומיראת כבוד להגרש"ז היו אכן סוגרים את החנות, אבל אחרי שהיה הולך משם, היו פותחים שוב את החנויות.

גליון 176 פר' בראשית תשע"ז | כתבנו מדברי רבנו שליט"א כשיש ויכוח בין בני זוג על מי מוטל לוותר. והאיר (רי"ק) שליט"א שהגר"ח"י מישקובסקי שליט"א אמר בשם רבנו, שהבעל צריך לוותר כי הוא לומד תורה.

עולם הישיבות

ישיבת אופקים

שכינה מדברת

התלמיד שהיה מופתע מאוד מהתשובה וסבר שהגר"י תיר לו את ספקו על אתר ושאל למה ליסוע לר' אהרן לייב? ולמה רה"י לא יכול לענות לי?

ענה לו הגר"י: מצד אחד אתה ודאי פה והם ספק יבואו ואין ספק מוציא מידי ודאי, מצד שני אם לא יבואו בחורים לישיבה גם לאלו שכאן לא יהיה איפה ללמוד, אלה שני צדדים שההכרעה ביניהם קשה, הישיבה היא הישיבה שלי ויש לי נגיעה אינני רוצה לענות לך, במקום שבו יש לי נגיעה ולכן תילך אל רבנו הגראי"ל שליט"א ותשאל אותו מה עליך לעשות.

ש"ץ בימים נוראים

באחד משנותיו האחרונות - בשיחת טלפון עם הגראי"ל שטיינמן שליט"א טען הגר"י לרבנו שאינו ראוי להיות ש"ץ שהרי מחמת כאבים ברגליו אינו מסוגל להצמידם כשעומד, גם אינו מסוגל לעמוד לכל אורך חזרת הש"ץ ונאלץ לשבת חלק מהזמן, ובנוסף לזה בהוראת הרופאים נאלץ לשתות שיעורים, וכן נאסר עליו לטבול במקוה מחשש לזיהום וכדי לצאת ידי חובה במה שאפשר דאג שישפכו עליו ט' קבין מים, אמנם רבנו שליט"א לא התרגש מהטענות ואמר שאדרבא אין ראוי ממנו להיות ש"ץ. (שם)

תורה וחסד

כשביקר רבנו באופקים, פנה אליו הגר"י לבקש ממנו עצה ותושיה של חיזוק לנוכח מידת הדין שהיה מתוחה על אופקים בזמן האחרון [תש"ס]

ואמר לו רבנו: כי לדאבונו הדברים האלו לא התרחשו רק באופקים אלא גם בירושלים ובבני ברק, והצעה לכך כבר נתנו חז"ל (סנהדרין צח, ב) בשני דברים תורה וחסד, עוד תורה ועוד חסד.

באלול תשס"ח הגיע רבנו לישיבת אופקים ומסר שיעור ושיחה במקום, ולע"ע לא הגיע השיחה לידנו.

ישיבת אוצרות התורה

וב"ה שאתם זוכים להיות מאלה שהעולם יכול להתקיים על ידיהם, כי עם יתר האנשים אין עם מי לדבר, האם עם הגויים יש לדבר? ליהודים חילונים יש אל מי לדבר? אולי קצת קצת הם חוזרים בתשובה, אבל לגבי הכלל הגדול של העולם, הרי זה טיפה ממש! אבל עכ"פ הטיפה הזאת עליהם צריך לעמוד כל העולם, א"כ צריך לדעת איזה אחריות שיש לכל אחד ואחד מכם.

וב"ה שאתם נמצאים בתוך ד"א של הלכה, כמו שכתוב בגמ' בברכות (ח, א) אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד, א"כ אתם אלה שבד' אמות של הלכה, תראו לנצל את הד"א של הלכה ובאמת ללמוד כמו שצריך, ומה שיותר תלמדו בחשק ולשם שמים לעשות נחת רוח להקב"ה ללמוד תורה לקיים מצות להתפלל ולעשות כל מה שהקב"ה רוצה, אתם תהיו אלה שמקיימים את העולם.

והקב"ה יעזור שכל אחד מכם יקבל עליו ברצון גמור, להיות ירא שמים להיות עובד ה' וללמוד התורה ולקיים את המצות, להתפלל, ולעשות כל מה שהקב"ה רוצה, בזכות זה אתם תהיו ממקימי העולם שהעולם קיים עליכם, אתם יודעים איזה זכות זה לאדם? הרי לו יצויר שיגידו לבן אדם שיציל נפש אחת, זה גדול מאד, ואם אחד יציל את כל העולם כולו, וזה הרי אתם יכולים להציל, בזה שאתם עושים עוד מצוה עוד מצוה, עוד לימוד התורה, עוד תפילה, כל מצוה, כל למוד התורה, כל תפילה, כל מעשה חסד, כל מה שעושים זה עושה קיום העולם, ואנחנו צריכים באמת להודות לה' שזכינו לזה.

וה' ג"כ יעזור שכל אחד שמקבל עליו עול תורה ועול מצות, יהי לו סייעתא דשמיא גדולה מאד, ובזכות זה הקב"ה יעזור שכולכם תעלו ותעלו, עד שהקב"ה ירחם על כלל ישראל ונזכה לגאולה האמיתית במהרה בימינו אמן.

אי"ה בשבועות הקרובים נכתוב אודות ישיבות: אור אלחנן, אור אליצור, אור ברוך, אור ישראל, אור לישרים, איתרי. מי שיש בידו אודות הישיבות הנ"ל נא לשלוח בהקדם.

מי שמעוניין להנציח תאריכים מסויימים במהלך השנה רצוי שיפנה כעת, כדי שנדע שאנו יכולים לעמוד במשימה. ניתן לתרום בפניה למוקד המגבית בטל' 072-2164440, בפניה לדוא"ל המערכת, או בכרטיס אשראי בעמדות נדרים פלוס בבתי הכנסת ברחבי הארץ.

דברי שי"ה

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פשוט על הפרשה

"כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה" (ז, א)

איתא בחז"ל (במדרש הנעלם פ' נח כ"ג א') שהיה טענה על נח שהיה לו להתפלל על בני דורו, וי"ל דעל כן נקרא המבול על שמו כדכתיב (ישעי' נ"ד ט') כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ. ומה שבאמת לא ביקש רחמים על בני דורו י"ל דסבר דלו עצמו עושה הש"ת טובה עמו שמצילו מן המבול וכיצד יבקש עוד על אחרים, ומ"מ ה' עליו טענה שהיה צריך לבקש [שוב הראוני ברבנו בחיי שכ' דנח ידע שאין עשרה צדיקים בדור ובמילא לא ינצלו מהמבול וכדמצינו גבי אברהם שלא ביקש על פחות מעשרה להציל את סדום].

"אבי מלכה ואבי יסכה" (יא, כט)

פירש"י יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה שסוכה ברוה"ק. וי"ל ע' למה כתבה התורה דוקא כאן השם יסכה. וי"ל שבא לתרץ קושיא א' דהא משמע פשוט דקרא דאברהם גדול מנחור כמ"ש תרח הוליד את אברהם ונחור להם נשים ומשמע דמלכה גדולה מיסכה כמ"ש אבי מלכה ואבי יסכה וא"כ קשה למה אברהם לקח תחלה את הקטנה ולא את הגדולה ולזה קאמר דמשום ששרי היתה סוכה ברוה"ק לכן לקחה אברהם אע"פ שהיתה הקטנה.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ה

"ביקור חולים"

במוצאי שבת האחרון יצא מרן שליט"א מביתו, לעבר בית החולים 'שיבא' שבתל השומר, סמוך לבני ברק כדי לבקר כמה חולים, ולעודדם. אחד מהם היה הגאון המובהק, מתלמידיו של מרן בעל החזון איש זצ"ל, הרה"ג רבי יחזקאל ברטלר שליט"א, שרבינו מכירו משכבר הימים ומכבדו מאוד, רבינו טרח לבוא לחדרו ולהעתיק עבורו דרפואה שלימה.

בדרך, בין חולה לחולה, אמרו הנוכחים לרבינו כי המרחקים גדולים וכי אולי הדבר קשה מידי עבורו, נענה ואמר - הלא שכר פסיעות יש כאן, ולא אבה לנזוף, כי רצה לעשות כל המצווה בריאות.

❧ ❧ ❧

"השעה ש(לא) נוספה אצל רבינו"

בתחילת השבוע, שינו בארץ ישראל את שעון הקיץ, והזינו שעה אחורה לשעון הורף. כך שזמן השקיעה מוקדם יותר (בערך בשעה 5) והלילה ארוך מאוד. הסיבה לשינוי זה, הוא על פי חוק המדינה בהתאם לחישובים שונים של כלכלה ועוד סיבות שונות.

כמה וכמה שאלו אותי, הלא סדר יומנו של רבינו מחושב הוא מאוד בכל רגע ורגע, ואם כן, מה הוא עושה בשעה 'המיותרת'... אכן הקושיא אינה במקומה... מעולם לא הזיז רבינו את השעון בביתו, וגם לא הזיז בבית מדרשו 'לדרמן' את השעון. שם, תפילת מנחה כל השנה בשעה שתים עשרה וחצי, ובשעה שתים לפנות בוקר הוא כבר קם. השעון לא משתנה וגם סדר היום לא.

אצל הסובבים הכל משתנה בגלל השעה, וזמן מנחה בקיץ הוא בשעה אחד ושלושים... פעם שאלו את רבינו על מנהגו זה, וענה בקיצור 'וכי משום שהמשוגעים בממשלה ההליטו להזיז את השעון עלי לשמוע להם'...?

אלא, שנהוג זה לא פעם גרם לבלבולים משונים. קרה, ורבינו קבע חברותא עם פלוגי לפי השעון 'הרגיל' והלה הבין שהכוונה לפי שעון העולם, ואיחר בשעה... וכן כשקבעו עם רבינו לבוא לשמש כסנדק בבית בשעה פלוגית, הוא סבר שהכוונה כפי השעון שלו שהוא הנורמלי כי אין משנים אותו... והיה צריך כל פעם להבהיר בדיוק לפי איזה שעון מתכוונים.

פעם אחת, קרה שרבינו דיבר בשבחה החלפת השעון... היה זה בתקופה שלפני כעשור וחצי שנים, שאז קיבל רבינו בקביעות קהל כל ערב בין השעות 9-10, וכשהחליפו את השעון לשעון קיץ, אצל רוב העולם זה היה כבר מאוחר מאוד, כי אצל העולם השעון זו קדימה וב11 בלילה קשה לבוא, ובפרט מהוץ לעיר באותם שנים. או אז התבטא רבינו - הנה רווח אחד יש מהשעון שמזיזים, שעל ידי זה פחות אנשים באים ואני יכול ללמוד עוד חצי שעה...

דבר העורך

רצית משהו?

כשרבינו שליט"א רצה להמחיש את עצמת השקיעות בלמוד, ספר רבנו:

"זכורני שהחזון איש נצרך לעבר נתוח, ואין שאין לו צורך בהרדמה, הוא יחשוב בלימוד ולא יחוש את הכאב. ואכן כך הוה. במשך כל זמן הניתוח היה החזון איש שקוע בלמוד ולא הרגיש דבר מכל הנעשה עמו".

מה נעים הדברים למי שאמרם! רבנו עצמו בשעת לימודו אינו מודע כלל למתרחש סביבו. כשנכנס אדם ורוצה לדבר עמו, עליו לעמד לידו זמן רב עד שרבנו יבחין בנוכחותו.

"לא אחת ולא שנים ארע שהגעתי לשאול את רבנו דבר מה", מספר אחד מבני הבית. "נעמדתי לידו, וכשנראה היה שעצר לרגע מלמודו שטחתי בפניו את השאלה. כשימתי לשאול עמדתי שותק, ממתין לתשובה. רבנו המשיך ללמד עוד דקות ארוכות, ולפתע הבחין בי עומד לידו. 'רצית משהו?' התענין. הוא אפילו לא שמע את השאלה..."

וזו אינו תופעה חדשה. כבר לפני שנים רבות עמד החזון איש על גודל שקיעותו של רבנו בלימוד. היה זה בשנות בחרותו, כאשר הגיעו לסוכתו של החזון איש לברר עליו לצורך שידוך. רבנו עצמו שהה אז עם החזון איש בסוכה, ורצו לבקש ממנו לצאת. נענה החזון איש ואמר: "אין צורך לומד לו לצאת, כשהוא יושב ולומד הוא אינו שומע כלום..." (רבי חיים)

נכנסנו השבוע לזמן חורף הבעל"ט נתחזק

כולנו בלימוד התורה מתוך שקיעות

ובהתמדה ללא הפסק והפרעה כלל.

בברכת שבת טובה

יצחק אברהם (א"ב)

שו"ת מעיניי הפרשה

"את קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ" (בראשית ט, יג)

ש. כשרואים קשת בשמים האם מותר לצלם זאת.

ת. אין ראוי.

ש. במשנה ברורה מבואר שאסור לומר לחברו שיש קשת. מדוע שלא יאמר, הרי כל המטרה בקשת זה לעורר את הציבור לחזור בתשובה, א"כ מדוע שלא יאמר שיש קשת המרמז לשוב בתשובה.

ת. מבשר בשורה רעה.

ש. האם מי שראה קשת יכול לברך בקול רם הברכה ועי"ז ידעו אחרים שיש קשת.

ת. אולי.

ש. אם אסור לברך בקול רם את הברכה על הקשת באופן שדרך זה מודיע לאחרים שיש קשת כשלא יודעים, כיצד ינהג אדם שנוהג לומר ברכה ליד אדם אחר שיענה אמן על ברכותיו, ועתה רואה קשת ורוצה לברך הברכה ליד חבר שלא רואה הקשת ואם יברך הברכה לידו על מנת שיענה אמן, דרך זה יגלה לחבריו שיש קשת, א"כ כיצד יברך.

ת. אין קפידא.

ש. האם הברכה על קשת צריך לברך תוך כדי דיבור מזמן שראה הקשת, וברגע שכבר אין את הקשת, אי אפשר לברך, או מכיון שכבר ראה קשת והתחייב בברכה יוכל לברך אח"כ.

ת. יברך מיד.

ש. מדוע סיבב הקב"ה שמראה הקשת יהא בכמה גוונים יפים, הרי הקשת מראה על חרון אף שהקב"ה היה רוצה להביא מבול לעולם לולי הברית שהבטיח.

ת. כדי שיסתכלו.

ש. לכאורה צריך ביאור, מה שייך לומר כדי שיסתכלו, הרי מובא בשו"ע סימן רכח' שאסור להסתכל ביותר על הקשת, א"כ ברגע שהוא בכמה גוונים יפים זה מושך להסתכל על היופי, והיה יכול לעשותה בצבע אחר שמראה על חרון אף וגם היו מסתכלים.

ת. לראות צריך.

ש. מי שראה קשת והתחייב בברכה ואין לפניו סידור לברך הברכה, האם יכול לברך כשיגיע לבית הכנסת או לביתו כי כבר התחייב בברכה, באופן שיוודע שהקשת עדיין נמצא בשמים.

ת. לא נהוג.

ש. מי שראה קשת ועד שבירך כבר נעלם הקשת, האם יכול לברך, כי הקשת רק היכי תימצא לברכה, ועד כמה שמברכים להקב"ה שזוכר, יוכל לברך גם אחרי כן, או לא.

ת. רק אם התחיל.

ש. ידוע שהקשת היא חצי עיגול ולא ישר. בודאי שכל דבר שהקב"ה עושה יש לזה טעם. ילמדנו רבינו שליט"א מהו הטעם והרמז בחצי עיגול של הקשת באופן זה ולא ישר.

ת. מלמד על טבע העולם.

ש. עוד ילמדנו רבינו שליט"א, ידוע שבקשת יש שבעה צבעים, וגם זה לא סתם, מה הענין שיהא בקשת את כל השבעה צבעים.

ת. על כל מיני מדות שיש באדם. (ועי' זוה"ק ח"ג רט"ו)

ש. עוד ילמדנו רבינו שליט"א, מדוע הקשת בצורה של חצי עיגול ולא עיגול שלם.

ת. כי אין דבר שלם בעולם (מלבד התורה).

ש. באופן שהיה רק חלק מהקשת ובידך על הקשת בלי שם ומלכות, כי לא ידע אם צריך לברך, וקצת אח"כ ראה את כל הקשת, האם יברך עתה בשם ומלכות, או שמספק יצא בברכה שאמר מקודם בלי שם ומלכות.

ת. כן.

ש. מי שראה פעמיים קשת הן בשחרית והן בצהרים שזה ודאי קשת אחרת, האם חייב לברך שוב אפילו שזה אותו היום, כי זה קשת אחרת.

ת. לא.

ש. שאלתי לרבינו שליט"א מי שראה פעמיים ביום קשת הן בשחרית והן בצהרים שזה ודאי קשת אחרת, האם חייב לברך שוב אפילו שזה אותו היום, ורבינו שליט"א תירץ שלא. האם דעת רבינו שליט"א היא גם באופן שנתפזרו העבים בין הקשת של הבוקר לקשת בצהרים, והיה בינתיים היסח הדעת, שבכל גווני לא חוזר שוב על הקשת השניה, או שבכה"ג שהיה היסח הדעת ונתפזרו העבים, כן יצטרך לברך שוב.

ת. אינו חידוש אצלו.

ש. האם יש צד לדמות אופן כזה לדין של ברוקים ורעמים שאם בירך בבוקר על רעמים והיה היסח הדעת ונתפזרו העבים ואח"כ שוב באו עננים ושמע רעמים שיכול לברך, כי זה לא מה שהיה בבוקר, וכך לגבי הקשת, מה שעתה זה משהו חדש, ובפרט שהיה היסח הדעת, או שלא דומה.

ת. אולי.

ש. באופן שיש רק חלק מהקשת ואין חצי עיגול, האם אפשר לברך על הקשת.

ת. כן. (ועי' ביה"ל סי' רכ"ט ד"ה הרואה)

(קונטרס עזרת אליעזר)

הערות הקוראים

לכבוד מכון "דברי שי"ח", קודם כל תודה רבה על כל הגליונות, שגורם לנו עונג שבת מידי שבוע.

ברצוני להעיר על מה שהבאתם שבוע שעבר מטעמא דקרא להסביר את בעצבון תאכלנה כל ימי חיך להביא ימות המשיח, כמו שר' בחיי מפרש לגבי הנחש.

עי' חזקוני (ה' - כ"ט), על ויקרא את שמו נח לאמור, זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו, (שהכין כלי מחרישה כדפירש"י, והיה הראשון שנולד בפיוסוק אצבעות כדפי' הרא"ש בשם ר"י החסיד), כי שנות אדם כלו לתולדות נח, והרי נאמר לאדם ארורה האדמה בעבורך כל ימי חיך!

וכע"ז ברשב"ם, שנח היה ראשון לנולדים אחר מיתת אדם. (וצע"ק כי נולד קצ"ו שנה אחרי מיתת אדה"ר).

ובאברבנאל מסביר למה אכן לא דורשים כאן כל ימי חיך כבנחש, כי כאן כתוב עוד עד שובך אל האדמה וגו'.

בברכת התורה

ברוך אברהם ראזענבערג - ניו יורק

הערת המערכת:

אכן החזקוני ועוד פירשו כל ימי חיך רק על חיי אדם הראשון ושבעים פנים לתורה אבל מה שהביא לבסוף מהפסוק עד שובך אל האדמה אי"ז קו' על רבנו כי יתכן דזה קאי רק עמש"כ בפסוק י"ט בזיעת אפיק וגו' אבל מש"כ בפסוק י"ז בעצבון תאכלנה זה קאי נמי לימות המשיח כמ"ש רבנו.

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

נשיח בחוקיר

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ** שליט"א
גליון מס' 140 • נח תשע"ז

כי מלאה הארץ חמס מפניהם (ו, יג)

הדרכות והכוונות הליכות והלכות בדיני גזל

שו"ת ממרן פוסק הדור רבנו נסים קרליץ שליט"א

ש: מדוע דווקא גזל מקטרג בראש?

ת: חז"ל אומרים "סאה מלאה עוונות מי מקטרג בראש הגזל" והטעם הוא כי יש כאן מקטרג, כאשר יש נגזל יש מקטרג, קיים בעולם משהו שמקפיד עליו, וקטרוגו של הגזלן עולה.

ש: ישנם גזילות קלות שאדם דש בעקיבו והם שייכים לגזל הרבים, ואמרו חז"ל שהגזל את הרבים יעשה בהם צרכי רבים, מהם צרכי רבים?

ת: שיתרום לבית הכנסת, (ולכאורה עדיף לבית הכנסת שיש בו ציבור גדול של לומדים ומתפללים) ואפשר גם לתרום לעוד מקומות כמו בית חולים.

ש: הנוטל כלי מגמ"ח כלי עבודה, או כלי רפואה, ואינו משיב את הכלי בזמן, האם משום כך שיהודים אחרים יכלו להשתמש באותם ימים, נחשב לו הדבר כגזל את הרבים, ועליו לעשות צרכי רבים?

ת: הוא בכלל גזל את הרבים אך אין זה גזל ממש, והוי כעין גזל, אבל בהחלט זה דבר חמור מאוד.

ש: הנוטל ספר ולא השיבו למקומו ואחרים טרחו מחמת כך לחפשו ולא מצאו ונאבד מזמנם האם ישנו מושג של גזל זמן שאיבדו לרבים, וא"כ איך שייך יעשה על כך תשובה?

ת: זה גרמא שע"כ נגזל זמנו, ומרן הסטייפלער זצוק"ל כבר כתב על חומרת הדבר שלא משיבים את הספרים למקומם, וראוי שיעשה משהו לצורך הרבים לתשובה.

ש: בחור ישיבה נטל מנה נוספת בחדר אוכל ונגרם מכך שנחסרה מנה לבחור שבא אח"כ, בשעה שהאוכל יהיה מעוניין להשיב את מה שנטל האם ישיב לבחור או לישיבה?

ת: הוא גזל את שניהם.

ש: תלמידים מגיעים לישיבה בתחילת הזמן ותופסים מקום לחברותא או לחבר האם מותר או שנכלל בחב לאחריני?

ת: כאשר תופס לחברותא מותר כי משמעות הדבר שתופס לעצמו, אך אין לתפוס לאחרים.

ש: המוכר דירה לחבירו ומספר לו רק את המעלות שלה ולא מזכיר את החסרונות האם אפשר לטעון אח"כ מקח טעות?

ת: אם הלוקח לא שאל אודות החסרונות אינו יכול לטעון מקח טעות.

ש: המבקש לתלות מודעה בלוח מודעות ברחובה של עיר ואין לו מקום אלא על מודעה של חבירו, האם מותר?

ת: הרי יש להמתין לזמן שרגילים לתלות על המודעות הישנות, כגון שבוע ימים.

ש: ומדוע שלא נאמר כי התולה את המודעה הראשונה לוקח סיכון שאפשר שיכסו את המודעה שלו או יורידוה גם לאחר יום אחד, ואם כן, אני יהיה זה שקיימתי את הסיכון שההוא לקח מראש...?

ת: מרן מביט בתמיה ועיניים חודרות: אבל הוא מקוה כי יש בעולם גם אנשים ישרים...

ש: האם מותר להסתכל בעיתון שבתִּיבת דואר של השכן, הצצה קלה, המדובר בעיתון כשר מצד עצמו?

ת: מסתבר שאפשר, כי מה איכפת לו שמסתכל, ואמנם יש שמקפידים על כך, אבל באופן רגיל אין צורך לחשוש לכך.

(נלקט מתוך ראיון שנתן רבינו שליט"א למוסף ש"ק יתד נאמן תשע"ג)

דיני ותן טל ומטר

שאלה: אמר "ברוך ... שומע תפילה" ונזכר שלא אמר טל ומטר, מיד התחיל לומר "ברך עלינו... ותן טל ומטר לברכה", ונזכר שלא היה צריך לחזור רק להשלים טל ומטר לפני "רצה", מה עליו לעשות?

יסוד השאלה הוא האם זה עצמו נחשב כאילו אמר טל ומטר באריכות וימשיך "רצה", או שמא היות שהתכוון לשם ברכת "ברך עלינו" נחשב עקירה מברכת "שמע קולנו", ועכשיו צריך להמשיך הברכות כסדרן "ברך עלינו... ותקע בשופר...".

תשובה: אע"פ שכשאמר "ברך עלינו" התכוון לשם ברכה, אעפ"כ עכשיו יכול לכוון שיהא רק לתשלום של ותן טל ומטר (באריכות), שהשלימו לאחר ברכת "שמע קולנו", וימשיך ברכת "רצה".

שאלה: ש"ץ ששכח לומר ותן טל ומטר לברכה בערבית, האם מותר לו לומר קדיש אחר שמו"ע?

תשובה: מותר, כיון דאמירת הקדיש הוא בשביל הציבור.

שאלה: אדם שלא הזכיר מטר בימות הגשמים ונזכר אחר שהתחיל לומר רצה שדינו שחזור לברכת השנים אם לא עקר רגליו, והוא אוהז בשמו"ע בין שמו"ע ליהיו לרצון, היכי דיינינן ליה, אם כאדם שסיים תפילתו שעונה לקדיש ולקדושה, או כיון שדינו לחזור לברכת השנים כדי להזכיר ותן טל ומטר ומשם צריך לגמור את השמו"ע, הו"ל כאילו אוהז באמצע שמו"ע לפני ברכת השנים שאסור לענות שם לקדיש ולקדושה?

תשובה: אם נזכר לפני שגמר תחנונים הרי שהוא עומד עדיין באמצע התפילה, וחייב לחזור לברכת השנים, ובודאי שלא יענה קדיש וקדושה, ואף אם נזכר אחר שענה איש"ר ועדיין לא גמר תחנונים מ"מ חוזר לברכת השנים דהרי עדיין לא עקר רגליו לגמרי.

בדיקת דגים

שו"ת ממרו פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

שאלה: כשבדוק דגים האם צריך לבדוק כל דג או די בבדיקת חלק מהדגים ואם הם כשרים נוכל לסמוך דכולם הם מאותו סוג?
תשובה: צריך לבדוק כל אחד ואחד.

שאלה: בבדיקת דגים האם יש לבדוק כל חתיכה אם יש בה קשקשים או שדי במה שמכיר בטב"ע שזה דג פלוני או חתיכה מדג פלוני?
תשובה: בדג שלם והראש מחובר לו אפשר לסמוך על טב"ע לבד. אבל בלא הראש צריך לבדוק כל חתיכה אם יש בה קשקשים.

שאלה: הקונה דגים מנוקים ובדוק את הקשקשים ואינו מוצא כלום כי המנקה ניקה אותם היטב. האם אפשר לסמוך ע"ז שניכר על עור הדג שהיו בו קשקשים?

תשובה: א"א לסמוך ע"ז. צריך לבדוק שיהיו בו ממש קשקשים. ובקונה דגים מנוקים וחתוכים ואפילו קרפיונים ובחלק מהחתיכות לא מצא קשקשים יש לחוש לדגים טמאים ואין לסמוך ע"כ שהקרפיונים גדלים בבריכות מיוחדות שאין בהם דגים טמאים. אא"כ הוא קונה אותם ממקום שבו המנקה של הדגים הוא שומר תו"מ וגם אז צריך להבהיר לו שאנו סומכים על בדיקתו.

שאלה: הקונה דג הערינג בלי ראש ובלי עור האם יש מקום לחוש לדג טמא או שהוא בחזקת דג ההערינג כשר?

תשובה: אין שום קולא מיוחדת בדג זה. וצריך לברר שזה אומנם דג הערינג. (קובץ מוריה אב תשמ"ט)

לבירורים בנושא כשרות הדגים: 0722722360

◀ לתרומות להחזקת העלון או לתגובות והערות: טלפון 072-2164413 פקס 072-2164414 ▶

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

275

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א

היה מברך המפיל לפני השינה, מפני שלא היה בטוח שיירדם, והיינו מפני שראשו היה תפוס כל הזמן בתורה, שזה מעניין ומושך מאד, וכיצד אפשר להירדם!! וכפי שסיפר לי אחד שאם הוא מעיין בדברי תורה לפני השינה, זה מרתק אותו כל כך עד שאינו יכול להירדם!

ובאמת כתוב שיש להירדם ולישון מתוך דברי תורה (עיין אורחות חיים להרא"ש אות י"ח ועוד), ושמעתי ממרן הרב מפוניבז' זצ"ל כי אחד מהראשונים כותב שחלם בלילה בדברי תורה, ושמה בזה שמחה גדולה, שזה סימן שראשו תפוס ומונח בתורה, עד כדי כך שהוא חולם על זה בשינתו. ומצינו גם בט"ז (חו"מ סוף סימן פ"ח) שכתב "שוב נתגלה לי בחלומי תירוצו לקושיא זאת".

זהו הענין של דבקות בתורה, שזה מעניין ומושך עד שקשה להירדם, ומה שמעניין מונח בראש, וגם חולמים על זה בלילה.

אהבת חסד

ועתה נדבר בענין המידות הטובות, שגם הם מהמעלות העליונות. יש הרבה מדרגות במידות טובות ובאהבת הבריות כמו שכתוב "ואהבת לרעך כמוך", עד כדי כך שלא להסיח דעת מאהבת הבריות, כמו אברהם אבינו שביתו היה פתוח מארבעה צדדים, כדי שכל הולכי דרכים יוכלו להיכנס לשם, וביום השלישי למילתו שהיה חולה, ריחם עליו הקב"ה והוציא חמה מנרתיקה כדי שלא יבואו אורחים, אבל אברהם אבינו יושב פתח האוהל כחוס היום ומצפה לאורחים, מפני שלא היה יכול בלי ההנאה הזאת של אהבת חסד להיטיב לאחרים.

וכשראה הקב"ה את רוב צעריו על מה שלא באים אורחים, שלח אליו מלאכים בדמות בני אדם, כדי שיהיו לו אורחים להכניס לביתו, ואכן כשראה אותם אברהם וחשב שהם אנשים, מיד (בראשית יח, ז) "ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב" וגו', פירש רש"י ששחט שלושה פרים כדי להאכילם שלוש לשונות בחרדל, שהלשון הוא החלק המשובח והטעים ביותר מבשר השור, ושחט במיוחד שלושה פרים, כדי שיוכל לתת לכל אחד לשון בחרדל. זוהי אהבת החסד של אברהם אבינו, שהיה נותן לאורחים את החלק המשובח והטעים ביותר.

וכפי שמצינו בחז"ל (אבות דר"נ פ"ג) שאיוב שאל את הקב"ה מפני מה מגיעים לו צרות וייסורים רבים כל כך, הרי הוא עושה הרבה חסד ומכניס אורחים לביתו, והשיב לו הקב"ה: עדיין לא הגעת לחצי שיעור של אברהם, כי כשבא אליך אורח אתה שואל אותו, מה הוא רגיל לאכול בביתו, אם הוא רגיל בבשר ויין אתה נותן לו בשר ויין, ואם הוא רגיל פחות מזה גם אתה נותן לו פחות כפי שהוא רגיל בביתו, אבל אברהם אבינו נתן לכל אורח את החלק המשובח ביותר, לשון בחרדל, ולא שאל שאלות במה אתה רגיל ומה אתה רוצה.

הכנסת אורחים

ומעין הכנסת אורחים זו ראיתי בזמנינו אצל משפחה אחת, שכשהיה בא אורח לביתם, מיד הייתה אם המשפחה מציעה לו שיאכל וישתה,

אין שיעור למעלות

הנה כל אחד צריך להיות תמיד בהתקדמות ברוחניות, להתעלות ולהתעלות, אין גבול ואין שיעור למעלות.

ובשערי תשובה לרבינו יונה (ג, יז) הזכיר כמה מעלות עליונות שנמסרו במצוות עשה, ובכל אחת מהן יש הרבה מדרגות, כגון מעלות תלמוד תורה, אין שיעור להצלחה בתורה, להתמדה בתורה ולהבנה בתורה. וכן מעלות לכת בדרכי השם, היינו מידות טובות, אין שיעור למדרגות של אהבת חסד. ומעלות העבודה, היינו תפילה, שהיא עבודה שבלב ואמונה, אין שיעור למדרגות האמונה.

הצלחה בתורה

ונתחיל מתורה. הנה כל אדם יש לו כישרונות מוגבלים, אבל יש גם סייעתא דשמיא למעלה מן הטבע, ועל ידי סייעתא דשמיא אפשר להצליח בתורה גם יותר מהכישרונות.

וכבר היו מעשים בילדים טובים מאד, שלא היו בעלי כישרונות, וההורים ריחמו עליהם מה יהיה איתם, וכיצד יגדלו ויצליחו בתורה, והסוף היה שהם גדלו והצליחו יותר מבעלי הכישרונות, ונעשו מרביצי תורה, ומחדשים חידושי תורה, ושקועים בתורה עם שמחת התורה, יותר מאחרים שהיו בעלי כישרונות גדולים מהם, כי ההצלחה בתורה אינה תלויה בכישרונות, אלא בסייעתא דשמיא.

אהבת תורה

והבא ליטהר מסייעין אותו (יומא לח, ב), הסייעתא דשמיא תלויה עד כמה שאדם דבוק בתורה, ועד כמה יש לו אהבת תורה, לא שהוא כופה ומכריח את עצמו ללמוד, אי אפשר להצליח בלימוד בכפייה, רק מתוך אהבת תורה, שהלימוד מושך ומעניין אותו.

כמו שכתב רש"י על הפסוק "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך" - לא יהיו בעיניך דיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה. היינו כמו חוק חדש שהמלך הוציא, שכולם מתעניינים ורוצים לדעת מה הם פרטי החוק.

וכפי שיש בטבע האדם סקרנות לידע חדשות, וזה יצר הרע שמושך לקרוא בעיתון חדשות ממה שנעשה בעולם, ובאמת מה זה נוגע אליו ומה משנה לו אם היה שיטפון או הצלחה במדינה רחוקה אצל הגויים, באמריקה או באוסטרליה, אבל כך הטבע שיש סקרנות.

וכך גם בתורה, הקב"ה הטביע בבריאה שיש סקרנות לדברי תורה, מפני שיש חיוב ללמוד תורה, וחיוב לדעת תורה, וחיוב התמדה בתורה, לכן נברא האדם עם הטבע של סקרנות בתורה.

דבקות בתורה

ויש אנשים שראשם מונח כל הזמן בדברי תורה, ותמיד יש להם קושיא או תירוצו שאינם מסיחים דעת מזה. ידוע שמרן הגרי"ז זצ"ל לא

וגם אם היה מסרב, הייתה מבקשת ממנו ומפצירה בו שוב ושוב שיאכל וישתה, בהרגשה שהוא עושה לה טובה בזה.

והיה אחד מבני המשפחה שלא הבין למה צריכים להפציר ולבקש כל כך, ומדוע לא מספיק לשאול את האורח לרצונו, אם הוא רוצה שיתכבד ויאכל, ואם אינו רוצה מן הסתם אינו רעב, ומדוע מפצירים בו. עד שפעם אחת נזדמן לו בעצמו להתארח במקום אחר, ושאלו אותו אם הוא רוצה לאכול, והתבייש לומר שהוא רוצה, כי לא ביקשו ממנו, רק שאלו אם הוא רוצה, וסירב מפני הבושה, ונשאר רעב, ואז כבר הבין מדוע אמו מפצירה באורחים ואינה שואלת שאלות.

זוהי דוגמא למדרגה של מידות טובות ואהבת הבריות.

לשקוד על תקנת חברו

ובשערי תשובה כתב (שם יג) "כי חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חברו אם דל ואם עשיר וזאת מן החמורות ומן העיקרים הנדרשים מן האדם שנאמר הגיד לך אדם מה טוב ומה השם דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד", היינו שיש חיוב לטרוח ולשקוד וגם לחשוב מחשבות ועצות מתוקנות לעזור לחברו, אם הוא זקוק לעזרה, לחשוב ולמצוא כיצד ובמה לעזור לו.

זוהי המצוה "ואהבת לרעך כמוך", כשם שאם היה חסר לו בעצמו איזה דבר, היה חושב כל מיני מחשבות כיצד למלא חסרונו, ואם היה נמצא במצוקה, היה עושה כל מה שהוא יכול לצאת מן המצוקה, כך גם צריך לעזור לחברו ולהשתדל בטובתו עד כמה שאפשר.

תפילה ואמונה

ונדבר עתה בענין התפילה שהיא עבודה שבלב. הנה תפילה שייכת לאמונה, ויש הרבה מדרגות בזה, עד כמה אדם מתפלל מתוך אמונה שלמה. אפשר לזכות הרבה בתפילה, לפי דרגת האמונה, שהכל בידי שמים, אין שום דבר שאינו בידי שמים. ובמה זוכים מן השמים: על ידי זכויות, לא בהשתדלות, אלא בזכויות.

והנה בענייני גשמיות כבר אמרו חז"ל (ביצה טז, א) כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה, ופירש רש"י: כל מה שעתיד להשתכר בשנה שיהא ניזון משם - קצוב לו, כך וכך ישתכר בשנה זו, ויש לו ליהזר מלעשות יציאה מרובה, שלא יוסיפו לו שכר למזונות אלא מה שפסקו לו, עכ"ל. היינו שכל הגשמיות קצובה לאדם מראש השנה, ולא יועיל להשתדל לקבל יותר ממה שנקצב לו.

עשירות

אכן באמת גם מי שנקצב לו עשירות מן השמים, וכי הוא חי חיים מאושרים יותר? יש טבע של חמדת הממון, כמו שנאמר (קהלת ה, ט) אוהב כסף לא ישבע כסף, ואמרו (קהלת רבה ג, א) יש לו מנה רוצה מאתיים יש לו מאתיים רוצה ארבע מאות, היינו שכל שיש לאדם עשירות יותר גדולה כך הוא מרגיש שחסר לו יותר, וכיון שיש לו מנה הרי הוא מרגיש שחסר לו מאתיים, ואילו מי שאין לו מנה, אינו מרגיש שחסר לו, ומסתפק במה שיש לו, ושמח בחלקו.

אם כן מיהו המאושר יותר, האם זה ששמח בחלקו שיש לו כדי חיי הקצובים, או עשיר שמרגיש שחסר לו? ודאי שהעני השמח בחלקו מאושר יותר, ואמנם העשיר מתלבש יפה ומחייך כאילו שהוא מאושר, אבל בלבו הוא לא מאושר, ויש לו הרבה קשיים אחרים.

אמנם יש עשירים שזוכים ומנצלים את העשירות כמו שצריך, ונותנים לצדקה כפי החיוב כמו שהאריך הח"ח בספרו אהבת חסד,

ובאיגרת הגר"א כתב שנתנית חומש לצדקה הוא חיוב גמור, אבל הרבה עשירים גדולים קשה להם לתת מעשר וחומש מנכסיהם, אנחנו לא מבינים את גודל הניסיון שבזה, אבל סיפר לי אחד שמכיר עשירים שקשה להם מאד להפריש מעשר וחומש לצדקה, וכן אם יש להם איזה הפסד או מניעת רווח זהו צער איום בשבילם.

ובאמת היו גם עשירים צדיקים גדולי עולם, הרש"ש היה עשיר, והיה גאון וצדיק, וכתב חידושים על כל הש"ס, ועל המשניות, ועל המדרשים, כמעט אין דבר שלא כתב עליו, וזכה שחידושו נדפסו בכרך הגמרא, וכולם לומדים ומשתמשים בזה, ולא הפריעה לו העשירות, ובודאי עשה בה הרבה מעשים טובים לשער.

הנהגה במידות טובות

וידוע המעשה עם הרש"ש שהלווה פעם סכום כסף לאדם אחד, וכשביקש ממנו לפרוע את חובו, טען הלווה שכבר החזיר ושילם את הכסף, אבל הרש"ש אמר שלא שילם, ונתפרסם ויצא שם רע בעיר וילנא על אותו אדם, כי כולם היו בטוחים שהרש"ש צודק.

ולאחר זמן פתח הרש"ש את אחד הספרים בביתו, ומצא שם את סכום ההלוואה, וזכר כי אכן בשעתו שילם לו הלווה את החוב, אלא שהוא היה באמצע לימודו, והניח את הכסף בסוף הספר, ושכח מכל הענין, ורצה הרש"ש לבטל את השם רע שיצא על אותו האדם, ולכן עשה שידוך של אחד מצאצאיו עם אחד מצאצאי האדם ההוא, כדי שעל ידי זה יתפרסם הדבר כי אמת היה הדבר שהאדם ההוא שילם את חובו להרש"ש, ושהוא איש אמת. זוהי הנהגה של מידות טובות.

ונוכח דוגמא למידות טובות, מעשה שהיה לפני שנים רבות בבחור שהיה חולה, ואחר כך הבריא מזה, ובא בקשרי שידוכים עם בת ממשפחה טובה, והם לא ידעו כלל על מחלתו, אך היה אדם שהיה שונא של אבי הבת, וכשעמדו להינשא ביום החתונה ניגש אל אבי הבת וסיפר לו כי החתן המיועד היה חולה. והחליט האב שלא להתחשב בזה, כדי שלא לבייש ולא להלבין פני החתן, ולא סיפר כלום לבתו, וקיימו את החתונה כרגיל, והסוף היה שהחתן היה בריא כל השנים, וגם המשפחה היו בריאים, וראו מהם דורות ישרים מבורכים.

כשמתנהגים במידות טובות ואהבת הבריות זוכים מן השמים מידה כנגד מידה. כמוכן יש להיזהר שלא תהיה אהבת הבריות על חשבון אחרים, לא לפגוע באחרים, ולא לעשות טובה לאדם אחד שהיא רעה לאדם אחר, רק חסד נקי, מתוך אהבת הבריות.

כבר הארכנו בדברים הנוגעים למעשה, כיצד ראוי לחשוב וכיצד להתנהג, יהי רצון שנוכח כולנו להתנהג לפי הדברים האלו!

לקוראי הגיליונות שיחיו!

עלויות ההדפסה מדי שבוע רבות מאוד ונבקש מכל מי שביכולתו להטות שכס ולסייע בכיסוי ההוצאות לתרומות ניתן ליצור קשר בטל. 052-7600-485 או במייל a0527600485@gmail.com

העלון מוקדש ל-ע.מ. בת נ.
ליוויו הגון

גליון קד, פ' נח
ד' מרחשון ה'תשע"ז
רמת - השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אלכסנדר שליט"א

מבול, חורבן, תיקון, צמיחה.

שיחה שנאמרה ב-ג' מרחשון תשע"ז, במדרשה

פרשת השבוע, פ' נח. ב'פ' בראשית התורה מספרת על בריאת העולם, והעולם היה כ"כ טוב. ובעולם נברא היצור הזה ששמו אדם, והקב"ה נתן לו כח שנא' "נַעֲשֶׂה אָדָם כְּצִלְמֵנוּ כְּדֹמוֹתֵנוּ"¹, כח שלטון על הבריאה. הכח הזה, זה כח שבידו לשפר את העולם ולתקן אותו עוד יותר, ובאותו כח האדם יכול גם לקלקל את הבריאה. אדם הראשון התנסה בניסיון גדול ולא עמד בו. כמו שמסבירים שאדם הראשון חשב להרויח יותר ויותר מצוות, הוא חשב שע"י זה שיאכל מעץ הדעת, ויכניס בליבו את היצר הרע בצורה פעילה יותר ויתגבר עליו, אז יהי' לו הרבה יותר שכל מצוה שבכל יום ויום יתגבר על היצר, וירוויח עוד ועוד עליה רוחנית מזה. כשיש יצר ולא שומעים בקולו יש עליה רוחנית. החשבון הזה היה לכאורה נכון. אבל הקב"ה הזהיר אותו לא תאכל מהפרי הזה, אתה רוצה לעשות עבירה כדי להרוויח מצוות, אבל הקב"ה רוצה שהאדם יהיה תמים עם השם ושלא יעשה חשבונות. אני רוצה להרוויח מצוות, לכן אני עושה עבירה - זה היה החטא של עץ הדעת.

אבל אחרי שאכל מעץ הדעת, הקב"ה נתן לאדם כלים איך להלחם נגד היצר.

התיקון הראשון היה לאדם הראשון גירוש מגן עדן ו"בזעת אפיק תאכל לחם". והקב"ה רוצה בקיום העולם, לא רוצה בהשחתתו, לכן השאיר את הצדיק את נח ומשפחתו, להמשיך שוב בקיום העולם. לפני המבול, העולם היה חזק מאוד והבריאות חזקה, אנשים יכלו לחיות למעלה מתשע מאות שנה. ולאחר המבול הגופות חלשים מאוד וכשהגוף חלש יותר, יותר קל להתגבר על היצירה. נח עצמו שהיה מהדור שלפני המבול חי תשע מאות וחמשים שנה, אבל הדורות שלאחריו חיו ארבע מאות שנה, עד דור ההפלגה שמאז חיו כמאתיים שנה ואחרי זה עוד פחות.

התורה מספרת לנו את כל זה, ללמד, שאף פעם אין ייאוש, יכולים לחשוב שאחרי המבול העולם חוזר לתוהו ובוהו כמו לפני בריאת העולם, הקב"ה (לא נותן לעולם שילך לאיבוד, אלא) בונה מחדש את העולם. הבניין החדש של העולם היה נח בתיבה. נח עצמו ומשפחתו, היו צריכים לעבור

תהליך זיקוק ושפשוף כדי שיהיו ראויים לייסד מחדש את העולם. הבאנו פעם דוגמא כזו בדיוק, כשהגיע הזמן שהעולם באמת יגיע לשלב של תיקון ושיפור גדול מאוד ע"י אברהם בהמשך הדורות, ועם מתן תורה בהמשך הדורות, הקב"ה אמר לאברהם - אכרת עמך ברית להיות לך לאלקים, אני האלקים יהיה איתך. המטרה של העולם להיות עושים רצון השם ולהיות בדרגה גבוהה כזו, וכל זה יהי' דרכך. הקב"ה אמר לאברהם שהמקום הזה יהיה ארץ ישראל שם יבנה בהמ"ק ושם תהייה השראת השכינה אך לפני שתבוא למקום הזה, נאמר לאברהם אבינו ידע תדע כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם, יסורים קשים מאוד יעברו, בגלות מצרים, יעברו זיקוק. בפסוק כתוב והוצאתי אתכם מכור הברזל ממצרים, כור דהיינו בית זיקוק, שבו מכניסים זהב נחושת או כסף מלוכלך בסיגים ועפר, ובאש הוא עובר הפרדה ונשאר הזהב הטהור, כך עמ"י עבר את הזיקוק בכבשן, שעבוד מצרים, 'ועבדום ועינו אותם', ויצא הדור של מקבלי התורה, זה היה הדור של הזהב המזוקק של עמ"י.

"אף הוא [ר'] עקיבא קהי' אומר, תמשה דברים של שנים עשר חדש; מןפוט דור המבול, שנים עשר חדש. מןפוט אילב, שנים עשר חדש. מןפוט המצרים, שנים עשר חדש. מןפוט גוג ומגוג לעתיד לבוא, שנים עשר חדש. מןפוט קשעים בקהי'הם, שנים עשר חדש וכו'"²

כל הדברים של המשפט אלה יסורים שאחרי היסורים באה גאולה ובאה ישועה וברכה. ומי סבל י"ב חדש בדור המבול, בתורה כתוב ויהי הגשם מ' יום, ולא נשאר אף אחד. א"כ האנשים שחיו בדור המבול, איזה משפט היה להם? אומרים המפרשים, דור המבול, דור שנשאר בחיים בדור המבול, כל האנושות וכל יושבי תבל שבאותו הדור שהמשיכו לחיות, היו אלה ח' אנשים, נח וג' בנים ונשותיהם. זה כל דור המבול, והיה עליהם משפט. הם היו סגורים בתיבה בבית כלא, וכך עברו את התהליך הזה י"ב חדש.

לפי הפסוקים יוצא שזה לא חדשים שלנו כמו ניסן אייר סיון, אלא י"ב פעמים שלוש יום, כי המבול התחיל בשבעה עשר בחודש. ושנים עשר חודש אחרי זה יבשה הארץ, ויצאו מן התיבה, שהיו בה עד שבעה ועשרים יום לחודש השני, י"ב חודש ועוד עשרה ימים. זו שנת החמה. והנה המשנה אומרת בפירוש שזה היה המשפט ששפט הקב"ה והביא עליהם את הזיקוק הזה, התהליך הזה שדומה לגלות מצרים שעברה על משפ' אברהם אבינו, כך הגלות בתיבת נח לנח

בס"ד יום שני כ"ט תשרי ע"ז, לפרשת נח

הרב ר' נח ז"ל איש צדיק היה

סבא של אמי ע"ה, הוא ר' נח ז"ל, שיום הזכרון שלו הוא ח"י חשון.

ויהי בימים ההם, התפנה כס הרבנות בעיר נעשכזי (אם אני זוכר טוב) בארץ ליטא, ויבואו ראשי הקהל אל גדול הדור ר' יצחק אלחנן לקובנא, ביקשו שימליץ על אדם שמתאים להיות רוצה נאמן לצאן קדשים. ויאמר להם, קחו את האברך ר' נח הלוי מוושוביץ, שהוא גאון בתורה ומדות טובות, ואע"פ שעדיין לא למד טושו"ע, אעפ"כ יודע לפסוק להלכה, מתוך בקיאות בש"ס ורא"ש, שהם המקורות לפסקי השו"ע.

והנה, ר' נח בצדקותו, בכל זאת לא רצה לסמוך על מה שיודע מן המקור הראשון, וקיבל על עצמו, שבתקופה הראשונה, לא יפסוק שום הלכה, אלא לאחר שיראה בתוך ספר השו"ע. ויהי היום, ערב יו"כ, והחזן צריך כבר להתחיל "כל נדרי", והרב עוד לא בא, מחכים. אז שלחו לבית הרב, מה קרה, ויבואו אל ר' נח אל התיבה של הספרים והנה הוא לומד הלכה מתוך ספר שו"ע, כי בדרך אל ביהכ"נ, נשאל ממישהו ואז חזר לביתו לראות בספר שו"ע. וכשגמר העיון, אז ויצא נח.

סיפר לי נינו, ר' אליהו קונין ז"ל, שפעם אחת, בעת רצון של מצב רוח טוב, הסכים "להבחין" דהיינו אדם אחד קורא מתוך השו"ע סעיף, ור' נח יאמר בע"פ, את מקורו בש"ס, ככתוב ב"באר הגולה" המודפס בתור מראה מקום. וכך סעיף אחר סעיף, פתאום "סטופ", ה"בחון" ראה שב"באר הגולה" כתוב אחרת. ויאמר ר' נח, אסתכל בגמרא, וישא ר' נח את עיניו, וירא והנה בגמ' כתוב כמו שר' נח אמר. והתברר שיש טעות הדפוס ב"באר הגולה".

והשי"ת יזכה אותנו, בגלל אבות להושיע בנים, ויביא גאולה אמן.

ומשפחתו, זה הדור. לגבי הקב"ה אין הבדל אם יש בדור שמונה אנשים או מיליארד אנשים, (בני אדם הם המהווים את הדור, האדם שולט על הבריאה והבריאה נבראה כולה בשבילו ולא משנה כמה בני"א יש).

מצד אחד המשנה קוראת לזה משפט דור המבול, ומצד שני, היה שם בשנה הזו של שנת המבול גן עדן לגבי נח ובניו, כמו אדם הראשון לפני שגורש מגן העדן. זה עולם של למעלה מן הטבע. התיבה שח עסק בבנינה. ג' מאות אמה אורכה נ' רחבה,

³ עדיות פ"ב, מ"י

⁴ בראשית א', כו

לעילוי נשמת: יעל בת משה אלפרד ביה ברטה בת בנימין, משה מוריס בן צחק, דוד בן נסים, אבנר בן רפאל, הילדה בת זאדה, עובדיה בן גורג'יה, ברטין בת רחל, בן ציון בן בנימין, שרה בת מנחם, סימה שמחה בת משה, שמעון בן ר' אברהם, שמואל דני בן נח משה, יהודה בן אלס, נעמי בת רומיה, חי בן יעקב בובה מימון, נסים סופר, לאומה סופר, יעקב בן בובה, אסתר בת לאומה, שמאי בן צבי, איטה בת רחל, עובדיה בן חיים, דליה בת אסתר ז"ל

אלא מהגשמים כדי שנדע שאנו מחכים לקב"ה ונשא עינינו לשמים, ויהיה אם שמוע תשמעו. והקב"ה מביא עלינו דברים חדשים, בימינו לא כ"כ מתרגשים שיש פחות גשם כיון שהפרנסה בנויה בצורה אחרת, לכן הקב"ה מביא דברים אחרים שנדע שאנו תלויים בחסדו של הקב"ה. והדבר שבזכותו אנו זוכים לתיבת נוח, בתיבת נח אפשר לומר שיש את התיבה כפשוטה לחיות בה, ויש תפקיד לתיבה להגן מן המבול שבחוץ. אנו חיים בדור שיש מבול, ומה המבול, המים הזידונים... כתוב בישעיהו "וְהָרְשָׁעִים כִּים נִגְרָשׁ וְכו' וְנִגְרָשׁוּ מִקִּיּוֹ רָפֶשׁ וְטִיט", היצה"ר מביא מבול של השקפות לא טובות, של דברים שבאים להחטיא בני אדם והשפעה שמגיעה מארצות ומקומות שיש שם הרבה פרצות וקלקולים, של הגויים הגרועים. ולצערנו יש יהודים חשופים שזה יפה לעשות חיקוי למנהגי אזה"ע. אם זה בלבד, ואם זה בצורת החיים. אלה הם מי המבול. זה מבול רוחני שבא לשטוף ולהשחית את הארץ, להביא שחיתות.

ואשריכם ישראל שיש בכל דור ודור וגם בדורות אנשים שעוסקים בזיכוי הרבים שמזהירים אותנו להיזהר מכל מיני כלי תקשורת שיכולים להכשיל את האדם בדברים וקלקולים חמורים מאוד, יש להיזהר מכך מאוד מאוד. מדי פעם אני רואה שיותר ויותר אנשים מחליטים לעשות טלפון כשר יותר, מטבח כשר יותר, התנהגות ולבוש הולמים יותר. אנו רואים התעוררות גדולה.

ודבר אחד שהוא אחד היסודות החשובים, לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום, השלום הוא כלי מחזיק ברכה הקב"ה משפיע ברכה, אבל הברכה יכולה ללכת לאיבוד אם אין שלום. משל למה"ד - הפועל עבד ונתנו לו שק מלא מטבעות למשכורת השנתית, הוא שמח וחוזר הביתה ומגיע הביתה ורואה שאין לו כלום, הוא לא הרגיש שכל הדרך היה לו חור בשק והחמור שישב עליו נדנד השק והמטבעות אבדו. כלי מחזיק ברכה זה השלום.

ואומר המלבי"ם תיבת נח, בעצם המידות שלה, אורך ורוחב זה שלום. התיבה היא סוכת שלום. ש"ל"ז, ש' - שלוש מאות אמה אורך התיבה. ל' - שלוש מאות אמה קומתה, גובהה היה ל' אמות. ו"מ' - ארבעים ושש, נוסף את ארבעת האותיות של המילה ש"ל"ז, זה יחד חמשים. חמשים אמה רוחבה. א"כ המלה שלום זה מידות התיבה. 'הפורס סוכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים' - יש ברכה מיוחדת שהקב"ה יפרוש סוכת שלום שלא יהיו נזקים בכל עמ"י וגם ברכה על ירושלים. כן יה"ר שיהיה שלום בירושלים ובכל ארץ ישראל ועל כל עמ"י עד שיבוא השלום הגדול על כל העולם כולו ואמן.

אנשים מירושלים והקימו את בית המדרש בבבל, ובחורבן הבית השני הקימו את זה בארץ ישראל. בחורבן הבית הראשון ארץ ישראל נעזבה לגמרי לא היה אף יהודי בארץ ישראל. בחורבן הבית השני נשארו לגור בארץ ישראל, במקום בית מדרש הייתה השכינה בבית המדרש, יבנה וחכמיה. בתי המדרש שמאז החורבן הם קיימים בשני מרכזים, בימי חכמי התנאים והאמוראים, היה מרכז אחד בבבל ואחד בארץ ישראל, אחרי תקופת הגאונים עברו מרכזי התורה למקומות אחרים. כל פעם למקום אחר. בראשונה של רב נסים גאון - היה מרכז גדול בקירדאן שבתוניס ור' משה בר' חנוך בספרד, ורבנו גרשום באשכנז. מדי פעם יש חורבן ויש בניין.

אנו נמצאים כעת בתקופה שבה, כמו שאמר החפץ חיים, התורה חוזרת להיות חזקה בארץ ישראל. ודבר מעניין הוא שאם לפני השואה, כתב החזו"א שכמו בימי הגמרא היה המרכז בבבל ושם היו גדולי הישיבות, אז היושבים בבבל נמצאים קרובים לשכינה ע"י הגדולי תורה, אמר החזו"א שהיות שבימינו החפץ חיים חי בארץ פולין ושם נמצאות הישיבות הגדולות והחפץ חיים בעצמו, זה כמו השכינה ששרתה בבבל. החפץ חיים בעצמו אמר, זה הולך להיחבר, כל המרכז הגדול שהיה שם במקומו של הח"ח יחבר ויוקם בארץ ישראל, בימינו לימוד התורה מתחזק בכל ארצות העולם, אבל דבר מעניין הוא, למרות שיש כעת מרכז תורה כ"כ גדול באמריקה דבר שלא היה בכל הדורות, בכל זאת, כשבחורים רוצים לעלות בדרגה הם באים ללמוד בא"י, התורה מתחזקת בארץ ישראל, ולכן כמו שבמקומות הקודש, בימי נח זה בתיבה, ובימי בהמ"ק בבית המקדש עצמו, כך יש מקומות התורה. איפה שלומדים תורה ואיפה שהצדיקים מלמדים תורה זה למעלה מן הטבע, לא שולטים חוקי הטבע, והטבע שלהם זה להיות למעלה מן הטבע.

הנס הזה קיים גם בימינו שהקב"ה שומר שהתורה לא תשתכח מישראל ושומר על עמ"י כמו שאחרי כל חורבן באה הגאולה והתעוררות מחדש, אחרי המבול בא עולם חזק פורח וחדש, אחרי נח בא אברהם, כך זה בכל תקופה ותקופה.

אנחנו צריכים לדעת, שכל מה שאמרנו הנביאים על עמ"י ושתבוא גאולה שלמה לעמ"י זה הכל אמת וכל ההבטחות של הנביאים יתקיימו. מצד שני, ישנם פסוקים קשים מאוד שהנביאים נבאו על החורבנות, ואנו אומרים יה"ר שהחורבנות שהיו עד עכשיו, שבהם התקיימו כבר הנבואות הקשות. והפירושים של כל דבר ודבר, זה יתברר אחרי שהדבר יהיה בפועל, אבל אנחנו, לא יכולים לדעת שכך וכך יהיה, אנחנו לא בטוחים בשום דבר. אשרינו שאנחנו בארץ ישראל זכינו כאן לקרבת אלקים שהקב"ה אוהב אותנו יותר מאשר כל מקום אחר. ומרוב אהבתו מביא עלינו סכנה כדי שנזכור שאלקים נמצא אתנו כדי שנפנה אליו, כמו שאמר דוד המלך 'קרבת אלקים לי טוב'.

אמרנו פעם בשם הרשב"ם שזאת גם הסיבה שבארץ ישראל המים לא באים מנהרות כהנילוס,

ל' אמה קומתה, והפסוק אומר, "קנים תעשה את התיבה", קן זו דירה, מדור. תחלק את התיבה בפנים להרבה מחיצות בעיניים שיהיו דירות לאריה, לדוב, לנשר ולפרס, לכולם עשה חדרים קטנים.

הרמב"ן אומר שגם אם היו עושים את האורך ג' אלפים לא היה מקום להכניס, יש בעלי חיים ענקיים, הגמלים והסוסים והפרדים, והעופות, הגמרא אומרת שיש שמונה מאות מיני עופות שהם למיניהם של דגה, שנבראו בכריאת העולם, יש סוג עוף כזה. ולכל אחת יש טבע ומין אחר וכל עוף מוליד מהמין שלו ולא משתנה. לא יתכן שבכריאה קוף יוליד אדם או נחש יוליד חמור, כמו שהקב"ה ברא בששת הימים כל מין ומין, צאצאי הולכים אחריו. וכך כל בעל חי יש בו מכל מין ומין של בע"ח לעתים שלושים אלף, וזה היה נס שבתוך התיבה במקום קטן, נכנסו כ"כ הרבה.

בעולמות הרוחניים אין מושג כזה שאין מקום, אפשר במקום קטן להכניס עוד ועוד והדברים נכנסים. בביהמ"ק היה עוד נס כזה, שם נכנסים עוד ועוד אלפי אנשים לתוך העזרה של ביהמ"ק וכשמשתחוים כולם על הארץ, עומדים צופים גוף על יד גוף, ומשתחוים רוחים. כשהכהן הגדול אומר את השם המפורש בקדושה ובטהרה כולם נופלים על פניהם כי בביהמ"ק זה מקום רוחני כזה שהיה למעלה מן הטבע. כך תיבת נח הייתה למעלה מן הטבע. והתיבה הייתה מקום כמו שיש בימינו דבר שעושים שנקרא 'הקפאה עמוקה' כדי לקיים דבר הרבה זמן. קופסאות שימורים שמוציאים את האוויר מהקופסא, אז האוכל משתמר ואינו מתקלקל.

בתיבת נח מבחינת השימור היה שימור של הקפאה, אבל הם חיו. בתיבה שסוגרים בלי קשר עם העולם החיצון, האוויר הולך ונשרף ואדם לא יכול לחיות במקום סגור בלי אוויר, והתיבה הייתה במשך שנה שלמה בלי קשר עם העולם החיצון. רק לקראת הסוף נח פתח חלון והיה לו חיבור עם האוויר שבחוץ אבל כל זמן המבול היה סגור הרמטי שלא תכנס טיפת מים מהגשם והזרם ומתגברת המים.

המדרש מביא השוואות מחורבן ביהמ"ק. אותן הלשונות ש' על אדם הראשון - 'וישלחנו מגן עדן' כתוב גם על עמ"י שילוח: "הן ישלח איש את אשתו וגו'" שהקב"ה שלח את עמ"י לגלות. כתוב עוד 'ויגרש את האדם', כתוב על החורבן שהקב"ה גירש אותם מארץ ישראל. אותו הדבר על המבול, 'קץ כל בשר בא לפני' יש פרק ביחזקאל שכתובה בו כמה פעמים המילה 'קץ' שהקב"ה אמר ליחזקאל שהקין הקץ בעניין ביהמ"ק.

אם במבול העולם בנוי מחדש בתיבת נח, ואח"כ בבימ"ק, בית ראשון ובית שני, א"כ אחרי חרבן ביהמ"ק ממה נבנה העולם מחדש? אמר ר' יוחנן בן זכאי, תן לי יבנה וחכמיה". בבית הראשון לקחו

¹ בראשית ו', יד
² ירמיה ג', א'
³ גיטין נ"ו, ע"ב

¹ ישעיה נז, כ'
² עוקצין פ"ג, מ"ב
³ ראה, גאון יעקב גליון נ"ד לפי תולדות תשע"ו

הפרשה "במחיצת החפץ חיים" פרשת נח, גליון מס' 86

בס"ד

שלוחי מצוה

וַיִּשְׁלַח אֶת הָעָרֶב וַיֵּצֵא וַיָּשׁוּב עַד בִּשְׁתֵּי הַמָּיִם מֵעַל הָאָרֶץ (ח, ז). הולך ומקיף סביבות התיבה ולא הלך בשליחותו שהיה חושדו על בת זוגו, כמו ששינו באגדת חלק (רש"י).

בגמ' (סנהדרין קח, ב) מסופר, שהעורב טען לנח טענה ניצחת, שהרי העורב הוא מין טמא שנכנסו ממנו לתיבה רק זכר ונקבה, לעומת המינים הטהורים שנכנסו מהם שבעה שבעה (ז, ב). וטען העורב, מדוע אתה שולח אותי שאם אמות בדרך לשליחותי יכחד מין העורב מהעולם לגמרי, ואתה צריך לשלוח אחד ממיני הטהורים, שגם אם ימות בדרך, יישארו אחרים לקיום אותו המין. בכל אופן, מצאנו שהעורב לא זכה להיות השליח לבשר את הבשורה הטובה, בשורת סיום המבול. ורבנו (ח"ח עה"ת) אמר על כך, שסיפור זה בא ללמדנו, שלא כל אחד ראוי לעשות שליחות לדבר טוב. מי שראוי והגון שיתגלגל דבר טוב על ידו, יזכה לכך. ומי שאינו ראוי והגון לדבר זה, לא תתגלגל זכות זו על ידו. וכפי שאמרו חז"ל (שבת לב, א. ב"ב קיט, ב) 'שמגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייבי'.

עוד הוסיף רבנו לבאר, שכשדוד המלך ע"ה התפלל לקבל את עזרתו מה', הוסיף להתפלל שהשליח שהקב"ה ישלח יהיה אדם הראוי והגון, איש זכאי וצדיק. שנאמר (תהלים קכא א-ב) "שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי. עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ". והקשה רבנו, מדוע נאמר "עזרי מעם ה'" ולא "עזרי מה'". ותיירץ, שדוד המלך ביקש, שהעזרה שה' שולח אליו תהיה ע"י אדם שכל חייו הוא יצא אדם הדבוק בה' צדיק והגון.

רבנו פעל לפי דברי חז"ל אלו, בכל פעם בה הוצרך לשלוח שליח לשליחות ציבורית להרבות כבוד שמים. פעם, הוצרך לשלוח שתדלנים, שישתדלו אצל הממשלה הפוליטית בוורשא, להסיר גזירה נוראה שריחפה על כל מוסדות התורה בפולין. רבנו, חקר ודרש אחר כל שליח שהוצע בפניו ופסל את חלקם, ודקדק מאוד שכולם יהיו ראויים לשליחותם. רגיל היה לומר, שבכל שליחות ציבורית, ראשית צריך לשכנע את השליח בחשיבות השליחות, עד שהדבר שנשלח בעבורו ייחשב אצלו כעסק פרטי שלו עצמו, שיהיה מוכן למסור עליו את נפשו. רק כך, כשהשליח יעשה את שליחותו מתוך מסירות נפש תצמח תועלת ממעשיו, ובאם לא, אין מעשיו שווים מאומה ולא תצמח מהם שום תועלת. ומעשה שהיה, שרשעי ישראל העלילו עלילת שווא על אדם שלחם ביד רמה בעוקרי הדת, והיה צפוי למאסר בעקבות עלילה זו. רבנו התמרמר באזני אחד ממקורביו, על שלא זכה מעולם למסור נפשו ולהיאסר בבית האסורים על העמדת הדת וקיום התורה (דוגמא משיחות אב).)

מסיבות אלו, הרבה פעמים נמנע רבנו לשלוח אנשים אחרים לשליחות ציבוריות לחיזוק והעמדת הדת על תילה, והיה הוא בעצמו טורח ומכתת רגליו לעשות את הישתדלותו, בשביל שלא יזדקק לשליחים. זאת ועוד, בכל פעם בה עסק בעניינים אלו, היה מתענה באותו היום עד גמר מעשיו.

אורחות חיים במחיצת רבינו "הגזירה אמת והחריצות שקר"

באמת כמה שפסקו מזונות לאדם, לא תועיל לו שום חריצות להשיג יותר, כמו שאמר הרמב"ן: "הגזירה אמת, והחריצות שקר".

מרח' ח' חפץ חיים' זצוק"ל מבאר את זה בדרך משל: לאחד יש חבית מלאה מים ויש להחבית ברו, ירצה לעשות עוד ברו כדי שיצאו משם יותר מים, בוודאי זה שטות גדולה, כי בזה שיעשה עוד ברו לא יצאו יותר מים מהחבית ממה שנמצא שם. כך אם האדם רוצה להוסיף על פרנסתו שנגזרה עליו, זהו כמו שיעשה עוד ברו להחבית.

לע"נ מורינו הרב יוסף חיים סיטרוק זצ"ל רבה הראשי של צרפת

ספרים טיול

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקדים

פניני הפרשה "במחיצת החפץ חיים"

בס"ד

"אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלקים התהלך נח". ופירש רש"י: הואיל והזכירו סיפר בשבחו, שנאמר (משלי י, ז) "זכר צדיק לברכה". פתח בשבח וסיים בברכה, ולכאורה תרי מילי נינהו. אכן, דא ודא אחת היא. והיינו משום שבשעה שמגידים לאדם ישור ושבחו מעוררים בזה למעלה זכויותיו ופרקליטין שלו, ואין לך כלי מחזיק ברכה יותר מזה.

ואזכרה ימים מקדם, בעת שמו"ר הג"ר נפתלי טראפ זצ"ל היה חולה גדול על מחלתו אשר לא קם ממנה, היה הח"ח יושב ומספר כל היום בשבחו, והוא למען עורר רחמים עליו. והוא כאמור, כי סיפור שבח עניינו לעורר רחמים, ותוכו ברכה ותפילה. וזהו "זכר צדיק לברכה", שסיפור שבחו של צדיק גורם לברכה שתחול.

ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם- לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל. רש"י שם. יש כח ביד העון הזה לעורר דין עליו, ולחתום את גזר דינו יותר מכל העונות, כמו דאמרין (בסנהדרין קה) אמר ר' יוחנן בא וראה כמה גדול כחו של חמס, שהרי דור המבול עברו על הכל ולא נחתם גזר דינם עד שפשטו ידיהם בגזל, שנאמר קץ כל בשר בא לפני וגו'.

וזה אחת מן הסבות שגורמות כיום לכלות ממון ישראל, שאין מתקיים עשרם בידם רק לזמן מועט, כי בעו"ה נתרבה גזל וחמס בעולם ע"י אלו שהולכין בערכאות של עכו"ם, ומלשינים על חבריהן ומוציאין מהם ממונם, ולבם בריא להם על זה כאולם, שחושבין שזה ממון כשר אחרי שהרשוהו העכו"ם לזה. אבל באמת זהו גזל גמור, אחרי שאין חוקי התורה ומשפטיה שהוא רצונו של הקב"ה, מסכימים לזה. על כן כל עוד שיוודע בעצמו שעל פי התורה אין האמת והצדק אתו, רק שהוא יכול להוציא מאת רעהו על פי מלשינות לפני הערכאות, יברח מממון זה כבורח מן האש. כי יכלה גם את ממונו הכשר שיש לו מכבר, וכנ"ל.

שפת תמים פ"ג

וישת וגו' וישכר ויתגל וגו' וירא חם וגו' ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם וגו' ויכסו את ערוות אביהם" וגו'. בפרשת נח סיפרה לנו התורה (בראשית ט, כא-כג) "וישת וגו' וישכר ויתגל וגו' וירא חם וגו' ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם וגו' ויכסו את ערוות אביהם" וגו'. ובה נראה לי לבאר מה שאמרו חז"ל בסוטה (לו, א) על הפסוק (דברים ז, כ) "וגם את הצרעה ישלח" וגו', שהיתה זורקת בהם מרה ומסרסתן ומסמא את העינים. למה דוקא אלו שני העינים.

ונראה לי דהוא משום דחם אבי כנען קלקל בזה בשני דברים. אחד, במה שראה ערוות אביו ולא חשש לכסותו כלל שלא יתבזה יותר, וכדאיתא במדרש (במדבר רבה כ, ב) על פסוק זה: ארורים הרשעים שגם הראיה שלהם הוא מזיק. ולא כן עשו שם ויפת, שבכל כוחן עמלו שלא לראות ערוות אביהם, כדכתיב בקרא "ויילכו אחורנית". ועוד שנית, שסירסו [וכמו שפירש רש"י לחד מ"ד], ולכן נענשו אחר כך בני כנען שהיו מזרעו מדה במדה, מסרסתן ומסמא עינים.

ויגד לשני אחיו בחוץ. סיפרה לנו התורה עונו דלבד שלא כיסהו בעצמו עוד סיפר בחוץ. היינו בשוק כמו שתרגם התרגום, ולא חשש כלל על קלונו שלא לבזותו בפני אנשים ולכן קללו. שמיה"ל חלק שני פרק י'

עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחרף ויום ולילה לא ישבתו כשהיה מדבר אודות הגאולה, אמר, כשישאלו אדם מאין תדע, שגם למחר יהיה יום? יענה: הרי כתוב שהשי"ת אמר "יום ולילה לא ישבתו". וכי "חי אני נאום ה' וימלא כבוד ה' את כל הארץ" אינו כתוב? והכי כבר נתקיים הדבר! (הרי רוב אומות העולם עדיין עובדים ע"ז), וא"כ הרי מוכרח עדיין להתקיים הדבר. ואעפ"י כן, היה דרכו ללמוד בכל יום קודם התפילה פרשה ראשונה של בראשית, היה אומר, ירדה קרירות לעולם, וצריכים להתחזק באמונה, כשלומדים ורואים איך הקב"ה ברא את העולם וכל אשר בו, הרי זה מחזק באמונת ה'.

שיחות החפץ חיים, מכתבי ה' הרב המופלג ר' מרדכי פסח פאדערעווסקי מקוברין

פניני דעת

משיחות שהשמיע רבינו הגדול מרן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' זללה"ה

דעת תורה

פעם אחת בא טיפה הוא סטה מלוח הזמנים, הרי שהותקף הוא על ידי האריה.

משלומדים אנו זאת הרי שיכולים אנו להבין היטב את דברי רבי יהודה האומר אודות חייו של נח בתיבה - "אילו הייתי בתוכה הייתי משבר ויוצא". ואם כן הרי שצריך היה נח לנצל את ההזדמנות הראשונה ולברוח מהתיבה, ובכל זאת גם כאשר מבין נח משליחותה של היונה שכבר קלו המים, בכל זאת אין הוא יוצא מהתיבה, אלא ממתיך לציוויו של בורא עולם שיאמר לו לעשות כן. אומר נח "כשם שנכנסתי לתיבה ברשותך לא אצא שלא ברשות". למרות הקושי הסבל והייסורים, בכל זאת אין נח יוצא מהתיבה אלא כאשר מקבל הוא רשות לכך מבוראו.

מכל הדברים הללו יכולים אנו ללמוד אודות גודל מעלתו וגודל צדקתו וצדקת מעשיו של נח. הן לא לחינם כותבת התורה אודות נח את התואר צדיק תמים. כאמור החזיק נח בצדקתו בדור של רשעה וקלקול המעשים, עמד מול לעג ובזיון במשך כל שנות התיבה, פרנס את העולם בשנות המבול ובנה את העולם לאחר מכן.

וייחל נח

ובכל זאת ולמרות כל אלו, ברגע אחד קטן של חוסר זהירות ותשומת לב מעשיו נהפך נח להיות איש של חולין. כותבת התורה "וייחל נח" ומבארים חז"ל במדרש תנחומא - "ויחל נח איש האדמה. כיון שנוקק לאדמה נעשה חולין. א"ר יהודה ב"ר שלום בתחלה איש צדיק תמים, ועכשיו איש האדמה. "ויטע כרם" - משנטע כרם, נקרא איש האדמה". הנה כי כן ברגע אחד נהפך נח מאיש צדיק ותמים לאיש האדמה. ובל נטעה ונחשוב שלא הייתה כוונתו של נח במעשים אלו לשם שמיים. מלמדים אותנו חז"ל שאותה גפן שנטע נח, הרי שלצורך נטיעתה לקח הוא ענף מגן עדן וכוונתו בנטיעה הייתה בכדי להביא נסכים לקורבנות אותם יקריב לבורא כל העולמים. אולם למרות זאת עדיין פגם היה בדבר. צריך היה נח להביט ולראות שגפן לצד כל מעלותיה יכולה להביא גם לידי קלקול וכפי שאמרו חז"ל "כל הרואה סוטה בקלקולה יזיר

צדיק תמים ועובד אדמה

כאשר באים אנו ללמוד פרשת נח ולהפיק ממנה לקח ותבונה לחיינו אנו הרי שראשית דבר צריכים אנו להתבונן כפי השגתינו בדמותו של נח, בנסיונות שנתנסה ובקשיים שעבר.

נח ודורו

על נח כתבה התורה "נח איש צדיק תמים היה בדורותיו", "כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה". באותו דור של רשעים ומושחתים מצא לו בורא עולם פינת יקרת אחת שבה עדיין לא נשחתו המידות ולא נתקלקלו המעשים. היה זה נח היחיד באותו דור שהתהלך את האלוקים. כנגד כל המקובל, כנגד כל הנהוג, הוא ורק הוא הלך בדרך ד'.

לאחר מכן במשך מאה ועשרים שנה עומד נח ובונה תיבה. לומדים ומבינים אנו שבאותם שנים היה נח מטרה ללעג ולקלס מצד בני דורו כולם. ברור שהיו "טובי לב" שניסו לפנות אל שכלו ולהסביר לו עד כמה הוא "טועה ועד כמה הוא מזיק לשמו הטוב", אולם נח בשלו כך הוא נצטווה וכך הוא יעשה.

לאחר אותם שנים מצטווה נח להיכנס עם משפחתו לתיבה. שם בתיבה ממתין לו תפקיד נכבד וקשה עד למאד. באותם שנים בהם היה הוא בתיבה היה צריך נח לדאוג ולהאכיל את כל החי אשר על פני האדמה. למותר הוא להכביר במילים ולתאר עד כמה היו קשים חייו של נח באותה עת ובאותה תקופה. לא יום ולא לילה, תמיד צריך הוא לעמוד הכן ולספק לכל בריה ובריה את מזונה, המזון המתאים לה בעת המתאימה לה. אודות כך מלמדת אותנו התורה "וישאר אך נח ואשר אתו בתבה" (בראשית ז', כ"ג) ומבאר רש"י - "לבד נח זה פשוטו ומדרש אגדה, (בראשית רבה ל"ב, י"א) גונח וכוהה דם מטורח הבהמות והחיות ויש אומרים שאחר מזונו לארי, והיכישו". הנה כי כן לומדים אנו על נח אשר "גונח וכוהה דם" מרוב הטרחה והמאמץ, ואם לא די בכך הרי שלאחר

לעולם

יראה אדם

כאילו העולם מחציתו

זכאי ומחציתו חייב והוא זה

אשר מכריע לכף

זכות או חלילה

להיפך.

גרמה היא להפוך את נח מדרגתו הרוממה לדרגה של עובד אדמה ולקלל שלישי מן העולם.

היוצא מן הדברים הוא עד כמה צריכים אנו להיזהר ולהתבונן בכל מעשה ומעשה שאין אנו עושים. לעולם יראה אדם כאילו העולם מחציתו זכאי ומחציתו חייב והוא זה אשר מכריע לכף זכות או חלילה להיפך. אף אנו עוסקים בכל עת וזמן בבנינו של עולם. במעשינו הטובים, בקביעות עיתים לתורה שאנו קובעים, בצדקה וגמילות חסדים שאנו עושים, כל אלו מקיימים את העולם וחלילה באם לא...

כאשר באים לבנות עולם לאחר החורבן, צריך כל מעשה ומעשה להיות מחושב בתכלית החישוב ולפרטי פרטים. באותה נטיעת גפן שנטע נח, אשר כאמור טובות היו כוונותיו, חסר היה באלו דק מן הדק, וכתוצאה מאותו חיסרון דק באותה שעה הרת גורל, נעשה נח חולין והגיע לשפלות עד כי אמר עליו הכתוב "ויתגל בתוך אהליו".

נשים נא לב ונראה בגלל אותה גפן ובגלל אותו יין מוצאים אנו שנתקלל שלישי מהעולם. עד כדי כך גדולה הייתה אותה סטייה מזערית לכאורה, אולם

למען דעת

נקיות הדיבור

◆ כשהיה מזכיר בשיחות היה נזהר להזכיר את החיובי והטוב שיזכה האדם ע"י עשיית הטוב והישר ולא פירט את הצד השלילי אלא היה אומר "ולהיפך ח"ו", או בביטוי "הצד השני".

◆ ביום רביעי האחרון לחיי רבינו אמר לנכדו חביבו יד ימינו הגרי"ש קורלנסקי שליט"א דבר מה. לאחר זמן הבין הנכד כי לא פירש כראוי את הנאמר לו. שאל הנכד את רבינו מדוע לא ביאר ובירר את כוונת דבריו. השיב רבינו הרי התורה אמרה שצריך לעקם הדיבור כדי שיהיה הדיבור נקי ולכן מה שלא היה מוכרח לא אמרתי לך.

◆ הביא לפניו אחד התלמידים את ספרו שזכה להוציא לאור. רבינו שהקפיד לשלם על כך שאל למחירו ונענה ששווי 50 ש"ח. והביא רבינו שטר של מאה ואמר "אני נותן לך את החמישים הראשונים" רבינו לא אמר משפט כגון "החזר לי עודף בסך חמישים ש"ח" שכן לא רצה לדבר בלשון תביעה.

◆ ישב לפניו אחד ממקורביו אברך ת"ח אשר רבינו רצה לתת לו סכום כסף. היה זה בתקופה האחרונה עת קשתה על רבינו ההליכה לילך בעצמו לחדר השני. פנה רבינו לנכדו הנ"ל בשאלה "מה יש לכבד את ר' פלוני", כלומר תבדוק מה נשאר בצרור הכסף שהיה מונח בחדר השני כדי שאוכל לכבד בו את פלוני.

◆ "נח איש צדיק" ופירש"י הואיל והזכירו סיפר בשבחו שנא' זכר צדיק לברכה. הנהגה זו ראו אצל רבינו שבכל פעם שהזכיר שם של גאון וצדיק היה מזכירו בחדרת קודש ומוסיף זכר צדיק לברכה או זכר צדיק וקדוש לברכה.

אריב"ל לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו שנא' (בראשית ז) מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה. [פסחים ג' ע"א].

ענין זה של נקיות הדיבור הורגש מאוד לכל אוזן מרגשת ששמעה את רבינו זללה"ה הן בשעוריו ושיחות המוסר והן בשיחות פרטיות. הרבה פנים היו לה אם מצד קדושת הפה והדיבור, אם מצד קדושת היום, ואם מצד כבוד האדם וכהנה.

במיוחד הדגיש רבינו את החובה המיוחדת של ההורים והמחנכים להרגיל את צעירי הצאן לדבר בלשון נקיה. בענין זה מוצאים אנו דברי רבינו כפי במופיעים הם בספר "דרכי החיים" - "זה ברור שדיבור נקי, הוא יסוד לטהרת הלב והמחשבה ומידות טובות. ומבואר בפסחים (דף ג') לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מתוך פיו, יעוי"ש כל הסוגיא והמימרות ודרשת חז"ל שם. והחיוב על כל ראשי הבית, ההורים, לחנך ילדיהם מקטנותם לדבר לשון נקיה, וכמו כן המחנכים את צעירי הצאן שישמרו לב בדעת ובחכמה להשפיע באופן כללי ופרטי בזה"

נביא בזה עלי גליון כמה עובדות אודות שמירת הדיבור המיוחדת ונקיות הלשון כפי שניתן היה לראות אצל רבינו זללה"ה.

◆ הרחוב הנקרא ע"ש הרב שך בבני ברק היה נקרא קודם לכן ע"ש של אחד מפושעי ישראל. רבינו הקפיד תמיד לא להוציא מפיו שמו של אותו רשע. לכך כשהיה צריך להזכיר את הרחוב נתן סימן כדי שיבינו שכוונתו לרחוב זה. באחת ההזדמנויות שמע מאדם גדול שהזכיר בתוך דבריו שם של רשע והיה הדבר תמוה בעיניו.

נפש גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

גליון 116 נח תשע"ז

לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות בטלפון: 0527697944 או בדוא"ל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

בשבוע זה חוזרים רבבות בני תורה לספסלי הישיבות והכוללים. בקדמונים מובא שהישיבה היא התיבת נח שבה ימלטו שארית הפליטה ממבול הכפירה שיציף את העולם, ובתנאי שתהיה אטומה מבית ומחוץ. אחד מקשיי הגלות האחרונה תחת שלטון הערב הוא במיעוט מעמדם וחשיבותם של בני התורה. ראינו להביא כאן מאמר נפלא שבו מעמיד רבינו זצ"ל היטב את חשיבותם המיוחדת של בני התורה דווקא בדרך העקב. כאשר משים את הדגש על הצורה השלמה של בני התורה אשר מחזיקים את האור לחשכות הגלות.

הדברים נחוצים ביותר לבני תורה בעמדם בתחילת זמן חדש. כפתח שנה חדשה אנו מודים לבורא עולם על הזכות להפיץ דברי תורתו של רבינו זצ"ל המבוקשים בכל אתר ואתר. וכאן המקום להודות לציבור הקוראים המסור שמעביר את הדברים הלאה.

כמו כן נודה למערכת "קובץ גליונות" שציפרו את דברי רבינו זצ"ל לשאר דברי גדולי ישראל זצ"ל ויבליח"א ומגישם את הדברים לאלפי לומדי התורה די בכל אתר ואתר.

הבהרה: מחמת סגנון היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.

נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

רואין אנו ענין משונה בדורינו מה שלא היה נראה בדור שלפנינו וגם לפני פנינו. הכוללים היו לעולם רק רשות היחיד בשביל יחידים שהיו מוכשרים להשתלמות מופלגת בתורה. בהיותם פנוים מדאגת עול החיים על צוארם הם מסוגלים להגיע לשלימות המקווה מהם. מי שלא היו לו הסתגלויות לעליה מופלגת לא היה הכולל מקומו כלל. וכל אחד לפי חשקו בתורה היה מפנה זמן לתורה על אף טרדותיו. אבל כהיום נעשו הכוללים לרשות הרבים לכל אברך שירצה להמשיך תקופת דביקותו בתורה בקביעות. בהסתכלות ראשונה נראה זה כמו אכשר דרא. תפיסה זו היא משטחיות ההסתכלות על מצב דורינו, וטעות היא, כי בהסתכלות עמוקה וחודרת נהפוך הוא לגמרי, וכמש"ת.

כבר נתבאר כי הוכנס דורנו לתוך תקופה הנקראת "רשע שהשעה משחקת לו" אשר עומק צורתא דשמעתא זו הוא יצירת מושב לצים. והיות שמושב זה ענינו הוא פריקת עול תורה, וכנ"ל, לא תתקיים התורה בתוכו ח"ו, אך כבר הובטחנו "כי לא תשכח מפי זרעו", על כן מחסדי שמים היה ליצור מציאות מיוחדת בתקופה זו לחיות בה ואעפ"כ לא להיות יושב במושב לצים. והוא סוד הכוללים והישיבות בתקופתינו. כדוגמת תיבת נח שהיתה כל קיום הבריאה,

דרך ההצלה בדור העקבתא דמשיחא הנלמד מתיבת נח

[התקופה בסערת אליהו סוף מאמר ג']

[הקדמה. להבנת מאמר זה נקדים מש"כ מו"ר ז"ל בספרו התקופה בסערת אליהו מתוך כתבי הגר"א ז"ל שמהות התקופה אשר בה אנו נמצאים היא השלב האחרון של הגלות. הגלות תחת שלטון הערב רב שצריך להתרקם דווקא בארץ הקודש עיי"ש סיבת הדבר. וקרא לתקופה זו "מושב לצים" שמהותו פריקת עול מלכות שמים. דבריו באו כנגד אותן רוחות זרות שנשבו בתוככי המחנה שיש כאן אתחלתא דגאולה (ופליאה היא שדוקא כש"חזון" הזוי זה מתמוסס לנגד עינינו רוח זו מנשבת ביתר שאת...)].

עדיין נשאר מקום לשאלת חכם. אם עצם מהותה של התקופה היא יצירת מושב לצים אם כן איך יתכן שידור בתוכה צדיק גמור שלא יבלע, והרי הוא יושב במושב לצים שבכחו לבלוע אף צדיק גמור. ובודאי מילתא דתמיהא היא בהשקפה ראשונה.

חז"ל שהיה מבט עיניהם בהיר בכל מכמני התורה, למדו ממנה כל מה שהיה בעולם וכל מה שיהיה, כי הכל נמצא בתורה, גם האור שנגזר לצדיקים שבה רואה האדם מסוף עולם עד סופו (וכמ"ש במד"ר בראשית פ' יב'). ובהסתכלות זו בתורה למדו פרשת אחרית הימים וכן צורת אפשרות העמידה בנסיגותיה. מקור סוגיא זו פרשת תיבת נח במבול.

הם גילו לנו בזה שיתכן שיהיה העולם מוקף מבול, ועדיין תתכן אפשרות להמצא מחוץ למבול זה בסוד תיבת נח. זהו המכוון בדבריהם, שגם ביצירת תקופה של מושב לצים יתכן למישהו להיות שם ואף על פי כן יהא עומד חוץ למושב זה. ובהיותו בתוך התיבה הרי לא יושב במושב לצים ואז ממילא כי אם בתורת ה' חפצו. אבל צריכים להגדיר בשפה ברורה מהי תיבה זו ואיפה היא נמצאת.

כלל ברור הוא בידינו שהדורות הולכים ופוחתים כסדר. ומכל מקום הגם דלא אכשר דרא בודאי,

מכונסת וגם משומרת מהמים הזידונים בחוץ. ככה נתהוה גם בתקופתנו "תיבה" שמי שיכנס בתוכה תהיה לו האפשרות לחיות חיים נקיים של תורה. ובתוכה דוקא נמצא קיום ההבטחה כי לא תשכח מפי זרעו.

והיוצא ממנה לתוך המושב לצים כבר פגם ריח תורתו, ובמושב לצים לא ישב כי אם בתורת ה' חפצו. ומי ישער רוחו של אדם כשיורד ח"ו מטה מטה. מסוכן הוא שלא יהא נבלע תוך השעה המשחקת לרשע, כבלע רשע צדיק ממנו. דצדיק שאינו גמור נבלע בה. ועל כן, דוקא מחמת גריעות הירידה, נעשה הכרח ליצור תיבה שבה אפשר לחיות חוץ למים הזידונים הללו.

אופן ההצלה למי שלא נמצא בתיבה

ודבר נפלא גילו לנו חז"ל בענין תיבת נח שהגם שכל מי שהיה נמצא במים הזדונים אבד קיומו, מכל מקום היה אחד שלא הוכנס לתיבה ומכל מקום נתקיים, הוא עוג מלך הבשן. שעל ידי שנשבע להיות עבד לנח (מדרש) על ידי זה ניצול ממי המבול. ולמדים מזה שרק ע"י הביטול הגמור לת"ח שנמצא בתוך התיבה יש אפשרות לצאת מתוך המושב לצים הנ"ל להיות נחשב כחי בתיבה. ואז לא יטושטש אצלו מבט התורה על היות עולמינו ותקופתינו. זהו התנאי ההכרחי לקיום שליחותם של השלוחי דצבורא באמונה בדורינו. רק ע"י התבטלות דעתם בגמירות לדעתם של ת"ח ולהעשות כסא להם. אבל בלאו הכי לא תתכן מציאות קיום השליחות באמונה [א.ה. המאמר נכתב בשנת תשל"ה]. שהרי בהיותם נמצאים תוך המושב לצים, בהכרח שתטרף דעתם עליהם, ותתבלבל הסתכלותם על כל עניני עולמה של כנס"י. וכמ"ש ובמושב לצים לא ישב, הא אם ישב סופו ללוץ (ע"ז יז ע"ב).

[א.ה. נדגיש שדבריו נאמרו רק כעצה לשלוחי דרבנן כיצד להנצל ממי המבול בו נמצאים. וכדי להוציא מלב הטועים שאם השלוחי דרבנן אינם מתבטלים לחלוטין לשולחיהם א"כ אין לתמוך בהם נביא חלק מהמכתב שפירסם רבינו ז"ל [הובא בעלון 99 פ' קרח] במערכת בחירות בה היו רנונים אחרי השלוחי דרבנן והיו שרצו מחמת כן להמנע מלהצביע עבורם וז"ל לא באתי לפלפל על עצם העובדות שאנו עוברים רק כל עניני הוא לברר חובתינו בשעה זו..... המדובר כאן הוא איך אנו צריכים להגיב לנעשה עפ"י מבט השקפת התורה. הנא על בר דעת לדעת שענין העמדת ח"כ החרדיים לא זהו סיבת

ההצלה מן הרוחות המנשבות בחוצות כי סיבת כל הסיבות בעל ענין הוא רק דעת תורה שבוה ולכן פשוט וברור שרק גדולי הדור שליט"א דעת התורה האמיתית אצלם הם ורק הם יכולים לקבוע בחובת ההשתדלות הזו.

ידוע שאי אפשר לקטן לצייר את דעת והיקף המבט שנמצא אצל גדולי הדור האמיתיים כי אי אפשר לקטן לצייר מהו זו גדלות כי אינו כלל בסוג שלו. על כן הישרות הוא להכיר אמת זו ולהכניע ראשו ויאמר שהדור מסור ביד גדוליו ומה לתבן עם הבר ואז המערכה נמצאת בידם של הגדולים עצמם. ומזה יבוא תקנת הדור כי מכירים הם מהו הענין עפ"י דעת תורה ואיך לנהל דעותיהם לשם שמים.

התערבות השועלים הקטנים הם רק הרס כי הוא כולל בו לשון הרע ושקר וזלזול בכבוד חכמים אשר אש היא ועד שאול תוקד. כל זה נובע מאוירת החוצפה השולטת בעולם כיום ובמקום חוצפה נפקעת לגמרי עול מלכות שמים. ויותר צריך לפחד מרבוני החטאים הכרוכים בזלזול בחכמים [כי אין הערוד ממית אלא חטא כמו שכתבו ז"ל] שאיזה תלאות ח"ו יהיו צומחים מזה כי החטא הוא הסבה האמתית לזה. ויראי ה' וחושבי שמו תפקחו עיניכם בשכל ישר ובפשיטות לשמוע בקול גדולי הדור ותהיו פורשים מכל ההסתות והתעלומה בחוץ המשבשת לציבור במכוון את דעתם האמיתית של גדולי דורנו שליט"א שהשאיר לנו ה' לנהל הדור.

החותם בכאב על השפלת התורה ומשתוקק לראות בהקמתה...

ומכאן נובעים דברינו (במאמר א' ענף ג' בסופו) אודות האסון שיוכל להיולד באם יהיה כשלון בעמודי התווך של הכוללים כי אין המדובר אודות רפיון בביהמ"ד אלא עקירת קיומה ח"ו של כנס"י בתוך המים הזידונים. הכנסת צורת הזר יהיר לץ שמו באיזה אופן שיהיה לתוך כותל בהמ"ד הוא ביטול מציאותה של תיבה זו. כי מעתה ח"ו תהיה כהנית כפונדקאית.

ועתה קורא יקר בין תבין את אשר לפניך. התבונן היטב הערך המיוחד שיש לבית שבו מגדלים תורה בטהרתה בדורנו ביחוד. תלמידיו הנאמנים של משרע"ה שנתגדלו בתוך התיבה הזו בטהרה יבינו כי עת נסיון ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע בגאולת עולמים במהרה בימינו אמן.

כיצד לחוש מתיקות התורה [עיני ישראל ב' עמ' תר"ב]

הפינוק סותר את האפשרות לגדול בתורה. ונצטט בזה את משלו המופלא של בעל המעשה אילפס (פי' על המחזורים לגאון א' מליטא לפני 5 דורות) על הפסוק "טעמו וראו כי טוב ה'", משל לבן כפר שהגיע לעיר, וראה לראשונה מסעדה, נכנס ושאל מה עושים כאן, הסבירו לו אוכלים כל טוב ומשלמים עליהם, מה אתה רוצה לאכול? עיין בתפריט וביקש בשר צלוי, הביא לו המלצר בשר צלוי משובח מאוד, הגישו הכפרי לפה וצעק זה מר מאוד! למה רימיתם אותי! חשבו אולי באמת הבשר ההוא היה מקולקל, הציע לו המלצר אולי תחפוץ בדג משובח! אמר, בודאי, אני רוצה, אבל בתנאי שיהיה ערב וטעים כראוי, הביא לו המלצר דג מעושן, ואמר לו זה מעדני מלכים ממש! מעין דמעין... אמר הכפרי אם אכן יערב לחכי אשלם במיטב כספי, טעם את הדג, ושוב צעק זה מר מאוד, כמו גילה! התפלא בעל המסעדה מאוד, שבהסטוריה של המסעדה לא קרא דבר כזה, ביקש מהכפרי שיפתח את פיו ויוציא את לשונו, והוציא לו את הלשון, או אז הבין בעל המסעדה את פשר הענין, ושאל אותו מה אתה רגיל לאכול בביתך, אמר פת קיבר עם בצל, אמר בעל המסעדה, מעכשיו מובן היטב, מאכלי המסעדה בודאי ערבים עד מאוד, והבעיה היא בחוש הטעם שלך, כי המאכלים הגסים שאתה רגיל בהם, הקהו את הטעם העדין שלך, וכיסו את הלשון בשכבה גסה, ולכן אינך מסוגל להרגיש טעמים עדינים, אם רק תתרגל במאכלים עדינים, בודאי תחוש את הטעם הנפלא של הבשר הצלוי והדג המעושן.

זהו שאמר דוד המלך ע"ה טעמו וראו כי טוב ה', דברי התורה ומצותיה והתפילה ערבים ומתוקים עד מאוד, הם התענוג האמיתי ואין כדוגמתם בעולם כלל, ומי שאינו מרגיש הוא בודאי מפני קהות חוש הטעם שלו, שהוא רגיל בעידונים גסים חומריים של עוה"ז, ולכן אינו מרגיש את הטעם המעודן של התורה והמצוות, וחש בהם רק מרירות, ולכן העצה היא לעבוד קצת על חוש הטעם, לעסוק בדברים רוחניים עדינים, וממילא ירגישו את טעמם הערב.

ובזה הוא החסרון הנורא של הפינוק שהאדם המתרגל לפינוק והנאות העולם החומרי אינו מסוגל להרגיש את טעמו הערב של הדברי תורה, ולכן כשנקלע לקושי מסוים מתרפים ידיו ונשבר, אבל אילו היה חש את הטעם הנפלא של הד"ת, היה מוותר על הכל בשביל ללמוד תורה ולהתענג בה. הגר"ס זצ"ל אמר שאילו פורקי העול היו יודעים את הטעם המופלא של התורה היו רצים לבית המדרש, לא מפני מצוות תלמוד תורה, אלא מפני התענוג הנפלא, אלא שהשקוע בתענוגי העולם יש לו שכבה גסה על לשונו, שאינו מסוגל לחוש את טעמו הנפלא של התורה.

מלחמת הערב רב בלומדי התורה [עיני ישראל ח"א עמ' רצ"ג]

יסוד חטא אדם הראשון והקשר להתגברות החוצפא בעקב

יסוד חטא עץ הדעת היה שנתפשו אדם וחוה לגבהות הלב אחרי הסתת הנחש ד"והייתם כאלקים יודעי טוב ורע" יעו"ש היטב ברש"י. ומדה כנגד מדה כדי לכפר על כך נגזר שקומת אדם הראשון [א.ה. היינו כל צאצאיו שהם האנושות כולה שכן הוא היה כלול מכל באי עולם, כנודע] תעבור דרך תקופת כפירה באלקות, על דרך מש"כ תיסרך רעתך וכו' (ירמיה ב' י"ט) [א.ה. היינו להיות מיוסר על ידי העבירה עצמה ובוזה מתכפר לו]. זה פירוש מה שכתוב שם "אתה תשופנו עקב", היינו שב"עקב" של מהלך עוה"ז [א.ה. שהוא תקופת העקבתא דמשיחא] תשלוט דעת הנחש, היינו שתופיע תקופה של כפירה.

הכלי המסוגל להופעת הכפירה - חוצפא

נבאר יותר. הגם שעצם הגלות הפקיעה את החיבור של כנס"י ועל הציבור נגזרה גזירת הפירוד, מ"מ בפיזור זה לא נפגעה נפשה של כנס"י. אדרבא עברנו בהצלחה דרך ריבוי גזירות ושמדות שגזרה עלינו מלכות אדום הרשעה בהיותנו בגלות אצלה וקיימנו בעצמנו אשר הוכיחי בית מאהבי, "יהודי או צלוב" עיין בזה ברמב"ן סוף ואתחנן וסוף האזינו. התברר כי הנשמה שלנו שלימה וטהורה. אבל מעת שהגענו למהלך "קיבוץ הפיזור" - כלשון הגר"א ז"ל לעיל - התחילה אז תקופת "אחרית" עוה"ז ובו ניתנה שליטה לנחש להפיץ את דעות הכפירה שלו. הכלי המתאים ביותר לחדירת כפירה זו היא תופעת ה"חוצפא" [כפי שתמצתו לנו חז"ל תקופת העקב בסוף סוטה] כי חוצפה היא תכונת בעיטה ואי-קבלת מרות, וממילא מגיע לכפירה שהיא עומק הבעיטה בכל היסודות וההנחות שהיו עד אז. אין גזרה זו נכללת בגזרת הפיזור של הגלות אלא רק פגיעה בנפש דוקא. וזהו מ"ש הגר"א ז"ל שבזמן זה "רבו המתפרצים", היינו שיחולו סילופים בדעת תורה כי

רצוננו כאן לבאר לעומק ולרוחב חובת כנס"י להעמיד דוקא בדור זה ת"ח אמתיים. כי רק זו ההשתדלות מצידנו לקרב קץ הישועה. הדברים עמוקים אך מעמידים באור יקרות מעלתם של עוסקי התורה דוקא בדור בו הושפלו עד לעפר.

דברי הגר"א על שלבי הגעה לתרוד הרקב והתקוה לתחיית המתים ומאידך התמעטות בהשגת התורה

נפתח בדברי הגר"א ז"ל שאנו מורגלים לצטט. וז"ל כי מעת שחרב הבית יצאה רוחנו עטרת ראשנו ונשארנו רק אנחנו הוא גוף בלא נפש, ויציאה לחו"ל הוא הקבר, ורימה מסובבות עלינו ואין בידינו להציל הן עכ"ם האוכלים בשרנו. ומ"מ היו חבורות וישיבות גדולות, עד שנרקב הבשר והעצמות נפזרו פיזור אחר פיזור, ומ"מ היו עדיין העצמות קיימות שהן הת"ח שבישראל מעמידי הגוף. עד שנרקבו העצמות ולא נשאר אלא תרוד רקב (עפר) מאתנו ונעשה עפר, שחה לעפר נפשנו. ואנחנו מקוים "עתה" לתחיית המתים, התנערי מעפר קומי וכו' ויערה רוח ממרום עלינו עכ"ל.

עיין שם עוד בהמשך דברו שמתאר את מצב הירידה בדור שהוא חי בו, וז"ל והולך ומתמעט עד שבדורותינו אין משיגים (בתורה) אלא בעקב (היינו דרך אספקלרית העולם כשהוא במצב ירוד), ולכן רבו המתפרצים כמ"ש ואתה תשופנו עקב, בעקבות משיחא חוצפא יסגא וכו' לכן מדברים דרך משל ואין מבינים כלל עכ"ל. מבואר מתוך דבריו שבדורו הגיע זמן הקימה מן העפר לתחיה, וזה צריך ביאור שכן מצב של "תרוד רקב" הוא משל על תכלית הפיזור, כי כל גרגיר עפר עומד בעצמו, ולמדנו שבסוף הירידה תתכן היציאה מזה, ודוקא אז מתחילה הקללה של "אתה תשופנו עקב". ננסה לבאר תופעה זו.

תחילת כל פריצה היא בסילוף דעת תורה. וכן מ"ש הגר"א ז"ל שמדברים (בחלק הרז של תורה) דרך משל ואין מבינים כלל. ענינו כנ"ל שגם בחלק הרז של התורה העוסק בהסברת והבהרת יחוד ה' בחלל העולמות יחול טשטוש. ואם מחמת אי-הבנה יוצאת הבנה משובשת, משתבש כל מושג היחוד, והכפירה ביסודי האמונה פורחת מזה [א.ה.ה. היו שעל פי סוגית היחוד שהכל ממנו לטובה מצאו זכות במעשי הערב רב שהם חלק מתכנית אלקית והגיעו לשובשים קשים כנודע ואכמ"ל].

ההצלה ויהי אור – אור התורה

המילוט ממצב זה יבואר עפ"י מדרשם ז"ל עה"פ ויאמר אלקים יהי אור, שכתבו שמרמו על הגאולה מאדום. כי הגאולה מג' המלכיות הקדמות היתה בזכות ג' האבות אבל הגאולה מאדום תהיה בזכות משה ובזכות התורה דוקא ע"כ. "ויהי אור" רומז על חזרת התורה שהיא חזרת הנשמה של כנס"י. ולכן בהגיע הזמן כתב הגר"א ש"מקוים עתה לתחזה"מ וכו'. אך דוקא אז מופיעה קללת הנחש ד"אתה תשופנו עקב" כדי למנוע את הופעת כח התורה בתקופת העקב. ולכן עיקר כפירתו היא במלחמת ההורמה שמנהל עם כח התורה שצריך להופיע אז. על כן, למרות שכבר הגיע זמן האפשרות לקום, וגם אם יתחיל קיבוץ, מ"מ ממהלך "אתה תשופנו עקב" תשלט כאן התדרדרות בחלק המוסרי דוקא, ומתחילת מהלך זה ואילך שיעור הירידה של הגלות יהיה נמדד רק בזה [וכבר לא בפזיזות כפי שהיה כל משך הגלות]. המכירים תולדות עמנו מאותה תקופה עד דורנו יראו עפ"י דברינו פנים מסבירות על כל מה שעבר על הציבור מאז.

הפקעת כח התורה על ידי בטול היראת שמים

מלחמת הנחש להפקיע כח זכות התורה וסמכותה היה בעיקר ע"י הפקעת היראת שמים מתוך הציבור בדורות אלו, משום שהיראה היא האוצר והבית קיבול להחזיק בו את התורה ובזה תהיה אפשרות גילוי של רבוי ד"ת ובלי יראת שמים תורתו נאמסת [עיין בנפה"ח שע"ד פ"ה ו' בארוכה]. לכן זו תחבולת היצה"ר הכללי של הדור למעט העסק בעניני יראת שמים כדי לעקור את עמוד התורה בדורנו. והוא ה"אשר קרך בדרך" בדורנו, עד שכמעט נשכחה תורת היראה מן הלבבות האידנא. וספרי יסוד בחכמת היראה כשער הגמול למאור עינינו הרמב"ן כמעט ולא נודע טבעו בעולם התורה.

וביותר, ידועה שיטת הגר"א בכ"מ שעיקר צורת תורה לשמה הוא הלימוד שיוצא ממנו מעשה, לומד ע"מ לעשות. וזו גם כונת הרא"ש (נדרים מ"ב) דלשמה של תורה הוא לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול, שיהיה מטרת לימודו רק בשביל זה ע"כ. כי בצורה זו של לימוד נכנס לסוגיא כדי להגיע עד ברירותה (כפום שיעורא דידיה), כי רק מזה יכול לצאת מעשה בפועל. וכן אמרו ז"ל אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא סייעתא דשמיא. וגם בזה היראה היא האוצר והבית קיבול לריבוי ד"ת ברורים כי רק היראה מקשרת את הלומד אל מטרת הקיום, שכן הוא ירא חטא, וזה דוחף אותו לבוא אל ברירות גמורה בלימודו.

רוממות מעלת התורה נמצאת בלימוד לשמה דוקא וכמ"ש רפ"ו דאבות ר"מ אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד וכו'. וממילא

בקלקול היראה מופקעת האפשרות ללמוד תורה לשמה, וממילא חסר את עיקר זכות התורה לקום מהעפר. ולא עוד, אלא עצם העובדה שהתורה מסתלקת [א.ה.ה. מחמת חסרון יראה] זהו גופא מחדש מצב של כלי ריק שאינו מחזיק, ומחמת כן ישלש במקומו הטשטוש. עם כל סלוק נוסף של ד"ת מתרבה עוד טשטוש ועוד סילוף בדעת תורה, ובמקומו יוצאים בנינים רעועים שיסודם בשר, והם מולידים ערכים חדשים בדברים שהיו מאז ומתמיד חסרי כל ערך, על דרך מ"ש רש"י פ' יתרו עה"פ לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, אחרים עשאו אלהים. היינו שבאמת ערכם המציאותי אפס, ורק שיבוש הדעת יצר להם ערך של אלהות.

הצרכי ציבור החשוב ביותר: העמדת ת"ח אמיתי

מכל המתבאר נבין היטב, שהצרכי ציבור היותר הכרחיים לציבור הוא הרבות לימוד התורה כראוי בכלל, וליצר ת"ח מובהקים בתוך הציבור בפרט. אמרו ז"ל (עי' רש"י קהלת ז' כ"ח) אלף נכנסים למקרא יוצאים מזה מאה למשנה, וממאה ההיא יוצא אחד להוראה, וע"ז כתיב אדם אחד מאלף מצאתי. והפי' שבעומק ציפור נפשה של כנס"י עומד הוא הת"ח המובהק היוצא לבסוף. ומטרת הטרחה עם האלף היתה רק הוא, הגם שבאופן כללי למדו האלף תורה. כי ת"ח מובהק עומד הוא ביסוד קומת כנס"י להמשיך חיות לכל הקומה על ידו, כמ"ש (בראשית י"ח כ"ו) ונשאתי לכל המקום בעבורם, והוא מחזיק עומק הקשר בין ישראל לאביהם שבשמים.

החיאת הנשמה מעלפונה

על הציבור כאן בארץ נגזרה גזרה איזומה מן השמים להיות תחת שלטון ממשלת זדון, אשר דוגמת גזירה כזו לא היתה מעת התחלת גלותה בחורבן בית ב'. ובהיות כי גזרה זו פוגעת בכל שטחי הנשמה של הציבור להריסה עד היסוד ר"ל, על כן הופעתה הוא דוגמת מ"ש חז"ל [א.ה.ה. כלפי יסורי האדם הפרטי] חש בכל גופו. וכאן צריכים למצוא המדה כנגד מדה בהכללות של הגזרה ולא תספיק הבנת המדה כנגד מדה בפרט חיות א' שלה. על ה"חש בכל גופו" אמרו ז"ל שיעסוק בתורה, כי רק היא החיות והנשמה הכללית של הציבור, ובפגימה בנשמת האומה יוצאת גזרה החובקת את הכל בה. עיקר הצלתנו ממשלת הזדון הזו הוא רק בהחיאת הנשמה מעלפונה, ואז בהסרת הסיבה יסוד המסובב. ואם כי בעת שאין ההנהגה הנסית מופיעה צריך להשתדלות בדרכי הטבע מצדינו כדי ללחום כנגד הזידים, זהו רק על מנת ליתן לבוש טבעי לדברים שתוכל ההשגחה להתכסות בו. ואז גם אם לא נהיה ראויים לנס נוכל לזכות עדיין. אבל אין להסיח דעת אף לרגע שיסוד הכל הוא רק גזרה מן השמים, וזה מסבב הכל ולכל גזרה יש סיבה, והוא עון הדור ולא יותר. ולמותר הוא להשקיע ביותר בהשתדלות ולהסיח דעת ממה שבאמת מסבב הכל, כי אז הפכנו את הטפל לעיקר, ואת העיקר לטפל. בואו ונחזק עמוד התורה ואז יתקיים בנו ונשאתי לכל המקום בעבורם.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת נח תשע"ז -

הערות במצוות פריה ורביה

וַיִּבְרָךְ אֱלֹקִים אֶת נֹחַ וְאֶת כָּל בְּנֵי וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וְגו' (ט' א')
וְאֵתָם פְּרוּ וּרְבוּ שְׂרָצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ כָּה (ט' ז')
ופירש רש"י לפי פשוטו אמאי כתיב פעמיים, דהפסוק הראשונה היינו לברכה שיפרו וירבו, והשניה לציווי, שחייב לפרות ולרבות.

והנה יש להעיר כמה הערות בהאי מצוה.

א. לקיים המצוה שנית

כתב המנחת חינוך (מצוה א') דאם היה חצי עבד חצי בן חורין ונולדו לו בנים, דקיים פריה ורביה, ואחר כך נשתחרר, צריך עוד לקיים פריה ורביה, דצד העבדות טרם קיים.

ויש לעיין אם בכל מצות עשה שהזמן גרמא כגון בנטל ד' מינים בהיותו חצי עבד חצי בן חורין ונשתחרר אם צריך ליטול שנית דצד העבדות לא קיים, או דילמא רק בפריה ורביה דאין הבנים מתייחסים לצד העבד שנשתחרר.

[ויעיין טורי אבן ראש השנה (כ"ח א') שצריך לקיים שנית, כמו דחזינן דלא יצא בתקיעת שופר. ויש לעיין מהו לשיטת הראב"ד בריש תורת כהנים דנשים המקיימות מצוה הוה מצוה גמורה].

ב. בלא כוונה

דן המנחת חינוך אם מקיים פריה ורביה בלא כוונה. וכתב דאם קיום המצוה רק בלידת הבנים, אם כן הוה ממילא ולא בעי כוונה. ולא הבנתי דהא מדינא דהיו לו בנים בגיותו שמעינן להאי מילתא, דהרי גוי אינו מכוון למצוה ואפילו הכי קיים המצוה.

ג. בנים עבדים

הנה אמרינן בשולחן ערוך (אה"ע סי' א' סעי' ז') דאם היו לו בנים כשהיה עובד כוכבים, קיים פריה ורביה. ויש לעיין בהיו לו בנים בגיותו ונעשו עבדים כנענים מהו. ובפשוטו לא גרע מנתגיירו דקיים המצוה. אך יש לעיין דכיון דבניהם לא יתייחסו אחריהם אם כן הוה ליה כמתו בלא בנים.

ד. בני בנים מאלו שנולדו בגיותו

הנה כתב מהרש"ל בביתאורו לסמ"ג (אות מ"ט) דהא דקיים המצוה בבנים שנולדו כשהיה עובד כוכבים, היינו דוקא כשהבנים נשאו בחיים, אך אם הבנים מתו והשאירו בני בנים לא מהני. וטעמא דהא דבני בנים הרי הם כבנים איתמר רק בישראל ולא בנכרי. ולענין צריך עיון, דאם כן נמצא דבהיו לו בנים בגיותו דמי לנוולד לו בן סריס ובת איילונית דאין מהם בנים.

אך הרי נחלקו הפוסקים בנוולדו לו בנים בגיותו, האם בעינן שגם הבנים יתגיירו. בשולחן ערוך (אה"ע סי' א' סעיף ז') איתא דבעינן שגם הבנים יתגיירו, והוא מהרמב"ם (ט"ו הל' אישות ה"ו). אבל דעת תוספות ביבמות (שם ד"ה רבי יוחנן, וכך ביאר הבית שמואל (אה"ע שם) בכוננת התוספות) דאף בלא נתייירו הבנים.

ולמאן דאמר דבעינן גירות, ונתגיירו הבני בנים ולא הבנים, [והם באו מבן ובת], בזה כתב בישועות יעקב (שם) דלא מהני, מפאת דדמי להיו לו שני בנים ומהם בן ובת דלא מהני, דבעינן שבדור הראשון יהא פריה ורביה, ואם כן הכי נמי אם לא נתייירו בדור הראשון, לא היתה פריה ורביה באותו דור, והלכך לא יועיל הדור השני.

ה. מקיים בן ובת

הנה נקטינן דאינו מקיים מצות פריה ורביה רק בנוולדו לו בן ובת,

אבל בנוולדו לו ב' בנים או ב' בנות עדיין לא קיים המצוה. ובהיו לו בן ובת ומתו, ומהם היו לו רק בנים, במנחת חינוך אייתי בזה פלוגתת קמאי, דעת תוספות (יבמות ס"ב ב' ד"ה וכל) דקיים המצוה, ודעת הרמב"ם (פס"ו מהל' אישות ה"ה) דלא קיים. ויש לעיין לרמב"ם מהו אם אחר כך מהנכדים נולדו שוב בן ובת. וראיתי בנתיבות לשבת להפלאה (שם ססק"ו) דפשיטא ליה דשפיר דמי.

וראיתי דכתב בבית שמואל (שם סק"י) דבהיה לו בן ובת, והבת מתה והניחה בן, והבן קיים ולא הוליד עדיין, לא קיים פריה ורביה. וצריך עיון דלכאורה רק להרמב"ם ולא לתוספות, דאע"פ דהניח רק ב' זכרים, מכל מקום הרי לתוספות ב' זכרים הבאים מזכר ונקיבה מהני, ואם כן פשיטא דגם זה מהני. שוב ראיתי כן בפתחי תשובה (שם סק"ט) בשם יד אפרים.

בנים ממזרים

הנה כתב ברמ"א (אה"ע סי' א' סעי' ו') דאף בנוולד לו בן ממזר, קיים מצוות פריה ורביה. [ומקורו בבית יוסף בשם הריטב"א ביבמות (כ"ב א') דמביא ירושלמי ביבמות (פ"ב ה"ו) דבנו הוא לכל דבר אפילו לפריה ורביה].

וכתב במנחת חינוך (שם) דנראה דלאו דוקא אם היה לו בן ממזר בהיתר, כגון גר שמתו לישא ממזרת והוליד ממנה ממזר, אלא אפילו נולד באיסור, כגון שבא על הממזרת או על חייבי כריתות והוליד, מכל מקום קיים המצוה כי בנו הוא לכל דבר.

והקשה במנחת חינוך (שם) אמאי קיים מצוות פריה ורביה נימא דהוה מצוה הבאה בעבירה.

א. עבירה קדמה למצוה

במנחת חינוך תירץ דהעבירה קדמה למצוה, והיינו ע"פ סברת האחרונים (שער המלך פ"ח הל' לולב ה"ה) דמצוה הבאה בעבירה לא הוה אלא אם בשעת מצוה עושה גם כן עבירה, כגון באתרוג הגזול בשעת הנטילה עובר על והשיב את הגזילה, אבל אם בשעת המצוה ליכא עבירה כלל, כגון בהוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים, לא הוה מצוה הבאה בעבירה.

אם כן הכי נמי נהי דהמצוה של הבנים באה על ידי עבירה, מכל מקום המצוות עשה היינו הבנים, והנשואין הוא רק הכשר מצוה דאי אפשר בלא זה, והראיה דאם לא הוליד וכן אם מתו הבנים לא קיים המצוה, וכיון דעיקר קיום המצוה הם הבנים ובעת הזאת ליכא עבירה כלל, דעבירה כבר נעשית קודם, לא הוה מצוה הבאה בעבירה. [ויעיין בזה בפרי יצחק ח"א סו"ס מ"ב כתב נמי דכברי המנחת חינוך. ויעיין שם עוד].

ב. אונס

שוב אייתי במנחת חינוך בשם רדב"ז (ח"ו סי' ב') דבאמת לא יצא, והא דיצא בבן ממזר איירי שאנסוהו דאינו עבירה כלל. ויש לתמוה אטו בבן נדה לא יצא ידי חובת פריה ורביה משום מצוה הבאה בעבירה.

ג. גם באנסוהו הוה מצוה הבאה בעבירה

תו יש לתמוה בהא דכתב רדב"ז דבאנסוהו לא הוה מצוה הבאה בעבירה, הא תוספות בסוכה (ל' א' ד"ה משום) הקשו למה לי קרא במצה של טבל דלא יצא ידי חובתו, תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה, דקא אכיל איסורא ונפיק ידי מצה. [אך לשיטת תוספות בסוכה (ט' א' ד"ה ההוא) מצוה הבאה בעבירה מיפסל רק מדרבנן].

והא נפקא מינה באנסוהו לאכול מצה של טבל, כגון שתחבו לגרונו, [נכמאן דאמר דמצוות אין צריכות כוונה, ואף למאן דאמר דצריכות כונה היכא דמכוין למצוה כיון דבלאו הכי יאכל מפאת שאנסוהו], דבכהאי גוונא לא הוה מצוה הבאה בעבירה, דהרי הכריחוהו לעשות העבירה, אך אחרי דילפינן מקרא דלא יצא במצה של טבל, אם גם בדליכא עבירה לא יצא.

אלא על כרחך חזינן מהכא דגם באנסוהו אמרינן דהוה מצוה הבאה בעבירה.

ד. עוד בתוספות הנ"ל

הנה מהרי"ט אלגאזי (בכורות פ"ח סימן ס"ה אות ה' ד"ה ואפשר) הוכיח מדברי תוספות במצה של טבל, דגם בשוגג הוה מצוה הבאה בעבירה, וכתב דמכל מקום באונס לא הוה מצוה הבאה בעבירה. וצריך עיון הא הא ראייה מדברי תוספות איכא גם לענין אונס.

ואכתי צריך עיון דמשכחת לן שאכל הטבל לפיקוח נפש, דאין כאן מצוה הבאה בעבירה, ומכל מקום מפאת הקרא דמצה של טבל ליפסל.

בת שאינה יכולה להנשא

הנה בן חורין שנשא חציה שפחה חציה בת חורין, ונולדו לו בנים, נמצא דהבנים הם גם כן חציים עבד וחציים בני חורין, דהרי מצד חלק השפחות שבה הולד הולך בתר דידה והוה עבד או שפחה, ומצד חלק בת חורין דידה, הולד בן חורין והולך אחר אביו. [עיי' בסוגיא בקידושין (ס"ז ב') ובאה"ע (סי' ד').]

ודן במנחת חינוך (מצוה א') האם כך מקיים פריה ורביה אע"פ דהבן הוא רק חצי בנו. [ועיי' מה שכתבנו בזה בתחילת הגליון של פרשת בראשית].

וכתב דבשלמא אם נולד לו בן, אם כן הרי למשנה אחרונה בגיטין (מ"א א') בחצי עבד חצי בן חורין כופין את רבו לשחררו, אם כן אע"פ דהבן הוא חצי עבד חצי בן חורין מכל מקום ישחררו אותו ונמצא דהבן יכול להנשא ובר אולודי הוא, ואם כן קיים פריה ורביה.

אבל אם נולד לו בת, לא קיים מצוות פריה ורביה, דהרי גם הבת חציה שפחה חציה בת חורין, והרי באשה אין כופין, דאשה אינה מצווה בפריה ורביה, (כמבואר בגמרא שם), אם כן לאו בת אולודי היא, כי לא תוכל להנשא לא לעבד מפאת חצי בן חורין, ולא לבן חורין מפאת חצי שפחה, וכיון דאינה ראויה להוליד לא קיים בה מצוות פריה ורביה.

ויש לדון בכמה אנפי אמאי חשיב דאינה יכולה להינשא בהיתר:

א. עבד עברי

הנה שריא בעבד עברי, דהרי עבד עברי מותר בשפחה, ואם כן היא יכולה להינשא ונמצא דקיימו בה פריה ורביה. אך כוונת המנחת חינוך בזמן הזה שאין היובל נוהג.

ב. נישאת באיסור

תו כתב במנחת חינוך, דאף אם הבת עברה ונישאת באיסור וילדה, יש לומר דלא מהני, דאין מקיימים המצוה אלא בבנים היכולים להינשא בהיתר. וצריך עיון מנא לן הא.

ג. אחר כך נשתחררה

הנה אסיק במנחת חינוך דאם אחר כך נשתחררה הבת, אם כן עכשיו יכולה להנשא, ואם כן נימא דקיים המצוה.

ולפי זה יש לעיין אמאי לא קיים פריה ורביה גם אם לא נשתחררה, דהרי יש אפשרות שהבת תשתחרר ותינשא בהיתר.

וצריך לבאר בדעתו דמכל מקום במצב דעכשיו דלא נשתחררה אינה יכולה להנשא בהיתר.

ד. אמבטי

ואכתי יש לעיין, דהנה דן במנחת חינוך (שם בסוף המצוה) בולד שנתעברה באמבטי, האם קיים בזה מצוות פריה ורביה, ואייתי דבחלקת מחוקק (שם סק"ח) מסתפק בזה. ובבית שמואל (שם סק"י) הביא ראייה דהרי אמרינן דהוה בנו לכל דבר, ואם כן קיים פריה ורביה. [ועי' משנה למלך (פט"ו מהל' אישות ה"ד, ופי"ז מהל' איסורי ביאה

ה"י"ג) דדן בזה ודעתו דלית הלכתא כבן זומא ואינה יכולה להתעבר].

ואם כן ביש לו חצי שפחה חצי בת חורין הא יכול לקיים המצוה על ידי שיהיו לו נכדים על ידי אמבטי, ואם כן מאי גרע אם ניסת באיסור.

ה. לינשא לממזר

לכאורה הא תוכל לינשא לממזר, דהרי ממזר מותר בשפחה ומותר במשוחררת. אך זה אינו, דנהי דאם הבת היתה גיורת, היתה מותרת בממזרות, אבל הרי מצד החלק בן חורין שבה הולכים אחר אביה, והרי האב אינו גר, נמצא דהולד ישראל לכל דבר ואיסור הולד בממזרות דחשיבא קהל ה'.

ואכתי יש לעיין דתוכל לינשא לספק ממזר, דלגבי צד שפחות נימא דהוא ממזר ולענין צד בן חורין נימא דהוא כשר, וכדאשכחן דספק ממזר מותר בפצוע דכא, דלענין איסור פצוע דכא אמרינן דהוא ממזר, ולענין איסור ממזר אמרינן דהוא כשר.

ולענין דהיה נראה מילתא חדתא, דספק ממזר אסור בשפחה מן התורה מצד איסור שפחה, דהרי הוי רק ספק ואם כן היאך נתיירו. והא דאמרינן באיסור ממזר דממזר ודאי ולא ספק, וכן באיסור קהל אמרינן קהל ודאי, וגם בכהן וחללה כתבו רבנן בתראי דבעינן חלל ודאי, אבל איסור קדושה מנא לן להקל מספק. וצריך עיון.

ו. ישחררנה מספק

ואכתי תיקשי דתהא הך שפחה מותרת בספק ממזר, דלהצד דאינו ממזר ישחררנה ותהא מותרת בישראל, וכי תימא דהא יעבור בלעולם בהם תעבודו, אינו כן, דהרי השפחה נשארה אצלו דהרי הבעלים מוחזק בה, ומכל מקום אכתי תהא מותרת בישראל לגיסא דאינו ממזר וחל השחרור.

אך כל זה לקצות החושן (סי' פ"ח סק"ט) דסבירא ליה דספק עבד הוי בחזקת רבו, אך בנתיבות המשפט (שם) פליג וסבירא ליה דמוחזק בעצמו, וכתבתי במקום אחר כמה ראיות לנתיבות המשפט, והלכך יעבור בכהאי גוונא על איסור לעולם בהם תעבודו.

נמצא דדברי המנחת חינוך ברוזים, דהיכא דנולדה מחצי שפחה חצי בת חורין והאב היה בן חורין, הבת הוה חצי שפחה חצי בת חורין ואין לה תקנה לינשא ואסור לשחררה. [ונהי דשרי בעבד עברי אך כשאין היובל נוהג לא משכחת לן].

שמה ימחה

כתב במנחת חינוך (שם) דנכרי שנתגייר הוא ובניו עמו, כיון דעיקר המצוה נעשית בעת החיוב, קיים מצות פריה ורביה.

אך כתב דנראה דאם נתגייר בניו הקטנים עמו, וגירות דהקטנים חל מדין גר קטן דמטבילין אותו על דעת בית דין, הרי אמרינן בגמרא כתובות (י"א א') דכשהגדילו הבנים הם יכולים למחות בגירותו, אם כן כל זמן שהבנים קטנים עדיין חייב במצוות פריה ורביה, דילמא ימחו כשיגדלו וייעשו גוים למפרע.

וצריך עיון הא חזינן דשרי להבנים להינשא, ולא חיישינן דילמא תמחה, אע"ג דהוה איסור דאורייתא דלא תתחתן להינשא לגויה.

א. אין איסור דאורייתא בגיותן

יש לדון דבאמת לא מקילינן לענין דאורייתא, והא דמותרת לינשא משום דבאמת האיסור לינשא לגויה אינה דאורייתא,

דהנה בשיטה מקובצת בכתובות (שם, מהריטב"א) הקשה בהא דמבואר בסוגיא שם דשרינן לגרים הקטנים להינשא לישראל, והרי אם נימא דכל הזכיה רק מדרבנן, אם כן חל הגירות רק מדרבנן, ואם כן היאך שרינן איסור תורה דאסור ליהודי להינשא לגויה מקרא דלא תתחתן במ.

ותירץ דהא קיימא לן דבגירות הוא דאית להו חתנות אבל כל כמה דלא מגיירי ליכא משום לא תתחתן, וליכא אלא איסורא דרבנן דשגזין.

וצריך עיון, דהא חזינן דהאיסור לינשא לגויה הוא מדאורייתא, דהרי אמרינן דהבועל ארמית קנאין פוגעין בו, ואם ליכא אלא

איסור דרבנן, אמאי הקנאין הורגין אותו.

וכי תימא דהיינו דוקא בפרהסיא, אינו כן, דאין הכוונה בפרהסיא דבעינן ממש בפני עשרה אנשים, אלא מכיון דעשרה אנשים יודעים מהנשואין חשיבא בפרהסיא, כמו הך דאסתר דמבואר בגמרא סנהדרין (ע"ד ב') דחשיבא בפרהסיא, וכתבו קמאי דתליא בידיעת עשרה, והובא בשי"ך (יו"ד סי' קנ"ז סק"ד).

ולחדש דדוקא לענין יהרג ואל יעבור אמרינן דסגי בידיעת עשרה, משא"כ לענין בועל ארמית נימא דבעינן עשרה ממש, וכן יש לדייק לשון הרמב"ם (פ"ב מאיסורי ביאה ה"ד) לענין בועל ארמית דקנאין פוגעין בו, דוהוא שיבעול לעיני עשרה מישראל.

אך צריך לזה מקור, והרי גם לענין יהרג ואל יעבור כתב בשולחן ערוך (יו"ד סי' קנ"ז סעי' א') בפני עשרה מישראל, ומכל מקום אמרינן דלאו דוקא. והרי בהך דזמרי כתיב בקרא יויבא אחר איש ישראל אל הקבה', משמע דלא היה לעיני ממש אלא בידיעתם.

ואולי בועל ארמית בעינן מזיד, ובלא זה ליכא להאי הלכתא, ובאמת לא מיתסר מן התורה. וצריך עיון.

והעירוני דברמב"ם (פ"ב מאיסורי ביאה ה"ה) איתא דהבא על בת גר תושב אין קנאין פוגעין בו, אבל מכין אותו מכת מרדות, ואם כן זו שנתגיירה אף שתמחה לא גריעא מבת גר תושב. אבל יש לומר דגר תושב עדיפא דקיבל על עצמו להיות גר תושב.

ג. לא חיישינן שתמחה

אחר כך כתב בשיטה מקובצת (שם) דלא חיישינן שמא תמחה אף לענין דאורייתא, דכיון דנתחנך מקטנותו והורגל בדרכי תורת ישראל הקדושה מסתמא לא יסיר ממנה, ומילתא דלא שכיח הוא שימחה, ובמילתא דלא שכיח לא חיישינן לה ואפילו מדאורייתא.

והנה כיון דחזינן דלא חיישינן למחאה אף בדאורייתא, אם כן ודאי דמהני נמי לענין פריה ורביה.

ואולי המנחת חינוך דכתב דחיישינן שמא ימחה לענין פריה ורביה, קאי לשיטה שהביא בשיטה מקובצת (שם) דחיישינן לענין דיני דאורייתא שמא ימחה אע"פ דהריטב"א הכריע דלא כן.

ועכ"פ לדינא כיון דאיכא דסברי דגם בנשואו גוים קיים פריה ורביה (תוספות ביבמות ס"ב א' ד"ה רבי יוחנן, וכך ביאר הבית שמואל (אה"ע שם) בכוונת התוספות, וכך פסק מהרי"ל תשובות סי' קצ"ו), אם כן הוה ליה ספק ספיקא, דילמא כהאי שיטה, ודילמא באמת לא ימחו.

ג. שמא ימות הבן

לכאורה היה אפשר לומר בדעת המנחת חינוך, דהרי יש עוד חששא, שמא ימות הבן לפני שיליד ואז לא נתקיימה בו פריה ורביה, ומצרפינן הני ב' חששות שמא ימחה ושמא ימות, אע"פ דלכל חדא לא חיישנן.

אך אין נראה בעיני לומר הכי כיון דלא חיישינן באפי נפשיה לשום חד מיניה.

האשה לא מצווה

הנה אמרינן במשנה בגיטין (מ"א א') דחצי עבד חצי בן חורין אינו יכול לקיים מצוות פריה ורביה, דלישא שפחה אינו יכול משום הצד בן חורין, ולישא בת חורין אינו יכול משום הצד עבד, ומשום הכי כופין את רבו לשחררו כדי שיוכל לינשא ולקיים פריה ורביה.

והקשו תוספות (בבא בתרא י"ג ד"ה כופין) אמאי כופין האדון לשחררו, הא נימא דעשה דפרו ורבו ידחה הלא תעשה דלא תהיה קדש. ותיצרו התוספות בתירוץ אחד, דהרי היא גם אסורה לינשא לו, ולגבי ידיה ליכא עשה לדחות הלא תעשה.

והקשה במנחת חינוך, הא חזינן ביבום דאמרינן דינא דעשה דוחה לא תעשה, דמן התורה חייבי לאוין מתייבמין, דעשה דיבום דוחה לא תעשה דעירות, אע"פ דהאשה אינה מצווה ביבום.

א. ביבום המצווה גם עליה

במנחת חינוך מתרץ, דדעת פני יהושע (כתובות מ' א') דביבום המצווה גם על האשה, ואם כן אתי שפיר דאמרינן עשה דוחה לא

תעשה.

אך כתב דמשמעות הרמב"ם (ריש ה' יבום) והחינוך (מצוה תקצ"ח) דמצוה רק עליו ולא על האשה.

ב. היא לא מוזהרת

אלא תירץ במנחת חינוך, דאע"פ דלהאשה אין העשה, מכל מקום הא ליכא גם הלא תעשה, דהרי אם הוא אינו מוזהר גם אינה מוזהרת, דעיקר הלא תעשה שהאשה מוזהרת בפסולים, מבואר בגמרא יבמות (פ"ד ב') דהיינו משום דאיתקש אשה לאיש, דכל מקום שהוא מוזהר האשה גם כן מוזהרת, משא"כ כשיש מצות יבום, כיון דהאיש אינו מוזהר דאתי עשה ודחי לא תעשה, היא גם כן אינה מוזהרת, דדי לבא מן הדין להיות כנידון, אע"פ דאצל האיש הוא רק דרך דיחוי, נמצא דאע"פ דאצל האשה ליכא עשה לדחות, מכל מקום הא ליכא אצלה גם הלא תעשה.

משא"כ לענין לאו דלא יהא קדש, דמבואר בתוספות הנ"ל דלא שרינן לאשה מפאת דאיהו מותר, דשאני התם דהלאו שישאלית לא תקח עבד, אינו רק משום דאיתקש אשה לאיש, אלא כתיב בה לאו בהדיא, דהיינו לאו דלא תהיה קדשה.

ג. יבום בחייבי כריתות

בספר מנחת יחיד אייתי דהקשו על המנחת חינוך מסוגיא דעליה (יבמות ג' ב') דמקשינן באחות אשתו דנימא דעשה דיבום תדחה לא תעשה דחייבי לאוין, והרי התם איירי לענין כרת, וכתיב 'ונכרתו הנפשות העושות', חזינן דאיכא כרת בהאשה כמו בהאיש.

ותירץ דהאי כרת מכח הלאו והאי לאו אינה מוזהרת רק היכא דאיהו מוזהר.

ד. שויה אנפשה חתיכא דאיסורא

הנה אשכחן כעין זה בתוספות בסוף נדרים (צ"ב ד"ה חזרו), דהנה אמרינן בגמרא שם דהאומרת טמאה אני לך אינה נאמנת ומותרת לבעלה. והקשו תוספות דאמאי מותרת, הא שויה אנפשה חתיכא דאיסורא. ומתרגים בשם ר"א ממיץ, דודאי הוא מוזהר עליה אבל היא אינה מוזהרת עליו, דלא מצינו זונה שהיא אסורה לינשא לכהן, הילכך גם לדבריה אינה אסורה בו.

אמנם בסברא צריך עיון גדול, דלדבריה דנטמאה הרי גם איהו אסור, וכמו דכתבו הפוסקים דיש שויה אנפשה חתיכא דאיסורא על איסור בועל אע"פ דהבועל מותר.

ועיין בתשובות מהרי"ט צהלון (א"ה, עין סי' רט"ז) דכתב למידן האי סברא, אך עיין בגליון הגרע"א לתשובות מהרי"ט צהלון הנדפס בספר גנזי דרע"א דתמה טובא דודאי מיתסרא.

אמנם אף לדברי הגרע"א יש לומר כמנחת חינוך, דדוקא בשויה אנפשיה דאם היא אסירא גם הוא אסור, משא"כ בעשה דוחה לא תעשה דמשוי היתירא.

ה. נדה ופצוע דכא

הנה איסור נדה אף בנבעלת לנכרי, ואיהו אינו מוזהר, ואם כן חזינן דעירות דחייבי כריתות לא תליא איהי באיסורו, ושוב תיקשי מסוגיא דעליה.

ובספר מנחת יחיד הקשה מפצוע דכא נכרי דאסור בבת ישראל, כמו שכתב במנחת חינוך (מצוה תקנ"ט), חזינן דהאשה אסורה אע"פ דהאיש אינו מוזהר. [ולכאורה אין איסור חל על איסור, ותליא אם ישראלית ונכרי שלא בפרהסיא אסירא מן התורה].

ו. לענין אונס ומוציא שם רע

הנה אמרינן בגמרא כתובות (מ' א') דבאונס לא אמרינן דעשה דלו תהיה לאשה ידחה לא תעשה דחייבי לאוין. וצריך לבאר דהיינו לא מפאת שאינה מצווה בעשה, וכדכתבו תוספות בכתובות (שם ד"ה א'), דהרי להאמור בכהאי גוונא היא גם אינה מוזהרת בהלאו, אלא מפאת דהיא יכולה לגמרי לבטל העשה.

והנה במוציא שם רע מקשים היאך מותר בה, הא שויה אנפשיה חתיכה דאסירא. וכתב בבית יעקב לנתיבות המשפט ליישב, דאמרינן עשה דוחה לא תעשה, וליכא למימר דבדידה ליכא עשה דאיהי שריא.

והנה זה רק אם נימא דטעמא דלא אמרינן עשה דוחה לא תעשה באונס היינו מפאת דאיהי אינה מוזהרת, אבל לטעמא הנ"ל דהיא

יכולה לבטל העשה, הרי אע"פ דאיהי שריא אפילו הכי ליכא עשה דוחה לא תעשה. ונמצא למסקנת המנחת חינוך ליכא ליישב כן, אך המנחת חינוך אייתי להאי תירוצא (מצוה תקנ"ט), והאי תירוצא צריך תלמוד דלדבריו הא ליכא הכא עשה. [ולענין האי קושיא דשו"א, בפשוטו לא אמרינן שו"א אנפשיה חתיכה דאיסורא לבטל מעצמו חיוב מצוה].

פריה ורביה בספק סריס

הנה איתא ברמ"א (אהע"ז ס"א א' סע' ו') דאף אם הבן עדיין קטן, כבר קיים מצות פריה ורביה.

תו איתא בשולחן ערוך (שם סע' ה') דאם הבן אינו יכול להוליד, כגון שהבן סריס או הנקבה איילוניתי, לא קיים מצוות פריה ורביה.

וכתב במנחת חינוך (מצוה א') דמכל מקום אם הבן הגיע ליי"ג שנים ולא הביא ב' שערות, אכתי מחוייב בפריה ורביה, דהנה הבן יצא מכלל חזקה דרבא, [היינו דאמרינן בקטן שהגיע ליי"ג דחזקה שכבר הביא סימניו], אלא איכא ספק אם הא דאין לו שערות הוא משום דנשרו השערות, או משום דהוה סריס, ואם כן אכתי האב חייב מספק בפריה ורביה שמא לא נשרו הב' שערות, וגם שמא לא יביא שערות אחר כך ואז הבן הוא סריס.

ויש לעיין בדינא דהמנחת חינוך אמאי לא פטרינן ליה מכח ב' ספיקות וכדלהלן:

א. ב' ספיקות

ולעני"ד צריך עיון, דהא איכא תרי ספיקות לומר שאינו סריס, חדא, שמא היו שערות רק נשרו, ואף אם לא היו שערות, שמא יביא ב' שערות לאחר מכן, ואם כן איכא תרי ספיקות לקולא ואמאי חייב.

והרי מכשרינן אתרוג ספק חסר מפאת ספק ספיקא כמבואר בחזון איש (סי' קמ"ז סק"ה ד"ה נראה). [ואפילו בגוונא שלאחר הסוכות יתברר אם היה חסר או לא].

ב. הוחלט שהוא גדול

לכאורה יש לומר דהנה כד דיינינן אם הוא גדול או קטן, הא אמרינן דודאי הוא גדול, דאיכא תרי צדדים דהוא גדול, חדא, דילמא כבר הביא ב' שערות ונשרו, ותו דילמא הוא סריס ואז הוא גדול למפרע, והצד דהוא קטן היינו רק שמא יביא ב' שערות אחר

עניי שבת

לטלטל מקל עם דבורים

כתב במהריט"ץ (סי' רמ"ה) אם ברחו הדבורים מהכורות, יכול ליקח מקל עם דבש, והדבורים יבואו על המקל, ואחר כך יחזירם לכורות הפתוחה, דלא הוה צידה. והובא דבריו בברכי יוסף (סי' שט"ז סק"ג).

[וזה לשון הברכי יוסף בשם מהריט"ץ, צרעין שיצאו מהכורות מותר לומר לעכו"ם להעמיד נגדן מטה משוח במי לימו"ץ, ולדבר להן דברים טובים עד שיתקבצו במטה, ולקחת המטה עמהם וליתנו בכורות מבלי שיסתום פתח הכורות. ואפילו לישראל אפשר דשרין].

ויש לעיין הא מטלטל מוקצה, ונהי דהמקל לא נעשה בסיס, וכמו בשליפי זוטרי, [דלא נאסר משום בסיס מכיון דהמוקצה לא היה עליו בין השמשות, עיין משנה ברורה (סי' רס"ז ס"ק כ"ז)], אך הא הוה טלטול מן הצד לצורך דבר האסור.

א. כבר או תינוק

סבר הייתי דיש להתיר משום דחשיב שמטלטל המוקצה עם דבר היתר, והוה כמטלטל המוקצה על ידי כבר או תינוק, דאע"פ דכתב המשנה ברורה (סי' ש"ח ס"ק כ"ו) דהרבה אחרונים הכריעו דלא התירו כבר או תינוק אלא למת, מכל מקום מביא בשער הציון (שם ס"ק כ"ז) דבמקום הפסד יש לסמוך להקל.

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן. ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

כך באופן דלא הוה סריס.

וכיון דמחלטינן דהוא גדול, השתא איכא רק ספק השקול אם מפאת סריס או שמא נשרו, ואם כן ניוחש שמא הוה סריס. ואם כן אתי שפיר מה שכתב במנחת חינוך דמכיון דחיישינן שמא הוה סריס אם כן מספק אכתי חייב בפריה ורביה.

ג. שלש ציבורים

אך תליא זה היכא דיש ג' ציבורים, [קבוצות של אנשים], חדא של כהנים, חדא של ישראלים, וחדא של נכרים, ופרש איש אחד מאחד הציבורים, ולא ידעינן מאיזה ציבור, והנה מחלטינן שאינו נכרי מפאת דרובם אינם נכרים וכל דפריש מרובא פריש.

והשתא מספקינן אם מותר לטמא למתים, ויש לדון האם נימא דהשתא דהוא יהודי אם כן הוה ספק השקול שמא כהן או שמא ישראל, ואסור לטמא, או דילמא לגבי איסור טומאה למת שוב אמרינן דאיכא רוב דמותר לטמא, דהיינו ציבור ישראלים וציבור נכרים.

[וכעין זה יש לדון דאע"פ דהוה יהודי מכח רובא דכהן וישראל, מכל מקום מותר בגרושה מכח רובא דישראל ונכרי, ומותר לאכול תרומה מכח רובא דכהן ונכרי. ולעשות תרויהו בזה אחר זה, תליא בפלוגתא מהרי"ט (יו"ד ח"ב סי' א') וחיידושי הרי"ם (תשובות יו"ד סי' ט'), עיין מה שהבאנו בפרשת חקת תשע"ה].

ובזה יהא תליא דינא דהמנחת חינוך. והנה מסברא נראה דודאי מצרפינן הצד דנכרי להצד דישראל להתירו לטמא למתים, והכי נמי בנידון דהמנחת חינוך, מצרפינן הצד דהוא קטן להצד דהביא ב' שערות על מנת לומר דקיים מצות פריה ורביה. הלכך אכתי צריך עיון דינא דהמנחת חינוך.

ד. משנה בערלה

הנה יש להביא ראיה ממתניתין דערלה (פ"ב משנה י"ז) דמצרפינן, דהנה אמרינן התם דאם נתערבו ביחד בשר קדשי קדשים ובשר קדשים ובשר חולין, יהבינן להו חומרת קדשים וקולת קדשים קלים.

והיינו דאסור לטמאים דהרי הרוב הוא קדשים, ומותר לטהורים דבין קדשים קלים ובין חולין מותר לטהורים נמצא דהרוב מותר לטהורים. חזינן דנהי דאמרינן דהוי קדשים, מכל מקום אכתי מצרפינן המיעוט דאינו קדשים כדי לומר דמותר לטהורים. [וכן נימא דנאכל לשני ימים ולילה אחד].

[ובגוף הדבר דחיישינן שמא נשרו אם אמרינן דאיכא ב' צדדים דהוה גדול, דשמא הוא סריס, יש לעיין בתשובות ריב"ש סי' תע"ד].

ב. לכאורה אין בזה היתר דכבר או תינוק

אך אם כן באבן על פי החבית ושוכח יהא מותר לטלטל לצורך דבר האסור במקום הפסד.

[א"ה, והרי כתב במגן אברהם (סי' ש"ט ס"ק ה') בשם רבינו ירוחם (נתיב י"ב ח"ג פ"ג ד') דלא הותר רק בצורך דבר המותר, כגון שצריך ליקח מהיין שבתוכה, ולכן התירו לטלטל המוקצה באופן זה שאינו מטלטלו להדיא רק על ידי ניעור, אבל אם אינו צריך להם כלל רק שחושש משום פסידת המוקצה גופא שלא יגנבם אפילו ניעור אסור. ומובא כ"ז במשנה ברורה (סי' ש"ט ס"ק י"ד)].

והלכך לכאורה צריך לחלק דכבר או תינוק מהני כשהכבר או התינוק מעל המוקצה ומחזיק במוקצה, אבל במחזיק בהיתר ומטלטל גם המוקצה לא אמרינן הכי. והדבר צריך ביאור.

ג. לקח בהיתר

העירו ליישב, דחשיבא לקח בהיתר קודם שהדבורים באו, וכיון דשרי לצורך דבר המותר יכול להמשיך.

אך כמדומה דבשכח אבן על פי החבית דשרי לצורך מקומו, לא יוכל להמשיך לצורך דבר האסור. יעויין בקונטרס המוקצה להחזון איש (סי' מ"ט ס"ק י') בשכח כיס של מעות עליו, דאסור להוליכה למקום אחר.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת נח

בדיני וגדרי איסור אכילה קודם שיתן לבהמתו לאכול

והיה לך ולהם לאכלה

"ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל ואספת אליך והיה לך ולהם לאכלה". (פרק ו' פסוק כ"א).

קנין פירות, והיינו להשתמש בהם במלאכה כדאיתא בסנהדרין, ולא קנין הגוף לאכלם, ואנן קיי"ל דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי נמצא דלא נקרא "בהמתו" ואינו מחוייב להקדים אכילתו. ולכן מדוייק סדר הכתוב, והיה לך מקודם, ואח"כ ולהם לאכלה. וע"ש באריכות דבריו.

בשתיה אדם קודם לבהמה

אבל באמת יש לעיין בזה, דהנה בשו"ע בהלכות סעודה (סימן קס"ז סעיף ו') מביא את ההלכה שמיד לאחר שבירך המוציא צריך לאכול את הלחם ואסור להפסיק בדיבור, ואם הפסיק בדיבור הרי זה הפסק וצריך לחזור ולברך. וכתב שכל זה דווקא כשהפסיק בדיבור שאינו לצורך האכילה אבל אם הדיבור הוא לצורך האכילה אין זה הפסק בברכה ואינו צריך לחזור ולברך. ומה נחשב כדיבור שהוא לצורך האכילה, כתב השו"ע "ואם שח צריך לחזור ולברך, אלא אם כן היתה השיחה בדברים מענין דברים שמברכין עליו, כגון שבירך על הפת וקודם שאכל אמר הביאו מלח או ליפתו, תנו לפלוני לאכול, תנו מאכל לבהמה וכיוצא באלו, אינו צריך לברך". מבואר בשו"ע שאם אדם בירך כבר המוציא ונזכר שעדיין לא נתן אוכל לבהמתו, מותר לו להפסיק בין הברכה לאכילה בדיבור כדי לומר שיתנו מאכל לבהמתו, ואין נחשב כהפסק בברכה. והטעם שאין זה נחשב להפסק, כתב במשנה ברורה (סק"מ) שכיון שאסור לאדם שיטעם קודם שיתן מאכל לבהמתו, ממילא הדיבור בענין הזה נחשב כצורך האכילה כדי שיהא מותר לו לאכול, ודיבור שהוא לצורך האכילה אינו מוגדר כדיבור של הפסק.

וכתב המשנה ברורה שכל זה דווקא באכילה אבל בשתיה הדין יהיה אחרת, וכתב "כתב המגן אברהם בשם ספר חסידים דלשתות אדם קודם לבהמה, כדכתיב ברבקה שאמרה להעבד שתה וגם גמליך אשקה". וכוונת דבריו שבפרשת חיי שרה (פרק כ"ד פסוק מ"ו) כתוב שאליעזר עבד אברהם אמר על רבקה שכאשר ביקש ממנה מעט מים לשתות היא אמרה "שתה וגם גמליך אשקה", ומבואר בזה שהיא הקדימה את שתייתו של אליעזר לשתיית הגמלים, ומדוייק בזה שבשתיה אין את ההלכה ששתיית בהמה קודמת לשתיית אדם, אלא אפשר להקדים את שתיית האדם לשתיית הבהמה.

הגמלים לא היו שייכים לרבקה

ולכאורה יש לדקדק בזה הרי הגמלים הללו לא היו שייכים לרבקה, ומדברי הספר חסידים מבואר שאילו היתה ההלכה שגם בשתיה שתיית בהמה קודמת לשתיית האדם, היה צריך להיות שרבקה תקדים ותשקה קודם את הגמלים ורק אחר כך תשקה את אליעזר, ולכאורה אם כל הדין שבהמה קודמת לאדם נאמר דווקא כלפי בעל הבהמה ולא כלפי כאלו שאינם בעלי הבהמה, א"כ תמוה מאוד מדוע רבקה היתה צריכה להקדים ולהשקות את הגמלים לפני אליעזר, הרי הגמלים הללו אינם שייכים לה וממילא כל ההלכה שבהמה קודמת לאדם אינו נוהג אצלה כלל וכלל. וא"כ יתכן מאוד שגם בשתיה בהמה קודמת לאדם, ומה

מדוייק בלשון הפסוק "והיה לך ולהם לאכלה" שהפסוק מקדים את האדם לבהמה, ולכאורה כתוב בזה שאכילת נח קודמת לאכילת הבהמות והחיות.

וקשה דבגמרא בברכות (דף מ' א') איתא, "אמר רב יהודה אמר רב, אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר ונתתי עשב בשדה לבהמתך והדר ואכלת ושבעת". מבואר בזה שאדם חייב להקדים ולתת מאכל לבהמתו לפני שיאכל בעצמו, ועוד יותר מזה כתוב בגמרא שאסור לאדם לאכול לפני שיתן לבהמתו, שזה לא רק מצווה בעלמא להקדים את אכילת הבהמה, אלא נאמר בזה גם איסור אכילה שאסור לאכול שום דבר לפני שנותן לבהמה את האוכל שלה.

ומעתה קשה, מדוע אצל נח לשון הפסוק הוא "והיה לך ולהם לאכלה" שמשמעותו שאכילת נח קודמת לאכילת הבהמות, הלא כיון שאסור לאדם לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו ממילא היה צריך להיות שאכילת הבהמות קודמת לאכילתו של נח, וא"כ לשון הפסוק צריך להיות "והיה להם ולך ולאכלה" שאכילת הבהמות קודמת לאכילת האדם, ומדוע התורה הקדימה את אכילת נח לאכילת הבהמות.

בהמה שאינה שלו

ונראה לדון ולומר שכל ההלכה שצריך להקדים ולהאכיל את הבהמה לפני אכילת האדם, נאמרה דווקא לבעל הבהמה, שהוא אסור לו לאכול לפני שיתן לבהמתו לאכול, וכלשון הגמרא "אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו", ומדוייק מהלשון "לבהמתו" שמדובר באופן שהבהמה שייכת לאותו אדם, וממילא אצלו נאמרה הלכה שאסור לו לאכול לפני שיתן לבהמתו לאכול. אבל מי שאינו בעל הבהמה ואין לו בה שום קנין, יתכן לומר שאינו מחוייב להקדים את אכילת הבהמות לפני אכילתו, אלא מותר לו לאכול אפילו קודם שיתן את האוכל לבהמה. ולפי זה מיושב לשון הפסוק בנח "והיה לך ולהם לאכלה", שכל הבהמות שהיו בתיבה לא היו שייכים לנח כלל, ולא היה לו בהם שום בעלות, וממילא בכאלו בהמות לא נאמרה ההלכה שצריך להקדים את אכילתם לאכילת האדם, אלא יכול הוא להקדים את אכילת האדם לבהמה. ולכן לא הקדים את אכילת הבהמה קודם, אלא כתב כפי הדרך שקודם אדם דואג לעצמו ורק אחר כך לבהמתו, וממילא גם בזה אכילתו של נח קודמת לאכילת הבהמות.

ומצאתי בספר "חידושי מהרי"ל דיסקין" על התורה שכתב את התירוצו הזה בשם בנו הגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל, ובדבריו שם הוכיח שעד לאחר דור המבול לא היה לבני אדם קנין הגוף בבהמות אלא רק קנין פירות, וממילא לכן לא היה לבהמות הגדרה של "בהמתו", ועל כן ההלכה הזו שצריך להקדים את אכילת בהמתו לאכילת האדם לא היתה קיימת אז. וז"ל, "ויש לתרץ דאיתא בסנהדרין אדם הראשון לא הותר לו בשר באכילה וכו' וכשבאו בני נח התיר להם (והיינו לאחר שיצאו מן התיבה), נמצא דבעת שהיה נח בתיבה לא היה לנח בבעלי חיים כי אם

אבל לגבי הכנת האוכל לא נאמר דין זה, אלא בזה כיון שאדם חשוב יותר מהבהמה בוודאי שצריך להקדים ולהכין קודם את מאכלו של האדם לפני מאכלה של הבהמה. וממילא כיש אפשרות להכין מאכל לאדם או לבהמתו, בוודאי שמאכלו של אדם קודם, וצריך להקדים ולהכינו קודם מאכלה של הבהמה. וההלכה שבהמה קודמת לאדם נאמרה אך ורק בעת האכילה, שבמעשה האכילה יש להקדים ולתת לבהמה לאכול לפני האדם.

והביאור בזה הוא דהנה כל ההלכה שצריך להקדים את אכילת הבהמה לפני אכילת האדם, שורשה הוא מצד הרחמנות לרחם על הברואים, שכאשר אדם בא לאכול בעצמו יזכור את שאר הנבראים וירחם עליהם ויתן להם לאכול קודם, ולפני שהוא בעצמו נהנה מהאוכל, יתן לבהמות את מאכלם. וברמב"ם בסוף הלכות עבדים (פרק ט' הלכה ח') הביא את הדין הזה יחד עם הדין שצריך להקדים את אכילת העבד, וכתב "מותר לעבוד כעבד כנעני בפרך, ואע"פ שהדין כך מדת חסידות ודרכי חכמה שיהיה אדם רחמן ורודף צדק ולא יכביד עולו על עבדו, ולא יצר לו ויאכילהו וישקוה מכל מאכל ומכל משתה. חכמים הראשונים היו נותנים לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין, ומקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן, הרי הוא אומר כעני עבדים אל יד אדוניהם כעני שפחה אל יד גבירתה וכו'. ואין האכזריות והעזות מצויה אלא בעכו"ם עובדי ע"ז, אבל זרעו של אברהם אינו והם ישראל שהשפיע להם הקב"ה טובות התורה וצויה אותם בחוקים ומשפטים צדיקים ורחמנים הם על הכל, וכן במידותיו של הקב"ה שציונו להדמות בהם הוא אומר ורחמיו על כל מעשיו, וכל המרחם מרחמין עליו שנאמר ונתן לך רחמים ורחמך והרבך". מדויק ברמב"ם שהגדר של ההלכה שמקדימים את מזון הבהמה למזון האדם, שורשו הוא ממידת הרחמנות, לרחם על הבהמות.

וממילא המידה הזו של הרחמנות שייכת אך ורק בעת האכילה, שבעת שבא לאכול החובה היא לרחם על הבהמות ולהקדים ולתת להם לאכול קודם. אבל בעת הכנת המאכל לא שייך כאן את הענין של הרחמנות, שהרי עדיין אינו אוכל מאומה ולא נהנה מהאוכל בכדי שנוכל לומר שצריך לזכור ולרחם על הבהמות. אלא בזה בוודאי שחוזרים אנו לכלל הקבוע שאדם חשוב מבהמה, וממילא צריך להקדים ולהשקיע קודם במאכלו לפני מאכל הבהמה.

ומעתה יש ליישב שמה שהפסוק הקדים את מאכלו של נח למאכל הבהמות, לא מדובר לגבי מעשה האכילה, אלא מדובר לגבי הכנת האוכל, וכמו שכתוב בפסוק "ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל ואספת אליך, והיה לך ולהם לאכלה" שמדובר כאן לגבי אסיפת האוכל לתוך התיבה כדי שיהיה מוכן בעת הצורך לאכילה, ועל זה נאמר "והיה לך ולהם לאכלה" שאסיפת האוכל תהא בעבור האדם והבהמה שבתיה. ובזה בוודאי שהאדם קודם לבהמה שהאדם חשוב מבהמה, וצריך לדאוג קודם על מאכלו שיהיה בצורה הכי טובה ששייך, ורק לאחר מכן לדאוג עבור מאכל הבהמות. אבל באמת לגבי מעשה האכילה, אין שום הוכחה מהפסוק הזה שלא היה צריך להקדים את אכילת האדם לבהמה, אלא יתכן שבאמת בזה נח הוצרך קודם להקדים את אכילת הבהמות לאכילתו. אלא שהפסוק הזה אינו מדבר על מעשה האכילה, אלא רק על הכנת ואסיפת האוכל, ובזה האדם קודם לבהמה.

ונתתי עשב בשדך לבהמתך

ובאמת נראה דגם בדברי הגמרא מדוקדק שכל הדין שצריך להקדים את אכילת הבהמה לאכילת האדם, נאמר דווקא לענין מעשה האכילה, אבל לגבי הכנת האוכל אדם קודם לבהמה. דהנה בגמרא לומדים את ההלכה הזו מהפסוק שבפרשת ויהי אם שמוע שנאמר בו "ונתתי עשב בשדך לבהמתך, ואכלת ושבעת", ומדויק מזה שקודם מוזכר את הבהמה ורק לאחר מכן כתוב "ואכלת ושבעת" שזהו אכילת האדם.

והנה מה שכתוב בפסוק "ונתתי עשב בשדך לבהמתך", יש להסתפק מה הפירוש בזה האם מדובר על מעשה אכילת הבהמה, וכוונת הפסוק הוא ונתתי עשב לבהמתך היינו לפני בהמתך, שכאשר הבהמה תבוא לאכול יתן לפניו עשב כשרה כדי שתוכל לאכול. או שהפסוק מדבר על הכנת

שרבקה הקדימה את שתיית אליעזר לשתיית הגמלים, היה משום שהגמלים הללו לא שייכים לה, ועל כן לא נאמרה כלפיה ההלכה שבהמה קודמת לאדם. ומעתה קשה איך הוכיח הספר חסידים מרבקה את ההלכה שבשתייה אדם קודם לבהמה, הרי מה שרבקה הקדימה את אליעזר קודם היה מטעם אחר, כיון שאיננה בעלת הגמלים, ומי שאינו בעל הבהמה אין אצלו את ההלכה שאדם קודם לבהמה. אלא מוכח

מזה שבאמת ההלכה שבאכילה בהמה קודמת לאדם, שאדם צריך קודם להאכיל את בהמתו ורק אח"כ לאכול בעצמו, נאמרה אפילו כלפי מי שאינו בעל הבהמה, אלא כל מי שעומד לפני בהמה שהוא צריך מאיזה טעם שיהיה לתת לה אוכל, הרי חלה עליו ההלכה שצריך להקדים אכילת הבהמה לאכילתו. ולכן אילו היתה ההלכה שגם בשתייה בהמה קודמת לאדם, הרי רבקה היתה צריכה להקדים ולתת לגמלים לשותות לפני אליעזר. וממילא מוכיח הספר חסידים שאם בכל זאת היא הקדימה את שתייתו של אליעזר לפני שתיית הגמלים, מוכח מזה שבשתייה אין את ההלכה הזו, ובזה שתיית האדם קודמת לשתיית הבהמה.

ומעתה לפי זה לגבי נח שכתוב "והיה לך ולהם לאכלה", שהפסוק הקדים את אכילת נח לאכילת הבהמות, קשה מאוד לומר שהסיבה לכך היא משום שכיון שהבהמות לא היו שייכים לנח ממילא לכן לא חלה עליו ההלכה שאכילת הבהמות קודמת לאכילתו, שהרי מדברי הספר חסידים מדויק שגם מי שהבהמות אינם בבעלותו ג"כ חלה עליו ההלכה שאכילת הבהמות קודמת לאכילתו, וא"כ גם נח אפילו שהבהמות לא היו שלו, ג"כ היה צריך שיקדים את אכילתם לאכילתו, וממילא שוב קשה מדוע הפסוק הקדים וכתב את אכילתו של נח לפני אכילת הבהמות.

*

לפני מתן תורה אדם קודם לבהמה

ובדרך הפשט נראה ליישב שההלכה שאסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, התחדשה רק במתן תורה, אבל לפני מתן תורה לא היה את הדין הזה והיה אפשר להקדים אכילת אדם לאכילת הבהמה. וממילא אצל נח שהיה כמובן לפני מתן תורה, לא נהגה ההלכה הזו, ואכילת אדם היתה קודמת לאכילת הבהמות, ולכן כתוב בפסוק "והיה לך ולהם לאכלה", שהקדים את אכילתו של נח לאכילת הבהמות.

אלא שגם בזה אפשר לפקפק מדבריו של הספר חסידים, שהוכיח מרבקה שכל ההלכה שאדם קודם לבהמה נאמר דווקא באכילה ולא בשתייה, ולכאורה אם לפני מתן תורה לא נהגה כל ההלכה הזו, א"כ איזו הוכחה יש מדברי רבקה על הדין הזה הרי היא בוודאי לא היתה צריכה להקדים את הבהמה לפני האדם, כיון שלא נהגה עדיין ההלכה הזו.

אבל באמת יש ליישב דהנה כתוב על האבות שהם קיימו את כל התורה, וא"כ גם רבקה שהיתה מהאמהות קיימה את כל התורה, וממילא אפילו שעדיין לא נאמרה ההלכה הזו שבהמה קודמת לאדם בכל זאת האבות קיימו את ההלכה הזו, ואם היתה הלכה שגם בשתייה בהמה קודמת לאדם הרי רבקה הייתה מקיימת את הדין הזה ומקדימה את שתיית הגמלים לשתייתו של אליעזר. ולכן מרבקה אפשר להוכיח את הדין הזה שבשתייה אדם קודם לבהמה, אבל נח שהיה לפני האבות לא נהג כלל בהלכה הזו, ולכן הקדים את אכילתו לאכילת הבהמות, ולכן לשון הפסוק הוא "והיה לך ולהם לאכלה" שאכילתו קדמה לאכילת הבהמות שבתיה.

*

בהכנת האוכל אדם קודם לבהמה

עוד אפשר לדון ליישב את הקושיא מדוע כתוב בפסוק "והיה לך ולהם לאכלה", שהקדים את אכילתו של נח לאכילת הבהמות, הרי ההלכה היא שאסור לאדם לאכול קודם שיתן לבהמתו, וממילא צריך להקדים קודם את אכילת הבהמות לאכילתו של נח.

דהנה בעיקר ההלכה שאסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, יש לדון ולומר שכל זה נאמר דווקא בעת האכילה, שכאשר אדם בא לאכול הוא מחוייב להקדים ולתת לבהמה לאכול לפני שיאכל בעצמו.

והאוכל, וכוונתו לומר ונתתי עשב בשדך בעבור בהמתך, שהקב"ה יתן ויכין עשב בשדה כדי שיהא לבהמה מה לאכול, ואינו מדבר על הזמן שהבהמה באה בפועל לאכול, אלא מדבר על עצם ההנהגה שהקב"ה יכין תמיד בשדה עשב לבהמה, בכדי שכאשר תבוא לאכול יהיה לה מוכן מה לאכול. ולפי הצד הראשון שמדובר על אכילת הבהמה, א"כ כאשר הגמרא דורשת מהמשך הפסוק שכתוב "ואכלת ושבעת", שרואים שבהמה קודמת לאדם, הרי הדרשה היא אך ורק על אכילת אדם ובהמה, שבהמה קודמת לאדם. אבל לגבי הכנת האוכל לא תהיה הוכחה מהפסוק הזה שבהמה קודמת לאדם.

אבל לפי הצד השני, שמדובר על הכנת האוכל לבהמה, א"כ הדרשה של הגמרא שבהמה קודמת לאדם ממה שבסוף הפסוק "ואכלת ושבעת", הוא אפילו הכנת האוכל, שעל זה מדובר בפסוק הזה שכתוב את הכנת מאכל הבהמה לפני אכילת האדם, ומדויק מזה שמה שבהמה קודמת לאדם זה לא רק לגבי עצם האכילה, אלא גם לגבי הכנת האוכל, הכנת מאכלה של בהמה קודמת להכנת מאכלו של האדם.

ואספת דגנך ותירושך ויצהרך

והנה בפסוק שלפני הפסוק הזה כתוב, "ונתתי מטר ארצכם בעיתו וגו', ואספת דגנך ותירושך ויצהרך", הפסוק כתוב "ואספת דגנך ותירושך ויצהרך", שזה מדובר על הכנת מאכלו של האדם, שיאסוף מהשדה את האוכל הראוי לו. ומיד לאחר מכן כתוב "ונתתי עשב בשדך לבהמתך", ולכאורה אם הגמרא לומדת שהכוונה ונתתי עשב בשדך לבהמתך היינו בעבור בהמתך כצד השני, שמדובר על אסיפת והכנת האוכל לבהמה, ולפי זה מוכח מהפסוק שגם בהכנת האוכל בהמה קודמת לאדם, א"כ תמוה מאוד איך הגמרא מדייקת מהפסוק הזה שבהמה קודמת לאדם הרי הפסוק בעצמו מכחיש את זה שהרי התחיל בפסוק הקודם וכתב קודם את ענין אסיפת והכנת האוכל של האדם לפני הבהמה, שכתב ואספת דגנך ותירושך ויצהרך, לפני הפסוק של ונתתי עשב בשדך לבהמתך. אלא מוכח מזה שהגמרא לומדת שהפסוק "ונתתי עשב בשדך לבהמתך" כוונתו כצד הראשון, שמדובר על מעשה אכילת הבהמה, שהקב"ה יתן עשב בשדה לפני הבהמה כשתבוא לאכול. וממילא בפסוק הראשון שכתוב בו "ואספת דגנך ותירושך ויצהרך", מדובר על אסיפת האוכל ושם כתב רק את אסיפת מאכלו של האדם, שהוא קודם לכולם. ובפסוק השני מתחילים לדבר על מעשה האכילה, ובוזה הקדים את אכילת הבהמה לאכילת האדם, א"כ מדייקת הגמרא שמוכח מזה שבמעשה האכילה צריך להקדים את אכילת הבהמה לאכילת האדם. ומעתה מכל זה מוכרח מעצם דברי הגמרא ומהפסוקים, שכל ההלכה הזו שבהמה קודמת לאדם היא רק לענין מעשה האכילה, אבל לגבי אסיפת והכנת האוכל באמת אדם קודם לבהמה.

והנה לפי זה בפסוק "ונתתי עשב בשדך לבהמתך, ואכלת ושבעת" אין הכרח גמור לדין הזה שאסור לאדם לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו, שהרי יתכן לפרש את הפסוק ונתתי עשב בשדך לבהמתך שאינו מדבר על עצם אכילת הבהמה, אלא מדבר על אסיפת והכנת האוכל בעבור הבהמה, ובוזה באמת אדם קודם לבהמה, שהרי בפסוק הקודם כתוב את ענין הכנת האוכל לאדם, ורק לאחר מכן כתוב בפסוק הזה את ענין הכנת האוכל לבהמה. וממילא מה שכתוב לאחר מכן "ואכלת ושבעת" הוא ענין אחר שאינו שייך להתחלת הפסוק, ואי אפשר לדרוש מזה כלום לגבי ההלכה של אכילת אדם ובהמה שבהמה קודמת לאדם. וכל מה שהגמרא דורשת מהפסוק הזה את ההלכה הזו, הוא רק משום שהגמרא מפרשת את הפסוק שמדבר על אכילת הבהמה, וא"כ בפסוק הראשון מדובר על אסיפת והכנת והאוכל, והפסוק הזה מתחיל לדבר על האכילה

לא היה לנח זמן לנח

עוד אפשר ליישב את הקושיא בפסוק "והיה לך ולהם לאכלה" מדוע הפסוק הקדים את אכילתו של נח לאכילת הבהמות, הרי אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, וצריך להקדים אכילת הבהמה לאכילת אדם, וא"כ גם כאן אסור לנח לאכול לפני שיתן מאכל לבהמות, ומדוע הפסוק הקדים את אכילתו של נח.

ונראה לומר על פי דברי המדרש תנחומא (סימן ט') שכתב, "צא מן התיבה זהו שאמר הכתוב הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך בי יתתירי צדיקים כי תגמול עלי, הוציאה ממסגר נפשי שהיה נח סגור בתיבה, א"ר לוי כל אותן י"ב חדש לא טעם טעם שינה לא נח ולא בניו, שהיו זקוקין לזון את הבהמה ואת החיה ואת העופות וכו', יש בהמה שאוכלת לשתי שעות בלילה ויש אוכלת לשלשה. תדע לך שלא טעמו טעם שינה, דא"ר יוחנן בשם ר"א ברבי יוסי הגלילי, פעם אחד שהיה נח לזון את הארי הכישו הארי ויצא צולע שנאמר וישאר אך נח, אך שלא היה שלם ולא היה כשר להקריב קרבן והקריב שם בנו תחתיו וכו'".

מבואר במדרש שנח בתיבה עסק כל הזמן בלהאכיל את הבהמות והחיות שבתביבה, וכמעט ולא היה לו רגע פנוי לעצמו, שכל חיה יש לה זמן אחר שאוכלת בו, והיה צריך לטרוח כל הזמן ולרוץ מחיה לחיה בזמן שבו היא אוכלת כדי לתת את לה את מאכלה.

ולפי זה יוצא שאם נח היה צריך להקדים את אכילת הבהמות לאכילתו לא היה יכול לעולם לאכול, כי בכל רגע ורגע יש בהמה אחרת שהגיע זמנה לאכול. ומעתה י"ל שכל ההלכה שאסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, זה דווקא שאם לאחר שיתן מאכל לבהמתו ישאר לו זמן בעצמו לאכול, אבל אם על ידי זה שיתן מאכל לבהמתו לא ישאר לו בעצמו זמן לאכול כי יצטרך כל הזמן לתת מאכל לבהמות, בוודאי שהאדם קודם ויכול לאכול לפני בהמתו.

שאלה היה צריך להקדים את אכילת הבהמות לאכילתו היה יוצא שלא נשאר לעצמו זמן לאכול, ממילא באופן כזה לא נוהגת ההלכה שצריך להקדים את אכילת הבהמה לאכילת האדם, ולכן אכילתו היתה קודמת לאכילת הבהמות. ולכן דקדק הפסוק וכתב "והיה לך ולהם לאכלה", שנח יכול וצריך להקדים את אכילתו לאכילת הבהמות, כיון שאם לא כן לא יכול לעולם לאכול בעצמו את האוכל שלו.

לול גדול של תרנגולים

ולפי זה נראה לדין ולומר שמי שיש לו ברשותו לול גדול של תרנגולים, או רפת של הרבה בהמות, שאם יצטרך להאכיל את הבהמות והתרנגולים הללו לפני אכילתו לא ישאר לו בעצמו זמן לאכול, נראה לומר שמותר לו לאכול לפני שיאכיל את הבהמות הללו. שכל ההלכה שאסור לאדם לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו נאמרה דווקא באופן כזה שאכילת הבהמות איננה מבטלת את אכילת האדם, אבל אם מחמת זה תבטל אכילת האדם בוודאי שהאדם קודם ומותר לו לאכול אפילו קודם שיתן מאכל לבהמתו.

בהמה שהפקידה

והנה באמת בעיקר הדין נתבאר להוכיח מדברי הספר חסידים שהביאו המגן אברהם, שההלכה הזו שאסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו נאמרה אפילו במי שהבהמה איננה שלו. אלא כל מי שאחראי להאכיל בהמה מסויימת מאיזה טעם מסויים, נאמרה עליו ההלכה הזו שאסור לו לאכול קודם שיתן לבהמה הזו את מאכלה. ולכן הוכיח מרבקה שנתנה לאליעזר לשתות לפני הגמלים, הלכה לגבי הדין הזה שבשתייה לא נאמרה ההלכה שבהמה קודמת לאדם, שמעיקר הדין כיון שרבקה עתה קיבלה על עצמה את התפקיד להשקות את הגמלים, הרי

ברחוב הרב הירש בבני ברק התגורר יהודי מבוגר שהוא ואשתו גידלו בביתם חתול, ותמיד הקפידו על ההלכה הזו שאסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, ונתנו לחתול את האוכל לפני שהם אכלו בעצמם. לאחר תקופה האשה נפטרה, והיה קשה לזקן לטרוח כל פעם להאכיל את החתול לפני האוכל. נכנס אל מרן החזון איש זצ"ל לשאול אותו מה לעשות.

החזון איש השיב לו שיקח שלשה אנשים ויפקיר בפניהם את החתול, ומעתה שוב אינו חייב להאכילו, שכיון שמעתה הוא כבר לא שייך לו אינו חייב להאכילו.

עכבר שניצוד במלכודת

בספר "אורחות רבנו" (חלק א' עמוד קנ"ב), מביא בשם מרן הסטייפלר הגריי קנייבסקי זצ"ל, שפעם שם מלכודת לעכברים לפני שבת, ובשבת נתפס עכבר במלכודת, ושאל את מרן החזון איש זצ"ל האם יש בזה את הדין שאסור לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו, וצריך להאכיל את העכבר או לא. והשיב החזון איש שיש הרבה צדדים להקל בזה.

ובפשוטו הטעם הוא משום שאינו מתכוון לזכות בזה, וכל כוונתו לצוד את העכבר היא כדי לזרוקו או להורגו, ובהמה שאינו מתכוון לזכות בה אין לו חיוב להאכילה, ולכן אין חייב להאכיל את העכבר.

ולפי זה יש לדון ולומר שמי שמביא לביתו תרנגולים לפני יום כיפור כדי לעשות בהם כפרות, והוא משהה אותם בביתו זמן מה, ובינתיים התיישב לאכול, לכאורה בזה חל עליו הדין שאסור לו שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, שהרי הוא רוצה בתרנגולות הללו ומכוון לזכות בהם, א"כ כל זמן שהם עתה בביתו הוא השומר עליהם והאחראי עליהם, ואסור לו לאכול קודם שיאכילם.

וכעין זה י"ל במי שמביא לבית הכנסת או לביתו דגים לפני ראש השנה, כדי לומר עליהם את התשליך בראש השנה, כיון שעתה הוא חפץ בהם, הרי הוא האחראי על מאכלם וחייב להאכילם קודם שיאכל הוא בעצמו.

חלה עליה ההלכה שצריך להקדים את הבהמה לאדם, ואם בכל זאת רואים שרבה הקדימה את אליעזר לגמלים מוכח מזה שבשתייה אדם קודם לבהמה. בכל אופן מבואר בזה שגם מי שהבהמה איננה שלו, חלה עליו ההלכה הזו שאסור לו לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו. ולפי זה לכאורה מה הועיל הזקן כשהפקיר את החתול, הרי סוף סוף גם כאשר הבהמה איננה שלו יש חיוב להקדים את מאכל הבהמה למאכלו.

ונראה לומר שכל ההלכה הזו שגם בבהמה שאיננה שלו, חייב להקדים את מאכלה לפני מאכלו, נאמרה דווקא באופן כזה שהאדם הזה אחראי על מאכל הבהמה הזו, שעתה תפקידו הוא להאכילה, ובזה אנו אומרים כיון שקיבל עליו את התפקיד הזה ממילא הוא מחוייב להקדים את מאכלה לפני מאכלו.

אבל מי שלא קיבל עליו מעולם תפקיד כזה להאכיל בהמות, אלא כל הסיבה שהאכיל את הבהמה היה רק מפני שהיא שלו, א"כ אם הפקיר אותה שוב אין לו שום שייכות אליה ואינו מחוייב להאכילה כלל וכלל, ומותר לו לאכול כרצונו, ואינו משועבד יותר להאכילה.

וממילא כאשר הפקיר את החתול כדברי החזון איש, שוב אין לו שייכות אליה כלל, ואינו מחוייב יותר להאכילה ולדאוג למאכלה. ואפילו אם החתול הזה ימשיך לבוא אליו כדרכו יום יום, הרי הוא מצידו כבר אין לו שייכות אליו, ואינו חייב בשום חיוב כלפיו.

במעלות העליה

מספר הגר"ד עובדיה שליט"א שלמד בכולל אצל הגר"צ פלמן זצ"ל, את הסיפור כפי ששמעו מהרב קובלסקי.

הרב קובלסקי היה בא פעמים רבות לכולל כדי לשוחח עם הגר"צ בלימוד, פעם אחת שוחח עם אברכי הכולל, וסיפר להם את הסיפור כהוויתו.

בעת שהגר"צ היה אברך צעיר בכולל פנויניו למד בחברותא עם הרב קובלסקי, ולמדו ביחד בעין רב את כל הסוגיות וההלכות של הלכות איסור והיתר, למדו וחזרו על הכל כמה וכמה פעמים, עד שהיו הדברים בהירים וברורים כשלמה. כאשר סייעו ללמוד את הכל, החליטו שכדאי מאוד להבחין על כך אצל אחד מגדולי התורה, והסכימו שכדאי מאוד לעלות לירושלים אל הרב מטשיבין להבחין אצלו, ולראות האם באמת זכו לקנות את תלמודם בידם, וההלכות עם כל פרטיהם וקדושיהם בהירים וברורים להם.

ואכן נסעו אל הרב מטשיבין, שבחן אותם ונהנה מאוד מידעיותיהם המלאות, לא היה פרט אחד שלא ידעו בו את כל השיטות עד ההכרעה למעשה.

ומרוב התפעלות הוציא מיד דף ועט, וכתב לשניהם כתב סמיכה והיתר הוראה על הלכות איסור והיתר.

ועתה הוסיף הרב קובלסקי בעונותיו וסיפר לאברכי הכולל, בואו ותרואו את גדלותו של הגר"צ, בזמן שיצאנו מהרב מטשיבין ואני הייתי נרגש כולי על הזכות הגדולה שזכיתי לקבל היתר הוראה מהגאון הגדול מטשיבין, הרי הגר"צ לקח את היתר ההוראה שלו וקרעו לקרעים.

התפלאתי מאוד ושאלתי מיד, מדוע קרעת זאת? והוא השיב, "עכשיו הרי אין לי צורך בהיתר הוראה הזה, כי הרי אינני רב ואף אחד לא ישאל אותי שאלות על ההלכות הללו. וגם אם תאמר שבמשך השנים אזכה להיות רב, הרי זה יהיה רק בעוד 30 - 40 שנה, ואז הרי לא תעזור לי הסמיכה הזו, כי כדי לענות אז על שאלות אצטרך ללמוד שוב את ההלכות, ולא יועיל לי הלימוד של היום כדי שאוכל לענות אז על שאלות. א"כ איזה תועלת יש לי בכתב סמיכה זה? הרי הדבר היחיד שאני יכול להרוויח מזה הוא רק שאוכל להראות לכולם, הנה הטשיבנער רוב בחן אותי וראה שידעתי את כל ההלכות! זה אני לא מעוניין". ולכן מיד קרע את זה, ולא סיפר לאף אחד בעולם שקיבל את כתב הסמיכה הזה.

סיים הרב קובלסקי ואמר, "זוהי הגדלות האמיתית, ללמוד כי צריך ללמוד, לא בשביל שכולם יגידו עליך שאתה לומד ויודע".

היתר הוראה

בספר "אנא עבדא" תולדות חייו של הגר"ר שמואל צבי קובלסקי זצ"ל, מסופר (עמוד 72) שכאשר הגיע ידיד נעוריו הגר"צ פלמן זצ"ל לנחם את בני המשפחה, אמר להם כמסיח לפי תומו, שהרב קובלסקי קיבל היתר הוראה מהגאון מטשיבין זצ"ל (גלב"ע ב' בחשוון תשכ"ו). בני המשפחה התפלאו על כך מאוד, שמעולם לא שמעו ממנו שזכה להיתר הוראה מהגאון מטשיבין.

והפלא גבר כאשר הגיע הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל לנחם, והוא אמר להם שהרב מטשיבין היה נותן הסכמות לספרים ביד רחבה ובעין טובה, והיה אומר שראוי לעודד כל בן תורה שיוציא לאור ספרים וחיידושי תורה. אבל לגבי סמיכות והיתר הוראה, היה קפדן שבקפדנים וכמעט ולא נתן לאף אחד היתר הוראה, כדי שלא להיות חלילה ממוכשילי הרבים, והיו רק כמה בודדים שזכו לקבל ממנו היתר הוראה.

בסופו של דבר מובא שם שהיתר ההוראה של הרב מטשיבין נשאר לבני המשפחה בגדר תעלומה, שלא מצאוהו. אבל כשנודע הענין לדודם הגאון רבי לוי רבינוביץ אמר להם שפעם הציע להרב קובלסקי בצעירותו שאולי ילמד איסור והיתר כדי שיוכל לקבל איזה משרה רבנית ולהתפרנס ממנה, והוא גילה לו אז שיש בידו היתר הוראה מהרב מטשיבין.

היתר הוראה הקרוע

ונמה באמת היה בסוד הדברים?

גליון השבוע מוקדש לע"נ הגאון רבי יוסף בן הג"ר משה אליעזר יום טוב הכהן פלשניצקי זצ"ל

גלב"ע ז' ניסן תשס"ה ת.נ.צ.ב.ה.

ניתן להשיג את העלון בכל שבוע בטלפון 0527120854 או במייל 7120854@gmail.com

פרי - זזיים - גליון - ש"צ"א כ"ו תשרי תשע"ז

מרבנינו מרן בעל "אילת השחר" שליט"א

לעילוי נשמת הבחור היקר חיים בן ציון ז"ל בן יבלחטיא הרח"ג ר' אברהם צבי טובי שליט"א

שלהי תשרי תשע"ז

כעמאן כלילי רח פאיתנים אל פלנפ פחשלה, וכיין כחסבוי ית"ל אפג'ע צפ פאוס צם
מאכין עטרת תפארתין כראשין, ולחסות כצלו כימים פנראיס! ולחג צמו את זמן לאחתנו.
אין אלו אפודות ולכרס לאכין לכסאים לפחיינ וקיאנ ופג'ענ אכאן פכפ.
ופרי אילוי פין מאלו לירפ כיס ולשונן רנפ כפאון גלוי וכו' וכו' אין און מספיקן אפודות על כל
חסביו פג'עוים ופצצוים עזשע ועזשע צמן ככל עת וככל רג'ע, וכפרט כאפ לזיכונ כאחתנ
חנפ זוי. אלא עזיין אראות אצלו את פחסב פצצוס עזשע צמן פקכ"פ, וללכת כצרכי רכונ
לאתפאל תמיד ליכפ אפיות ממככי פרכיס, לאין קל אכיותיו.
וכאון כתפילא ולווע צפ לאכין מאכונ, אנא רחום ברחמיך הרבים אל תעזבינו ואל תטשינו לנצח!

תחלים ואשר יצר בין התקיעות

לפני הרבה שנים הי' לי ספק אם מותר לומר תהילים בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד, ובלכתי
בראש השנה ברחוב ראיתי את מרן שר התורה הגר"ח ק"ל שליט"א [כשחזור מאמירת תשליך], ושאלתי
שאלה זו, ואמר לי בפשיטות דהוי הפסק. אח"כ הרציתי הדברים לרבינו, ושאלני מאי שנא תהילים
מכל הפיוטים שאומרים במוסף שאינן חלק מהתפילה, רק בקשות ושבחים, וה"נ תהילים.
אך בשנה זו כשחזרתי לרבינו על הדברים, אמר לי דשאני הפיוטים שמדברים מענין היום, משא"כ
תהילים, וממילא אין להפסיק באמירת תהילים בין התקיעות.

ולענין ברכת אשר יצר, למי שנזדמן לו בין התקיעות, אמר שימתין מלאמרו עד לאחר סיום התקיעות.

זהירות בלשון הברכה

בימים נוראים וימי החג, זכינו שיברך רבינו במי שבירך את כל התורמים לצדקות השונות,
ותומכי תורה לישיבות הקדושות והכוללים וכו', ולמעוכבי זיווג וחשוכי בנים, ובסוף הוסיף
לברך את כל ישראל, אך בכל פעם נזהר להדגיש, שהברכה היא רק לראויים לברכה, כל פעם
בנוסח אחר. ופירש דבריו דכשאומר כל היהודים, הרי אפי' משומדים בכלל, ואף אם יפרט מי
שמתנהג כשומר תורה ומצות, האם כל מי שחובש כובע ומעיל זה ראה שהוא בסדר?
עלין אלאות אלה באה אבהא אסאק פלה, ולק נלה כייב שלא להתפלל ולהכא לאי' אילין כאו' להכא.

מחילת קמן על צערו

ידוע הנידון במי שפגע בילד קטן, אי מהני מחילת קטן. ואמר רבינו דשפיר י"ל דמהני, כי קטן אינו
מופקע ממחילה. כמו שמצינו בתוס' ב"ב דף קמ"ג ע"ב סוד"ה ואם, שכתבו דאף דאמרי' בב"מ דף
כ"ב ע"ב דיתמי לאו בני מחילה נינהו, מ"מ במקום שאין מפסידין ולא בא בידם הריוח מחלי שפיר.

כיצד שוחטין את היצר הרע...

שאל ידידנו הגאון רבי אפרים שטראוס שליט"א האין זוכים לחשקת התורה, והשיב לו רבינו
במתק לשונו מענעמט אשווערד און מעהארגעט דעם יצר הרע, פי' לוקחים חרב והורגים את היצר
הרע. וכששאלו היכן נמצא החרב הזה, אמר רבינו שיתפלל אלוקי נצור...

קנין חצר לדין "שלכם"

מעשה בא' שהביא לו חבריו ארבע מינים, והניחן בביתו, ובעל הבית לא ידע מזה, ואח"כ כשלקחן
בעל הבית לברך עליהן לא נתכוין להדיא לזכות בהן, והי' נידון אי סגי במה שחצרו של אדם קונה לו
שלא מדעתו, דליחשב שלכם. ונקט רבנו דבאופן זה שפיר מהני, אך בבא מן ההפקר יש לדון.

ברכת לישב בסוכה מקטנות לגדלות

ספק נפלא עלה על שולחן רבינו [מתוך דרשת הבר מצוה של יניק וחכים היקר נתן צבי הקשר נ"ו] בקטן שישב בסוכה בערב יום הבר מצוה אחה"צ, ותוך כדי ישיבתו, החשיך היום ונעשה גדול, אם צריך לברך מחדש לישב בסוכה, או מהני ליה ברכת לישב בסוכה שבירך תחילה כשהי' קטן. ואמר רבינו דפשוט שצריך לחזור ולברך. הוסיף רבינו ואמר שעלינו לראות האיך משתנה האדם בהפרש של רגעים, כאשר רגע קודם היה קטן, ורגע אח"כ הרי הוא כבר גדול!

~ ~ ~

אמת מה נהדר...

בחסדיו המרובים ית"ש ויתעלה זכו בני הישיבות הקדושות "גאון יעקב וארחות תורה" שבא רבינו להשתתף עמהם במסיבת נעילת החג במוצאי שמחת תורה, אשרי עין ראתה בשמחה העצומה, שמחה של תורה.

בתחילה השתתף בישיבתו הק' "גאון יעקב" בשמחה של מצוה, בשירי קודש נעלים לכבודה של תורה, ולסיום בירך רבינו את התלמידים היקרים:

ה' יעזור שכל הבחורים יתברכו בכל טוב ברוחניות ובגשמיות.

ולאחר מכן הלך לישיבתו הק' "ארחות תורה" והשתתף בשירה הנפלאה של בני הישיבה הק' לכבודה של תורה, ואח"כ בירכם לקראת לימוד מס' יבמות, בזמן חורף הבעל"ט, ואמר:

**דער אייביגער נאל העלפין איר נאלץ זוכה ניין די ווינקער דיגע זמן.
קאטש קאז אשנוערע מסכתא, לפום צערא אגרא, זוכה ניין נואם פער
שפייגין אין תורה און יראת שמים.**

פי' הקב"ה יעזור שתזכו בזמן חורף הזה, על אף שהיא מסכת קשה [יבמות], לפום צערא אגרא, ותזכו לעלות מה שיותר בתורה ויראת שמים.

~ ~ ~

משבח אני את השמחה

כמה פעמים דיבר רבינו על גודל מעלת שמחה של מצוה, ונסתפק רבינו בימים אלו היות ומקיימים מצוה בשמחה של מצוה, אם בשמחת יו"ט, או בשמחת תורה, ויש על זה שכתב, האם כל פעם ששמח היא מצוה, דומה לתלמוד תורה שכל מילה היא מצוה, ואמנם בזה לא שייך לחלק לפי מילים, אבל גם כאן אולי כל פעם שיש לו שמחה, היא מצוה לחוד, ויקבל על זה שכתב.

כמו כן נסתפק כשאומר שבחו של מקום, כגון ששרים "מי הוא זה ואיזה הוא, זה קלי ואנוהו", אם כל פעם שחוזר על זה, זוהי מצוה, ואם יחזור על זה עשר פעמים, כל פעם הוא מוסיף עוד מצוה, שמשבח את המקום. העיר רבינו על מה שכתוב בפיוט של שישו ושמחו בשמחת התורה וכו' בקטע האחרון, אברהם שמח בשמחת תורה, יצחק שמח בשמחת תורה וכו', דאי אפשר לפרש הכונה שבימי חייו שמח בשמחת תורה, שהרי עדיין לא ניתנה תורה. אלא ע"כ דעכשיו אחרי שניתנה תורה, מביאין את נשמות האבות הקדושים וכל קדושי עליון הנזכרים לשמוח עם כלל ישראל בשמחת תורה.

~ ~ ~

הידור במקח לכיבוד אב

בתוס' ב"ב דף ע"ו ע"א ד"ה ספינה הביאו קושית ר"ת וכי משיכה ומסירה מצות הן שאין לעשות אלא מן המובחר. והעיר רבינו דאמנם בנוגע לקנינים גרידא שזה ענין ממוני, לא שייך להצריכו לעשות קנין יותר טוב, אם כולם מועילים, אך שייך נפק"מ למצות כיבוד אב, כגון שאמר לו אביו שיקנה לו בהמה או ספינה, דעכשיו מחמת מצות כיבוד אב עליו לעשות את הקנין היותר מובחר, מצד הידור בכיבוד אב.

~ ~ ~

שנים מקרא לפר' בראשית

לענין קריאת שנים מקרא לפר' בראשית, אומר רבינו דמסתבר דמשעה שקראו לחתן בראשית, חשיב שפיר שהתחילו הציבור בקריאת הפרשה, אף שאי"ז קריאה מחמת חיוב רק כדי שלא יתעורר השטן.

~ ~ ~

יזכור אלקים את נשמת יצחק בן רנה ע"ה שנלב"ע אתמול, וכה לעשות מסירות נפש בזרקו את מכשיר הטלפון הנורא שאסרו רבותינו, תעמוד לו זכותו. וכל הלומד לע"נ הרי הוא חסד של אמת.

~ ~ ~

משיעורי וחידושי הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

האם מותר להטעין מכשיר פלאפון בבית המדרש

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

אברך הלומד בבית המדרש ונגמרה לו הסוללה של הפלאפון, האם מותר להטעינו בבית המדרש, השאלה מתחלקת לשתיים:

- א. האם יש בזה משום בזיון בית המדרש, להטעין בתוך בית המדרש פלאפון?
- ב. לגבי השימוש בחשמל של בית המדרש, האם מותר להשתמש בחשמל של בית המדרש לצורך הטענת פלאפונים, כיון שזה לשימוש הלומדים, וכמו שמותר להדליק חשמל לצורך הלימוד, ואם אסור, מה הדין כשהגבאים נותנים רשות?

תשובה

התשובה לשתי השאלות היא אחת, אם צריך את הפלאפון לצורך הלימוד, כגון אברך שהגיע ללמוד, ויודע שצריך לקבל שיחה דחופה מאשתו שצריך ללוותה לבית החולים וכדו', ואם לא יהיה לו פלאפון זמין לא יוכל לבא ללמוד, אז טענית הפלאפון היא לצורך הלימוד ומותר. אבל אם צריך את הפלאפון לצורך שיחת רשות, כגון שאשתו תבקש ממנו שבחזרה מהלימוד שיקנה לה תפוחי אדמה, או שסתם אנשים התענינו אצלו מה נשמע וכדו', לא די שיש בזה משום בזיון בית המדרש, אלא שיש בזה גם גזל של הקדש, ואפילו שהגבאים נותנים רשות, אין להם זכות לכך. כי יש אנשים שחוסכים מפת לחמם, כדי לתרום את כספם להקדש בעת צרה וכדו', שזה יהיה להם להצלחה או לברכה, ומגיע יהודי ומשתמש בכסף זה לצורך חולין, וכי בשביל זה אנשים תרמו את כספם!?

גיסי שאל את הראש ישיבה מי הבחורים הטובים בישיבה,

ושדכן גמר את השידוך, למי מגיע דמי השדכנות

תיאור העובדות

אתמול בלילה אירסתי את בתי בת ה-23 למזל טוב, עם חתן בן עליה ממש, ואני מודה על כך להקב"ה, אני מחזיק כעת בידי אלף דולר כדי לשלם לשדכן, וכיון שאיני יודע כיצד לחלק את הכסף, אני שואל את כבוד הבי"ד מה לעשות.

ומעשה שהיה כך היה: גיסי שיש לו לב רחום, וראה בצרתי שיש לי בת בשידוכים כבר כמה שנים, פנה לראש ישיבה נכבד, שהוא מכיר משכבר הימים, ושאל אותו מי הבחורים הטובים ביותר בישיבה, בערך בגיל 22 ומעלה.

הראש ישיבה נתן לו כמה שמות של בחורים טובים, גיסי סיפר לי על כך, וביקש ממני לברר על הבחורים, בררתי עליהם, והחלטתי שאחד הבחורים יכול להתאים לנו מאד.

סיפרתי על כך לגיסי, ואמרתי לו תציע זאת לצד השני, אמר לי גיסי אין לי זמן, תפנה לשדכן, פניתי לשדכן, ואכן הוא גמר את השידוך למזל טוב.

כעת השאלה היא, איך אני מחלק את הכסף, האם ראש הישיבה שמסר לגיסי את שמות הבחורים, נקרא קצת שדכן, שמגיע לו תשלום, לגיסי שהביא את השם, מגיע תשלום, או שמא כל הכסף, מגיע לשדכן?

שאלה נוספת שהתעוררה אצלי, האם שאלת החלוקה היא רק אצלי, וצד החתן צריך לתת את מלא הסכום לשדכן, כי אצלם רק השדכן פעל, או שאני צריך להודיע את כל ההשתלשלות של השידוך לצד השני, כדי שגם הם יפרישו חלק לשאר השדכנים?

תשובה

אם המנהג לשלם לראש ישיבה, יש לשלם, ואם אין המנהג לשלם, אין צריך לשלם. לגיס לא מגיע תשלום, בגלל שהוא קרוב, ורק אם הוא טוען שירד על דעת לקבל חלק מהשדכנות אז צריך לשלם לו. צד החתן צריך לשלם את מלא הסכום לשדכן, כי עבורם פעל רק השדכן.

מקורות ונימוקים

לכאורה לראש הישיבה לא מגיע תשלום, משני טעמים:

- א. כי ראש הישיבה, לא עשה שידוך, אלא בסך הכל מסר אינפורמציה על בחור, והרי זה כאילו מגיעים לשאול את הראש ישיבה על בחור, ובזכותו נעשה השידוך, וכי מגיע לו תשלום.
 - ב. ראש ישיבה הוא האבא של הבחורים, והוא דורש שלומם וטובתם כל הימים, והוא דורש שלומם וטובתם כל הימים, והוא שמח שתלמידו מתארס, וזה התשלום הטוב ביותר עבורו, ואינו עושה זאת בשביל כסף.
- אבל בכל זאת אם המנהג לשלם לראש הישיבה על כך, צריך לשלם לו. לגיס אין צריך לשלם, וכמבואר בפתחי תשובה (חו"מ סימן קנה) שאין משלמים דמי שדכנות לקרובים, כיון שאין עושים זאת עבור ממון, אלא בשביל קרוביהם, ומכל מקום אם הגיס טוען שירד על דעת לקבל חלק מהשדכנות, צריך לשלם לו קצת.
- ואם אינו משלם כלום לא לגיס ולא לראש ישיבה, יש לשלם את כל התשלום לשדכן. ומכל מקום יקנה מתנה יפה, לראש ישיבה ולגיס, שסייעו בידו בשמחתו, כאות להכרת הטוב. ולגבי השאלה אם גם צד החתן, צריכים לתת חלק לגיס ולראש ישיבה על חלקו בשידוך. נראה שאינם חייבים לשלם לא לראש ישיבה, ולא לגיס, כי הם צריכים לשלם למי שעבד בעבורם, ובעבורם עבד רק השדכן, ולכן הם צריכים לשלם רק לשדכן.

הוספה: כשדברתי עם גיסי על תשובת הרב שליט"א, אמר לי שהוא מוותר על הכסף, ולא עשה זאת לשם תמורה, והוסיף שנראה לו שגם לראש ישיבה לא מגיע במקרה זה, ואפילו אם היה מנהג לשלם, כי לא שאל את הראש ישיבה על משהי מסוימת, אלא אמרתי לו יש לי כמה קרובות משפחה שצריכים זיווג, ותן לי את כל השמות הטובים של הבחורים, כך שהראש ישיבה זרק שמות של בחורים, ללא כל קשר למיועדת.

פנינים לפרשת נח

לכן קוראים פרשת נח בתחילת חודש מרחשון,

לומר שאפילו אחרי החתימה של ימי הדין, אפשר להפוך הכל לטובה

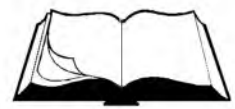
הגאון רבי משה וואלפסון בספרו אמונת עתיך, כתב דבר נפלא, שהמבול נקבע ב"ז מרחשון, וברור שכן נכתב ונחתם בראש השנה ויום הכיפורים והושענא רבא, כי נח ודורו לא נתחזקו כל צרכם לבטל ארת הגזירה בימי התפילה והתשובה של תשרי, ומכל מקום אע"פ שכבר נגזרה גזירה, מכל מקום כשהתחיל המבול לירד ב"ז חשון כתוב, 'זיהי הגשם על הארץ', ופירש"י, ואע"פ שלהלן הוא אומר ויהי המבול אלא כשהורידן הורידן ברחמים, אם יחזרו בתשובה יהיו גשמי ברכה, וכשלא חזרו היו למבול.

כלומר שאע"פ שכבר נגזר בימי הדין שיהיה מבול לעולם, אילו היו חוזרים בתשובה, היה המבול שנגזר נהפך לגשם.

ולכן אנו קוראים תמיד פרשת נח בתחילת חודש מרחשון, לעודדנו שהגם שעברו ראש השנה יום הכיפורים הושענא רבא ושמיני עצרת שהם ימי הדין והחתימה, אל נתיאש ממדת הרחמים, והגם שירח האיתנים חלף והלך לו, ואפילו אם נגזר ח"ו דבר שהוא ההיפך משוב, בכל זאת ביכולת ישראל להפוך הצרופים לטובה ע"י תשובה ותפלה, ולעשות מנגע עונג, ומפשע שפע, ומצרה רצה, וגם אחרי החתימה עדיין יכול להתהפך הכל לטובה ולברכה, כמו שבי"ז חשון בו התחיל המבול, היה ביכולת הדור ההוא להפוך המבול לגשמי ברכה.

מִי יֵרֵם הָיִי

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה לבד" (ברכות ח').

חשון תשע"ז

שאלות המציאות

גליון 300

ההלכות זערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי שליט"א - רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

הנחת תפילין על תחילת השערות

"משיב הרוח ומוריד הגשם"

שאלה: מי שצורת גידול שערותיו בתחילת ראשו היא לא בקו ישר אלא בעיגול, האם מותר להניח את התפילין בתחילת הקו של שערות? תשובה: אם מניח את התפילין בתחילת הקו, הרי רוחב התיתורא בפינות יצאו מן השערות, ורוחב התיתורא הוא הל"מ, לכן יש להזהר ששום חלק מהתיתורא לא יצא מן השערות ("מסגרת השולחן" על קישו"ע, סי' י" ס"ק ו'). ויש סוברים שאף באופן זה מותר להניח את תחילת התיתורא על מקום תחילת עיקרי השערות ("פתחא זוטא" ח"א סי' א' והגר"נ קרליץ שליט"א).

לבש תפילין של ראש תחילה

שאלה: בטעות לבש תפילין של ראש קודם (מחמת עייפות וחוסר תשומת לב), האם יש לסלקו מקודם כדי לקיים "כל זמן שבין עיניך יהיו שתיים" (שו"ע סי' כ"ח סעיף ב'), או לא? תשובה: פליגי בזה האחרונים, ולמעשה מכיון שכל רגע ורגע יש קיום מצוה בשל ראש, לא יורידן רק שימרה, וילבש התפילה של יד ("ביאור הלכה" סי' כ"ה סוד"ה פגע). וכמו כן מי שרגיל לאחר התפילה להעביר את התפילה של יד ליד השניה (מסופק אם הוא ימיני או איטר יד) אינו צריך להוריד גם את של הראש רק יעביר את התפילה של יד והתפילה של ראש ישאר במקומו.

תפילת שחרית עם ציבור שמתפלל מוסף

שאלה: עקב אונס מתפלל שחרית ביחד עם ציבור שמתפללים מוסף בראש חודש (ואינו לו מניין אחר במקומו), איך ינהג לגבי לבישת תפילין? תשובה: אע"פ שהציבור לא לובש תפילין כיוון שהם מתפללים כבר מוסף ר"ח (שו"ע סי' כ"ה סעיף י"ג), מ"מ הוא יכול להתפלל עמם עם התפילין, משום שמעיקר הדין אפשר להתפלל מוסף עם תפילין (ע"י משנ"ב שם ס"ק ס"ב), ובכל זאת עדיף אם אפשר להודיע להם שהוא אנוס ומתפלל תפילת שחרית (שו"ת "שלמת חיים" סי' ל"א להגר"ח זוננפלד זצ"ל).

להדק תפילין באמצע שמו"ע

שאלה: לפעמים באמצע שמו"ע נתרשל התפילין, האם מותר להדקו או שמא כיון שאסור להתעסק בכלום, צריך להשאירו כן עד לאחר השמו"ע? תשובה: מותר לחזקו ולהדקו שאין ההפסק ניכר כ"כ ("ערוך השולחן" סי' צ"ז סעיף ו').

עניית קדושה באמצע לחש

שאלה: מי שמתפלל שמו"ע וכשהגיע ל"מחיה מתים" שומע קדושה ממניין אחר שבחדר הסמוך, האם יכול לענות עמהם? ומה הדין כשמתפלל ערבית (כגון לאחר פלג המנחה) ושומע קדושה ממניין אחר שמתפללים מנחה, האם יכול לענות? תשובה:

- העומד בתפילת שמו"ע בלחש, ושומע קדושה מהמניין שבו הוא מתפלל, אם עומד בסוף ברכת "מחיה המתים" יענה לכל הקדושה, וכן בשבת וביו"ט יאמר כל מה שמוסיפים (שו"ע סי' ק"ט סעיף ב'), ואפילו אם לא התחיל עם השי"ע בתחילה, אם אין לו עצה אחרת לשמוע קדושה יכול לענות ("ביאור הלכה" שם ד"ה אם).
- יחיד המתפלל תפילת שמו"ע של שחרית בשעה שהשי"ע מתפלל מוסף או להיפך, והגיע לקדושה, יאמר סדר הקדושה שאומר השי"ע, ואף שנוסח הקדושה של שחרית שונה מהנוסח של מוסף (רמ"א סי' ק"ט סעיף ג'), ויאמר כל הנוסח של קדושה (משנ"ב שם).
- הקדים להתפלל ערבית מפלג המנחה, מותר לו אח"כ לענות קדושה ששומע ממניין שמתפלל מנחה (שו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' צ"א, קצה"ח סי' ע"ז).
- מי שמתפלל מערים מפלג המנחה, וכשסיים ברכת "מחיה המתים" שומע קדושה ממניין המתפלל מנחה, מסתבר שיכול לענות עמהם, ואפילו אם הוא ליל שבת, אע"פ שבמערים עצמו אין קדושה, סו"ס

ב"מ וימות הגשמים, אם טעה ואמר "מוריד הטל" אם עדיין לא הזכיר "השם" שבסיום הברכה, יאמר במקום שזכר "משיב הרוח ומוריד הגשם" (שו"ע סי' קי"ד, סעי' ה'), ו"ביאור הלכה" ד"ה אין, ופמ"ג שם). ואם נזכר לאחר שאמר "ונאמן אתה", יאמר "מוריד הגשם", ויחזור לומר "ונאמן אתה" וגו' (משנ"ב שם ס"ק כ"ט, דבעינן מעין חתימה סמוך לחתימה). ואם טעה וסיים מיד בלי לחזור, אין זה מעכב בדיעבד (שד"ן סמוך לחתימה מעין חתימה אין זה לעיכובא). ואם סיים הברכה, אינו חוזר כיון שהזכיר "מוריד הטל" (שו"ע שם), ואפילו אם עומד לאחר שהזכיר "השם", לא יאמר "למדני חוקיד", מכיון שאין זה לעיכובא (משנ"ב שם ס"ק ל"ב). אם אמר רק "מוריד הגשם", ולא אמר "משיב הרוח" אינו חוזר (שו"ע שם ס"ק ג'). ואפילו אם לא סיים עדיין הברכה, אינו חוזר (משנ"ב ס"ק י"ב). ויל"ע למה ב"הזכרת גשמים" אומרים "גשם", ובברכת "ברך עלינו" כשמבקשים גשמים אומרים "מטר" (ועי' "חשק שלמה" ריש מ"י תענית, וב"ריבנו בחיי" פי עקב י"א י"ז, וב"ערוך השולחן" סי' קי"ד סעיף ב').

"ותן טל ומטר לברכה"

בארץ ישראל מתחילים לשאול גשמים – "ותן טל ומטר לברכה" בליל ז' בחשון, ובחול"ל 60 יום אחר תקופת תשרי. ונוהגים להכריז "טל ומטר" קודם שמונה עשרה שבו מתחילים לשאול, ואם לא הכריז אעפ"כ יאמרו (משנ"ב סי' קי"ז ס"ק ג'), ויל"ע מ"ש "ממוריד הגשם" שאם שכחו להכריז אין אומרים אותו וכמבואר בשו"ע סי' קי"ד ב', ומשנ"ב שם).

שאל "טל ומטר" בארץ ישראל אחרי החג קודם ז' בחשון, יש סוברים שבדיעבד לא יצא וכאילו אמרו באמצע הקיץ (ספר "דינים ונהגות" אעפ"כ יאמרו (משנ"ב סי' קי"ז ס"ק ג'), ויל"ע מ"ש "ממוריד הגשם" שאם שכחו להכריז אין אומרים אותו וכמבואר בשו"ע סי' קי"ד ב', ומשנ"ב שם).

שאל "טל ומטר" בארץ ישראל אחרי החג קודם ז' בחשון, יש סוברים שבדיעבד לא יצא וכאילו אמרו באמצע הקיץ (ספר "דינים ונהגות" אעפ"כ יאמרו (משנ"ב סי' קי"ז ס"ק ג'), ויל"ע מ"ש "ממוריד הגשם" שאם שכחו להכריז אין אומרים אותו וכמבואר בשו"ע סי' קי"ד ב', ומשנ"ב שם).

שאל "טל ומטר" בארץ ישראל אחרי החג קודם ז' בחשון, יש סוברים שבדיעבד לא יצא וכאילו אמרו באמצע הקיץ (ספר "דינים ונהגות" אעפ"כ יאמרו (משנ"ב סי' קי"ז ס"ק ג'), ויל"ע מ"ש "ממוריד הגשם" שאם שכחו להכריז אין אומרים אותו וכמבואר בשו"ע סי' קי"ד ב', ומשנ"ב שם).

שאל "טל ומטר" בארץ ישראל אחרי החג קודם ז' בחשון, יש סוברים שבדיעבד לא יצא וכאילו אמרו באמצע הקיץ (ספר "דינים ונהגות" אעפ"כ יאמרו (משנ"ב סי' קי"ז ס"ק ג'), ויל"ע מ"ש "ממוריד הגשם" שאם שכחו להכריז אין אומרים אותו וכמבואר בשו"ע סי' קי"ד ב', ומשנ"ב שם).

שאל "טל ומטר" בארץ ישראל אחרי החג קודם ז' בחשון, יש סוברים שבדיעבד לא יצא וכאילו אמרו באמצע הקיץ (ספר "דינים ונהגות" אעפ"כ יאמרו (משנ"ב סי' קי"ז ס"ק ג'), ויל"ע מ"ש "ממוריד הגשם" שאם שכחו להכריז אין אומרים אותו וכמבואר בשו"ע סי' קי"ד ב', ומשנ"ב שם).

שאל "טל ומטר" בארץ ישראל אחרי החג קודם ז' בחשון, יש סוברים שבדיעבד לא יצא וכאילו אמרו באמצע הקיץ (ספר "דינים ונהגות" אעפ"כ יאמרו (משנ"ב סי' קי"ז ס"ק ג'), ויל"ע מ"ש "ממוריד הגשם" שאם שכחו להכריז אין אומרים אותו וכמבואר בשו"ע סי' קי"ד ב', ומשנ"ב שם).

שאל "טל ומטר" בארץ ישראל אחרי החג קודם ז' בחשון, יש סוברים שבדיעבד לא יצא וכאילו אמרו באמצע הקיץ (ספר "דינים ונהגות" אעפ"כ יאמרו (משנ"ב סי' קי"ז ס"ק ג'), ויל"ע מ"ש "ממוריד הגשם" שאם שכחו להכריז אין אומרים אותו וכמבואר בשו"ע סי' קי"ד ב', ומשנ"ב שם).

שאל "טל ומטר" בארץ ישראל אחרי החג קודם ז' בחשון, יש סוברים שבדיעבד לא יצא וכאילו אמרו באמצע הקיץ (ספר "דינים ונהגות" אעפ"כ יאמרו (משנ"ב סי' קי"ז ס"ק ג'), ויל"ע מ"ש "ממוריד הגשם" שאם שכחו להכריז אין אומרים אותו וכמבואר בשו"ע סי' קי"ד ב', ומשנ"ב שם).

שאל "טל ומטר" בארץ ישראל אחרי החג קודם ז' בחשון, יש סוברים שבדיעבד לא יצא וכאילו אמרו באמצע הקיץ (ספר "דינים ונהגות" אעפ"כ יאמרו (משנ"ב סי' קי"ז ס"ק ג'), ויל"ע מ"ש "ממוריד הגשם" שאם שכחו להכריז אין אומרים אותו וכמבואר בשו"ע סי' קי"ד ב', ומשנ"ב שם).

שאל "טל ומטר" בארץ ישראל אחרי החג קודם ז' בחשון, יש סוברים שבדיעבד לא יצא וכאילו אמרו באמצע הקיץ (ספר "דינים ונהגות" אעפ"כ יאמרו (משנ"ב סי' קי"ז ס"ק ג'), ויל"ע מ"ש "ממוריד הגשם" שאם שכחו להכריז אין אומרים אותו וכמבואר בשו"ע סי' קי"ד ב', ומשנ"ב שם).

זה שייך לברכה זו (הגר"ח קניבסקי שליט"א, ועי' ספר "לקט הקמה החדש" ס' ק"ט ס"ק י"ב שמביא את המאירי ברכות כ"א: שיש מחלוקת בזה ולא מכריע).

ה. הולך ברחוב וכדומה ושומע קדושה מבית הכנסת מצוה לענות עמהם, אבל אינו חייב (הגר"ש) **אויערבך** זצ"ל דייק לשון **שוי"ע** ס' נ"ה סעיף כ' יוכל לענות אבל לא חייב. ועי' שו"ת "רבבות אפרים" ח"א ס' פ"ט בשם הגר"ש **אלישיב** זצ"ל דאדם חייב לענות רק במנין שהוא מתפלל בו, וכן הורה הגר"נ **קרליץ** שליט"א).
ויש סוברים שחייב לענות ממנין אחר, ואפילו אם רק עובר ברחוב (הגר"ח קניבסקי שליט"א בשם ה"חזון איש", והא דכתב בשו"ע הנ"ל "יכול" לענות, ממילא חייב לענות, ספר "אשי ישראל" פרק כ"ד ס"ק ס"ב).

החזקת ספר תורה בשעת הליכתו

▲ **שאלה:** יש אנשים המוליכים את ספר התורה ומחזיקים את הכיתוב (שעל גבי המעיל) לכיוון הציבור, ויש שמחזיקים אותו עם הכיתוב לכיוון המחזיק, איך צריך לנהוג בזה?

תשובה: מנהג העולם לאחוז את ספר התורה כשהצד הנפתח הוא כלפי הציבור, כמו שמונח ספר התורה בתוך הארון כשפניו כלפי הציבור (והטעם שהארת ספר התורה נמשכת אל הציבור מהצד העומד להיפתח, לכן ראוי שצד זה יהא פונה כלפי הציבור, שו"ת "מנחת יחיאל" ח"ב תשי"פה).

ויש סוברים שכמו שמגביה את ספר התורה הצד הנפתח הוא כלפי עצמו, כמו כן בעת שמוליכים את ספר התורה לבימה ולארון הקודש, יהיה צד הנפתח כלפי המוליד ("דינים והנהגות" פרק ה' אות ז' בשם ה"חזון איש" זצ"ל).

אמירת "מזל טוב" בין גברא לגברא

▲ **שאלה:** האם מותר לומר "מזל טוב" בין גברא לגברא אם שומע ב"מי שבירך" שנולד בן או שנולדה בת?

תשובה: איתא בשו"ע (ס' קמ"ו א') אסור לספר אפילו בדברי תורה אפילו בין גברא לגברא. וכתב המשגיב (ס"ק ט') להורות הוראה לפי שעה אין להחמיר דלא שייך כ"כ בזה שימשך עי' שם, וכמו כן לומר "מזל טוב" לעולה לתורה בין גברא לגברא, כיון שהוא קצר וצורך מצוה מותר (הגר"ח קניבסקי שליט"א, וכן נהג הסטייפלער זצ"ל, "ארחות רבינו" ח"ג עמ' רל"ב).

להוציא ברכת "המוציא" לקטן ולגדול

▲ **שאלה:** ראובן בירך ברכת "המוציא" להוציא בנו הקטן (אע"פ שאינו אוכל עמו), כדי לחנכו במצוות (וכמבואר בשו"ע או"ח ס' קס"ז י"ט) האם שמעון יכול לצאת בברכה מדין שומע כעונה או לא (שהרי אין ערבות על ברכת הנהנין)?

תשובה: הא דמברך לצורך הקטן זה רק מדין חינוך, ואין גדול יכול לצאת בברכתו, שאין זה נחשב ברכה של חיוב לגבי הגדול ("חזון איש" או"ח ס' ל"ה ס"ק ז').

לשכור מגוי כדי לטלטל

▲ **שאלה:** משפחה שלימה שבתה במתחם של ישיבה בשבת, ובאותו מתחם היתה דירת גוי שהיה אחראי על המתחם, האם צריכים לשכור ממנו כדי לטלטל שם?

תשובה: מכיון שזו משפחה אחת הוי כמו ישראל אחד עם גוי, ואז לא צריך לשכור ממנו כלל, וכמבואר בשו"ע (או"ח ס' שפ"ב סעיף א'), כיון שלא שכיח יהודי אחד עם גוי. אולם אם מתארחים שם שתי משפחות יהודיות חייבים לשכור ממנו כדי לטלטל במתחם, וכמבואר בשו"ע (שם).

מעשה במשפחה שגרה בחו"ל שנים רבות בבנין שכל שכניו היו גויים, וטלטלו בשבת בתוך הבנין שלהם בלי עירוב, לאחר שנים נודע להם שאחת מהמשפחות שגרות שם היא משפחה חילונית, ונאסר עליהם לטלטל עד שיעשו עמו קנין.

בנין או דירה לשינה בלבד ללא אכילה

▲ **שאלה:** לצורך שמחה נסעו לעיר אחרת ושכרו חדרים בבנין ישיבה (שהיתה סגורה באותה שבת), הוי שם אנשים נוספים שגם הם שכרו חדרים לשינה, וכולם אכלו במקום אחר, האם צריך לעשות שם עירוב? כמו כן יש בירושלים בתים ובהם הרבה דירות שמושכרים לבחורי ישיבה שאינם אוכלים שם אלא בישיבה, האם צריך לעשות עמהם עירוב?

תשובה: עירוב צריך לעשות רק במקום שגרים שם דהיינו מקום שאוכל ואז נחשב ל"דירה", אבל בדירה שרק ישנים שם בלי לאכול, נחשב כמו 'חצר', ואין צורך לעשות עירוב ביניהם, ומותר להוציא מחדר לחדר ומדירה לדירה (אם הוא מוקף) כלים ששבתו בחצר שמעבירים אותם מחצר לחצר, וכמבואר בשו"ע (ס' שפ"ב א').

וכל זה כלים ששבתו שם בתחילת שבת, אבל אם מישהו מביא לשם בגד שהיה בבית אחר (שאוכלים שם) בתחילת השבת, אסור לטלטלו מחדר לחדר או מדירה לדירה, וכמבואר בשו"ע (שם).

מדיני רבית

▲ **שאלה:** האם דיני רבית מצויים אצל ילדים?

תשובה: בודאי מצוי גם אצל ילדים דיני רבית בכמה אופנים: במוצרי מזון:

א. כשם שיש איסור רבית בהלוואת כסף גם בהלוואת מוצרי מזון אסור למלווה להוסיף, לדוגמה, ילד שלוה מחברו חצי חבילת ציפס, אסור לו להחזיר חבילה שלמה, או שאומר לחברו: "תן לי היום את הממתק שלך למתנה, ובשבת אתן לך שני ממתקים", אסור, שגם הלוואה בלשון מתנה אסורה.

ואפילו אם הם חברים טובים, שדינם כמו שכנים שלא מקפידים זה על זה, שמותר להוסיף אחד לשני, אבל אסור לומר ולהתנות זאת מראש שיחזיר לו יותר.

ב. אם הלווה מתחייב להחזיר דבר אחר כגון שלקח תפוחים ומתחייב להחזיר שקלים, אין זו הלוואה אלא מכירה, ואם מוסיף משום המתנה, הרי"ז אסור מדרבנן.

ולכן ילד שנותן לחברו סוכריה על מנת לקבל ממנו מחר שני וופלים, אין זו הלוואה אלא מכירה, ואם מוסיף על התשלום בגלל המתנה, אסור מדרבנן.

שאר חפצים:

ג. גם בכל שאר חפצים יש איסור רבית, כגון שילד אומר לחברו: תן לי היום חמישה 'גוגואים', ולמחר אתן לך עשרה 'גוגואים', אסור לעשות כן משום רבית.

רבית במונופול

▲ **שאלה:** בעת שמשחקים 'מונופול', מלווים אחד לשני ברבית, האם מותר לשחק בזה?

תשובה: איתא בשו"ע (יו"ד ס' ק"ס סעיף ח') שלא יתנו לבנינו ובנותינו מתנות בצורת רבית, כדי שלא יביא להם טעם רבית (עי' בט"ז שם ס"ק ב'), ולפי"ז אע"פ שמעיקר הדין אין כאן רבית כלל כיון שזה משחק בעלמא, בכל זאת יש ענין לא לשחק בו כדי להרחיקם מטעם רבית. אולם יכול ללמד את הילדים לשחק עי"י "היתר עיסקא" (ואפילו שעושים זאת רק בצורת שטר במשחק בלי כל הפרטים) ומותר, שאדרבה, זה מלמד אותם את ענין "היתר עיסקא".

נהג של מלווה ברבית

▲ **שאלה:** הציעו לאחד להיות נהג של אנשים שיש להם עסקים של מלווה ברבית שתפקידו רק להביא אותם למקום עבודתם, האם יש איסור בזה?

תשובה: כל מי שהוא סרסור ביניהם, או שסייע את אחד מהם, או הראהו מקום ללוות או להלוות, במקרה שבלעדיו לא היה נעשה האיסור, עוברים משום "לפני עור", ואם היה האיסור נעשה בלעדיו זה אסור מדרבנן ("ברית יהודה" פרק א' סעיף ו').

ולפי"ז בנדיד שהוא מסיע אותם למקום כדי להלוות ברבית, יש בזה איסור (ואם זה רק רבית דרבנן, והאיסור היה נעשה בלעדיו יש סוברים שאין למסייע אפילו איסור דרבנן, שם ס"ק ל"א).

נדרה לא לאפות חלות

▲ **שאלה:** אשה שנשבעה לא לאפות עוד חלות לעולם, ומיד כששמע הבעל אמר "מופר לך", האם חלה הפרתו או לא?

יסוד השאלה הוא, שהרי הבעל יכול להפר ב' נדרים, א' - נדרים שבינו ובינה, ב' - נדרים של עינוי נפש (עי' שו"ע יו"ד ס' רל"ז סעיף נ"ה), האם זה נכלל בכלל זה.

תשובה:

א. מצד נדרים של עינוי נפש בשביל האשה, מבואר בשו"ע (שם סעיף ס"א וסעיף ס"ג) שאם יש דבר שהיא מצטערת אם לא אוכלת, נחשב לה עינוי נפש, עי' שם. וא"כ בודאי הרי קי"ל רוצה בקב שלו יותר מעשר קבין של חברו, ובודאי נהנית הרבה יותר מחלות של עצמה, ולכן חלה הפרת הבעל כשאומר לה "מופר לך".

אולם אם האשה באמת לא אוהבת חלה שלה ומעדיפה חלות של החנות, והיא אופה אותם רק כדי לקיים מצות הפרשת חלה, ילי"ע שמא אצלה אין זה עינוי נפש.

ב. ומצד נדרים שבינו לבינה, הכוונה היא כל דבר שמפריע להנאת הבעל, ולכן אע"פ שהיא לא חייבת לאפות חלות שהרי אפשר לקנותם בחנות, בכל זאת אם הוא נהנה יותר מחלות שאשתו אופה, הרי זהו בינו לבינה ויכול להפר (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

יחידת דיוור על הגג

▲ **שאלה:** הסכימו השכנים שיבנה יחידת דיוור על הגג, והשכירו לאדם אחר, האם יכול השוכר לזכות משאר השכנים ולהשתמש בחנייה שבחצר לרכב שלו?

תשובה: מסתבר שאפילו נתנו רשות להשכיר החדר לאחר, אבל כיון שאין מקום חניה לכולם לחנות רכבם בחצר, מסתבר שעל דעת כן לא הסכימו, ולכן יש לו לחנות רכבו בחוץ.

שזאלים זדורשים בהלכות ימי הגשמים

מהדורת תשע"ז עם תיקונים והוספות

דיני מוריד הגשם

- א. מתחילין לומר מוריד הגשם במוסף של יו"ט אחרון של חג (ש"ע קיד א) ואם אמר מוריד הגשם בליל יו"ט אינו חוזר (מ"ב סק"ב)
- ב. אסור להזכיר גשם עד שיכריז הש"ץ (ש"ע שם סעי' ב) ונוהגים להכריז "משיב הרוח ומוריד הגשם" לפני מוסף (רמ"א שם) ולא יכריז רק "משיב הרוח", כי זה לא הכרזה, כיון שיש מקומות שאומרים כן גם בקיץ (מ"ב שם) ויש נוהגים לא להכריז כלל לפני מוסף, ובתפילת לחש אומרים עדיין מוריד הטל, כי אם יכריז לפני מוסף, אין כבר טעם לומר תפילת גשם בחזרת הש"ץ (קונטרס מנהגי לדרמן עמ' נט) ומנהג הפרושים בירושלים, לומר תפילת גשם לפני מוסף, ע"פ הגר"א שלא אומרים פיוטים בחזרת הש"ץ. וכן מנהג הספרדים. וכן מנהג כמה קהילות בחו"ל [ולפי מנהג זה, היינו ההכרזה שלפני מוסף. ועי' שו"ת הר צבי ח"א נה]
- ג. אם יחיד הכריז בקול לפני תפילת לחש, זה לא מחייב את הציבור, כי רק הכרזה גבאי או ש"ץ מחייב (מעשה איש בשם החזו"א, קונטרס מנהגי לדרמן שם בשם הגר"ח קניבסקי)
- ד. אינו נכון שהשליח ציבור יאמר בקול "מוריד הגשם" בתפילת לחש לשם הכרזה (ביאור"ל ד"ה אסור) והחזו"א לא ה' ניחא ליה כלל בכל האזכרות, באלו שמגביהים את קולם באמצע תפילת לחש, כדי להזכיר את הציבור לא לשכוח את האזכרה (דינים והנהגות פ"ד אות כד)
- ה. אם יחיד בתפילת לחש אמר בקול "מוריד הגשם", אף שאסור לעשות כן, שהרי לא שמע הכרזה, מותרים הציבור לומר גשם, אבל אינם מחוייבים (מ"ב סק"ד)
- ו. אשה שהתפללה בבית הכנסת, ולא שמעה את ההכרזה, ולא אמרה מוריד הגשם, אינה צריכה לחזור (ארחות רבינו מהסתייפ"ר)
- ז. לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו, ואם אמר מוריד הטל אינו חוזר (ש"ע שם סעי' ה) ואם נזכר לפני שאמר השם, יחזור ויאמר מוריד הגשם אע"פ שאמר מוריד הטל (ביאור"ל סעי' ה ד"ה אין) ויחזור למכלכל חיים (אשי ישראל מהגר"ח קניבסקי. ועי' שאינו דומה לסעי' הבאה שאומר רק ונאמן אתה)
- ח. אם נזכר אחר שאמר "ונאמן אתה להחיות מתים" בלי החתימה, יאמר שם מוריד הגשם, ויחזור ויאמר "ונאמן אתה" וכו', דבעינן מעין החתימה סמוך לחתימה (מ"ב סק"ט) אמנם אם לא אמר מעין החתימה, אינו מעכב (מ"ב סו נב, שואל ומשיב ג קע, כח"ח קיד ס"ק מה)
- ט. סיים מחיה המתים ועדיין לא התחיל אתה קדוש, י"א שיאמר שם משיב הרוח ומוריד הגשם (ש"ע שם סעי' ו. ועי' שם במ"ב סק"א) שיאמר מיד תוך כדי דיבור) ובמ"ב מביא חולקים על דעה זו, ומסיק, דאי אמר רק "ברוך אתה ה'", יאמר למדני חוקיך, ויחזור למוריד הגשם. ואי סיים הברכה ואמר מחיה המתים, כ' הביאור"ל שצ"ע לדינא (עי' מ"ב סק"ב וביאור"ל ד"ה בלא) ולהלכה, אי אמר מחיה המתים, אומר שם מוריד הגשם (הגר"א דינר. ועי' קה"י ברכות ס' יח) וכ"ז דוקא כשלא אמר מוריד הטל, אבל אי אמר מוריד הטל אינו חוזר לאחר שהזכיר השם של החתימה, ואינו אומר למדני חוקיך (ביאור"ל שם) ובטל ומטר אי סיים ברכת השנים לא יאמר שם, כיון שיכול לאומרו בשומע תפילה (ביאור"ל שם)
- י. אם התחיל "אתה קדוש", ואפי' אמר רק "אתה", צריך לחזור לראש (מ"ב ס"ק כח) וכן אם אמר "נקדש" חוזר לראש (שם, ביאור"ל תפ"א)
- יא. שכח לומר מוריד הגשם (וכן מוריד הטל) בליל שבת, יש מצדדין לומר שא"צ לחזור, כיון דלא גרע אם ה' מתפלל "מעין שבע" לבד שאין שם הזכרת גשם, ויוצא בדיעבד (ביאור"ל ס' קיד ד"ה מחזירין בשם רע"א) וגם בבית חתנים שלא אומרים מעין שבע, יוצא בדיעבד לדעת רע"א, כיון שרואים מהדין הזה שזה לא מעכב (הגר"ש אורבך זצוק"ל בשיח הלכה)
- יב. י"א שדברי רע"א ליתא לדינא, וצריך לחזור (שבט הלוי ח"י יט. ועי' מהרש"ם בדעת תורה רסח טו, שכל דברי רע"א הוא לדעת המג"א ולא לדעת הא"ר, וכ' וצ"ע) וי"א דיש לחשוש לדברי רע"א ואינו חוזר (הגר"ש אלישיב, וכן אמר לי הגר"ח קניבסקי דספק ברכות להקל)
- יג. י"א שאין נכון לומר "מוריד הגשם" בקול רם באמצע תפילת לחש כדי להזכיר לאחרים לומר כן (דינים והנהגות להחזו"א פ"ד אות כד) וי"א שמותר, כיון שהוא צורך התפילה (פניני תפילה מהגר"ש אלישיב זצוק"ל)
- יד. יש מדקדקין לומר מוריד הגשם "בקמ"ץ", כיון שהוא סוף ענין (אגרות משה א"ח ח"ד ס' מ, אשרי האיש בשם הגר"ש אלישיב שכן נהג הגר"א והחפץ חיים) וי"א דאדרבה עדיף לומר "בסגול", כיון דהוא שייך להמשך התפילה (מנהגי חת"ס פ"א אות ט, ארחות רבינו שכן נהג הסתייפ"ר, הליכות שלמה פ"ח, מכתבים ומאמרים מהגרא"מ שך ח"ג, פרי חיים מהגרא"ל שטינמן, דעת נוטה מהגר"ח קניבסקי) וי"א שאין קפידא בזה (דעת יהודה מהגר"י שפירא זצוק"ל עמ' מא. והגרא"ל שטינמן אמר "דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד")
- טו. מדינות כמו ברזיל וארגנטינה, שהחורף שלנו הוא קיץ שלהם והקיץ שלנו הוא חורף שלהם, י"א שלא יזכירו כלל מוריד הגשם וכן ותן טל ומטר, בין בחורף שלנו בין בחורף שלהם, ובחורף שלהם יאמרו ותן טל ומטר בברכת שומע תפילה (אשל אברהם בגליון ש"ע בשם שו"ת תורת חיים, וכן נקט להלכה בשו"ת שבט הלוי ח"א ס' כא) ויש סוברים שגם הם יאמרו כתקנת חז"ל, וכרוכב מדינות העולם, ובחורף שלהם יאמרו ותן טל ומטר בשומע תפילה (הגר"ש סלנט שו"ת באר יצחק ושו"ת מנח"י ועוד)
- טז. אם נסתפק אם אמר מוריד הגשם (כשלא אמר מוריד הטל), עד שלשים יום בחזקת שלא אמר (ש"ע סעי' ח) ואם אמר צ' פעמים אתה גבור עד מוריד הגשם אינו חוזר (רמ"א סעי' ט ומ"ב לו) ולכתחילה צריך לומר מאה וא' פעמים (מ"ב סקמ"א) ובדיעבד אפי' בצ' פעמים אינו חוזר (מ"ב שם) ויתחיל ממחיה מתים ולא מן אתה גבור, שלא יאמר שם ה' לבטלה, ולא ישנה את שם ה' כי אז יש לחשוש שגם בתפילה ישנה (מ"ב סק"ט)
- יז. אם טעה בתוך השלשים יום, אינו צריך למנות מחדש, אלא שיוסיף על מה שטעה (הליכות שלמה תפילה פ"ח, כה"ח)
- יח. י"א ששליח ציבור יכול לכלול גם חזרת הש"ץ לחשבון תשעים תפילות (שערי תשובה ס"ק טו בשם מאמר מרדכי, ערוה"ש סעי' יד) וי"א ששליח ציבור אינו יכול לכלול חזרת הש"ץ (אא"י זצוק"ל בשו"ת יד הלוי א"ח ח"ב ס' ב ע"פ הפוסקים)
- יט. יש מפקפקים בהעצה של צ' פעמים (ביאור"ל בשם הגר"א והס"י) ולכן יש סוברים שנוכון לימנע מעצה זו (ש"ע הרב, הליכות שלמה ועוד) ובדאי אם עשה כן יש לסמוך ע"ז ואינו חוזר (ש"ע הרב. ועי' ביאור"ל שם שכל האחרונים העתיקו עצה זו)
- כ. י"א שאין ראוי לומר צ' פעמים מוריד הגשם בשבת ויו"ט, דהוי הכנה ליום חול (לגשמים בעיתם בשם הגר"ח קניבסקי) וי"א שמותר בשבת ויו"ט, ואין בו איסור הכנה (מים חיים בשם הגר"נ קרליץ, מאור השבת ח"ב בשם הגר"ש אורבך, הליכות שלמה תפילה פ"ח)
- כא. אם ברור לו שהי' בדעתו לומר מוריד הגשם בתוך התפילה, ולאחר זמן מופלג נפל ספק בלבו, אינו חוזר, ואם נתעורר הספק מיד לאחר התפילה יש לחזור (מ"ב סק"ח) ואפי' במי שמחשבותיו טרודות, ומצוי שישכח אפי' כשהי' בדעתו לומר כן בתוך התפילה, אפ"ה דברי המ"ב שריר וקים, ואינו חוזר (שבט הלוי ח"ח ס' קסג, דלא כהסוברים דבאופן שמחשבותיו טרודות צריך לחזור) וי"א דבזמנינו אפי' אם נתעורר הספק מיד לאחר שמו"ע אינו צריך לחזור (פרי חיים בשם הגרא"ל שטינמן גליון שג)
- כב. אם אמר "מוריד הטל" לא יצא (לגשמים בעיתם מהגר"ח קניבסקי) וי"א שיצא (תפילה כהלכתה משר"ת תפארת צבי)
- כג. אם אמר רק "משיב הרוח" לא יצא (מ"ב ס"ק כו) ואם אמר רק "מוריד הגשם" בדעבד יצא (מים חיים 142 ע"פ מ"ב שם) ואם לא גמר את הברכה טוב שיחזור (שם בשם הגר"ח קניבסקי)

כד. אם מסתפק אם אמר מוריד הגשם, וקטן אומר לו שאמר, מסתבר שנאמן, כיון דאינו אלא גילוי מילתא (הליכות שלמה פ"ח סעי' כג, שש"כ פנ"ז הערה יז)

כה. בן חור' שאינו אומר "מוריד הטל" ונזדמן להיות ש"ץ בא"י, בחזרת הש"ץ יאמר מוריד הטל. וכן בן א"י שנמצא בחור'ל במקום שלא אומרים מוריד הטל, ונזדמן להיות ש"ץ, ישיטו בחזרת הש"ץ (יר"ט שני כהלכתו בשם הגרש"ז אורבך)

דיני ותן טל ומטר

כו. מתחילין ותן טל ומטר מליל ז' מרחשון [ובחור'ל בערבית של יום שישי אחר התקופה] (ש"ע קיז א) ויכריז השמש קודם התפילה "טל ומטר" (מ"ב סק"ג) ודוקא בלשון הזה, למעט בהפסק. ויש קהילות שנוהגים להכריז "שאלה" (לקט הקמח החדש סק"א) אם לא שאל מטר מחזירין אותו, ואף אם אמר "ותן טל" מחזירין אותו. ואם אמר "ותן מטר" אינו חוזר (ש"ע קיז ד) ואם נזכר לפני שומע תפילה שואל בשומע תפילה (שם סעי' ה)

כח. אם לא נזכר עד אחר שומע תפילה, אם עקר רגליו חוזר לראש, ואם לא עקר רגליו חוזר לברכת השנים. ואם סיים תפילתו [כלומר סיים כל התחנונים שרגליו לומר], אע"פ שלא עקר רגליו כעקורים דמי. ואם גמר שומע תפילה ולא התחיל רצה, אומר שם ותן טל ומטר וממשיך רצה (שם) ואם התחיל רצה [אפי' אמר רק המילה רצה] חוזר לברכת השנים. ואם לא חתם שומע תפילה, רק אמר "ברוך אתה ה'", מסיים למדני חוקיק, ואומר ותן טל ומטר, וממשיך כי אתה שומע וכו' (מ"ב שם סק"ט)

כט. אם שכח טל ומטר, ונזכר בסוף הברכה אחרי המילים "ברוך אתה ה'", י"א שלא יסיים "למדני חוקיק", אלא יסיים "מברך השנים", וימשיך ויזכיר טל ומטר בשומע תפילה (לגשמים בעיתם מהגר"ח קניבסקי) וי"א שיסיים למדני חוקיק, ויחזור להמילים ותן טל ומטר (פרי חיים מהגר"ח ל שטינמן גליון שג)

ל. אם התחיל "תקע בשופר", יאמר בשומע תפילה. ואם נזכר לפני שהתחיל תקע בשופר, יאמר שם "ותן טל ומטר לברכה". אמנם יותר טוב לומר בשומע תפילה גם באופן שלא התחיל תקע בשופר (מ"ב קיז טו)

לא. אם נזכר באמצע ברכת השנים, יאמר במקום שנוכח. אבל אם כבר אמר "כשנים הטובות", יאמר ותן טל ומטר, ויחזור ויאמר "וברך שנתנו כשנים הטובות, כדי שיהי' מעין החתימה סמוך לחתימה (מ"ב שם) וטוב יותר לחזור לותן טל ומטר ויאמר על הסדר (שם)

לב. אם חזר לשמע קולינו במקום לחזור לברך עלינו, והזכיר טל ומטר, בדיעבד יצא (שבט הלוי י כג, כיון שיש ראשונים שסוברים כן. וכ"כ במים חיים בשם הגר"ח קניבסקי, פרי חיים בשם הגר"ח ל שטינמן גליון שג)

לג. שכח טל ומטר והזכירו בברכה אחרת [כגון בעל הצדיקים], לא יצא, וצריך לחזור (מים חיים בשם הגר"ח קרליץ)

לד. התחיל לומר "יהיו לרצון", ונזכר באמצע הפסוק, אינו נקרא שסיים התפילה וחוזר לברכת השנים (שיעורי הגר"צ פלמן)

לה. התחיל לומר יהיו לרצון ונזכר באמצע הפסוק, והי' בדעתו לחזור לברכת השנים, ובטעות גמר הפסוק, יש מסתפקים אי חוזר לראש או לא (שיעורי הגר"צ פלמן)

לו. "יהיו לרצון" שאומרים לפני אלוקי נצור אינו סיום התפילה (שעה"צ תכב ח)

לז. סיים תפילתו וצריך לחזור לראש, ימתין שיעור ד"א ואח"כ יחזור ויתפלל (מ"ב סי' קה סק"ג) וא"צ לעקור רגליו (שיעורי הגר"צ פלמן)

לח. סיים תפילתו וצריך לחזור לראש, י"א שאין צריך לומר ה' שפתי תפתח (שע"ת תכב ד. ועי' מ"ב קיד כא) וי"א שצריך לחזור ולומר ה' שפתי תפתח (אג"מ אר"ח ה כד, אשי ישראל מהגר"ח קניבסקי)

לט. אם קודם התפילה הי' בדעתו להזכיר טל ומטר, ולאחר זמן רב התעורר לו ספק, א"צ לחזור, אבל אם התעורר לו ספק מיד לאחר התפילה צריך לחזור (מ"ב קיד לח) וי"א שאם זכר שבתחילת אותה ברכה רצה להזכיר טל ומטר, מסתבר שהזכיר, ואינו צריך לחזור (מים חיים בשם הגרש"ז אורבך) וי"א דבזמנינו א"צ לחזור כלל, אפי' כשנתעורר ספק מיד לאחר שמר"ע (פרי חיים מהגר"ח ל שטינמן גליון שג)

מ. שכח פעם אחת, ונזכר אחר שמע קולינו, וחזר לברכת השנים, ושוב שכח לשאול מטר, ממשיך ושואל בשומע תפילה. וצריך להמשיך כל הברכות על הסדר, אע"פ שכבר אמר אותם, ולא ידלג לשמע קולינו. ואינו חוזר לברכת השנים, ואינו דומה להבדלה (הגר"צ פלמן בקונטרס גשמי ברכה בשם הגר"ח ל שטינמן והגר"ח קניבסקי, מים חיים בשם הגר"ש אלישיב והשבט הלוי והגר"ח קרליץ, הליכות שלמה פ"ח סעי' כב)

מא. שכח לומר טל ומטר, אם אמר "ועננו בורא עולם" בשמע קולינו, א"צ לחזור, כיון שמזכיר שם "תן טל ומטר" (הליכות שלמה פ"ח)

מב. אם אמר "ותן טל ומטר" לפני ז' חשון, יחזור שנית (הגר"צ פלמן בשם החזו"א בקונטרס גשמי ברכה, דברי שי"ח מהגר"ח קניבסקי גליון 89) וי"א שלא יחזור שנית, כיון שמעיקר הדין היו צריכים להזכיר כבר ואינו סימן קללה (אשרי האיש בשם הגר"ש אלישיב, לגשמים בעיתם מהגרש"א והגרש"ז אורבך, הליכות שלמה פ"ח סעי' יח) ובני חור'ל שאמרו ותן טל ומטר לפני יום ס' אינם חוזרים (רע"א בגליון שר"ע)

מג. לא שאל בליל ז' חשון נחלקו באחרונים אם צריך לחזור, ובמ"ב הכריע דצריך לחזור (מ"ב קיז ו)

מד. נסתפק אם אמר טל ומטר, עד ל' יום בחזקת שלא אמר, לאחר ל' יום בחזקת שאמר (עי' לעיל)

מה. כיון דבשבת א"א טל ומטר, לכן י"א שצריך יותר מל' יום כדי שיהי' צ' תפילות. וי"א שתלוי בל' יום ולא צ' תפילות, וספק ברכות להקל (מ"ב סי' קיד ס"ק ל"ז, שעה"צ סק"ח)

מו. כשאומר צ' פעמים לא יתחיל מן ברך עלינו, אלא מואת כל מיני תבואתה וכו', כדי שלא יאמר שם ה' (מ"ב סק"מ) ואם אמר צ' פעמים ותן טל ומטר בלי המילים שלפני זה, משמע מהמ"ב דאינו מועיל (הגר"צ פלמן) ובני עדות המזרח יאמרו רופא חולי עמו ישראל ברך עלינו את השנה הזאת עד ותן טל ומטר [בלי הזכרת ה'] (כף החיים סק"ס)

מז. יש מסתפקים, אם אחר שאמר צ' פעמים [ל' יום], ומסתפק אם אמר טל ומטר או לא, ועדיין לא אמר שמע קולינו, האם צריך בכל זאת להזכיר בשמע קולינו, או דלמא כיון שיש חזקה שאמר, אינו צריך לומר בשמע קולינו.

מח. יש מסתפקים באלו שלא רוצים ליכנס לספיקות, ומתחילת החורף מזכירים טל ומטר בשמע קולינו, האם נכון לעשות כן. ושמעתי מהגר"ח קניבסקי דהוא דין בדיעבד, ולכתחילה אין לעשות כן, והוי כמשנה מטבע שטבעו חכמים.

מט. שכח לומר טל ומטר במנחה בערב שבת, נחלקו האם מתפלל מעריב ב' פעמים [כיון דבין כך אינו מזכיר שם]. יש מדמים ליעלה ויבוא [כשר"ח הי' ביום שישי], דאינו חוזר כיון דא"א לעשות תנאי בשבת, דאין תפילת נדבה בשבת (שע"ת סי' קח, מג"א שם סק"ט) וי"א דאינו דומה וחייב לחזור (הגר"ח בסטנסיל סי' א. שו"ת הר צבי א נד) ולמעשה י"א שלא יתפלל תפילת תשלומין כלל (הליכות שלמה פ"ח הערה 82, הגר"ש אלישיב. ועי' הסבר לזה בשיעורי הגר"ש ע"מ ברכות מהרב ב.צ. קוק עמ' שיג) וי"א שיתפלל ערבית פעמיים (לגשמים בעיתם מהגר"ח קניבסקי)

נ. שכח לומר טל ומטר, ונזכר בברכת ולירושלים עירך, וחשב שצריך לחזור לברך עלינו, וחזר והתחיל ברך עלינו ותקע בשופר, ואז נזכר שהדין הוא לומר בשמע קולינו, יפסיק מיד וימשיך בברכת וירושלים עירך, ויאמר טל ומטר בשמע קולינו (לגשמים בעיתם מהגר"ח קניבסקי)

דיני בן חוץ לארץ הנמצא בארץ ישראל, ובן ארץ ישראל הנמצא בחוץ לארץ

נא. בן א"י הנמצא בחור'ל, וכן בן חור'ל הנמצא בא"י נחלקו בפוסקים מה דינם (עי' מ"ב סק"ה) ולמעשה הורו מרן הקה"י ומרן הגר"מ שך ועוד פוסקים, דבן חור'ל הנמצא בא"י לא יאמר טל ומטר בברך עלינו, אלא יזכיר בשומע תפילה, עד שמתחילין לומר בחור'ל, ואם נזכר אחר שהתחיל רצה, אינו חוזר כלל. וכך הורו לבחורי ישיבה מחור'ל הלומדים כאן בא"י (הגר"צ פלמן. וכן מובא במים חיים גליון 120) ויש חולקים וסוברים, דכשבן חור'ל דעתו לישאר בא"י רוב החורף, יזכיר בברך עלינו מז' חשון כבני א"י

- התפילה כהלכתה בשם הגר"ש אלישיב, הליכות שלמה פ"ח סעי' כא. וכן הוא ב"ר"ט שני כהלכתו בשם הגר"ש"א והגרש"א. אמנם אם דעתו של הבן ח"ל לחזור לח"ל לפני יום ששים של התקופה, יזכיר בשומע תפילה ולא בברך (עליו)
- גב. בן ח"ל הנמצא בא"י, לפי השיטות הנ"ל שמזכיר בברך עליו, הרי הוא חייב מן הדין, ולכן אם שכח חוזר ומתפלל (י"ט שני כהלכתו בשם הגר"ש"א והגרש"ז אורבך) אמנם אם דעתו לחזור לח"ל קודם יום ששים לתקופה, ומזכיר בשומע תפילה, אינו חוזר (שם מהגרש"ז אורבך)
- גג. בן א"י שה' בא"י בז' חשוון, והתחיל לומר ותן טל ומטר, ואח"כ הלך לח"ל, ממשיך לומר טל ומטר (שע"ת ק"ז סק"ד, הליכות שלמה פ"ח סעי' כ) ואפ"ל דעתו לישאר בח"ל כל החורף (הגר"צ פלמן בשם הקה"י) וי"א שאם דעתו לישאר כל החורף, יפסיק לשאול עד שמתחילים בח"ל (ש"ת בצל החכמה א סב) וי"א שיזכיר בשומע תפילה ולא בברך עליו, אא"כ נוסע לזמן קצר כמו שבוע ימים, דאז ממשיך להזכיר בברך עליו (י"ט שני כהלכתו ע"מ רמט בשם הגר"ש אלישיב)
- גד. אפ"ל לשיטות הנ"ל שממשיכים להזכיר בח"ל, אם שכח כשה' בח"ל, אינו חוזר (י"ט שני כהלכתו בשם הגר"ש"א, בצל החכמה שם)
- גה. בן א"י הנמצא בח"ל, והוא שליח ציבור, ונוהג כהשיטות שמזכיר בברך עליו [כגון שכבר התחיל בא"י לפני שהגיע לח"ל], בתפילת לחש יאמר טל ומטר, ובחזרת הש"ץ לא יאמר (ברכ"י סק"ח, י"ט שני כהלכתו בשם הגרש"ז אורבך והגר"ש אלישיב)
- גו. בן ח"ל הנמצא בא"י, ודעתו לחזור לפני יום ששים לתקופה, ואינו מזכיר בברך עליו כנ"ל, רשאי לכתחילה להיות ש"ץ, ולהזכיר בחזרת הש"ץ ותן טל ומטר. ובתפילת לחש לא יזכיר (י"ט שני כהלכתו בשם הגר"ש"א והגרש"ז)
- גז. בן א"י הנמצא בח"ל בז' חשוון, שואל בשומע תפילה (דינים והנהגות לחז"ר פ"ד אות כו, הגר"ש"א, ושבת הלוי, הליכות שלמה פ"ח)
- נח. בן ח"ל שה' בא"י, והתחיל לומר טל ומטר, וחזר לח"ל מפסיק (הגר"צ פלמן)
- נט. האוחז באמצע שמו"ע, ושומע את שכינו שטעה, אסור לרמוז לו באמצע שמו"ע (אשרי האיש בשם הגר"ש אלישיב) וי"א שמותר (דעת נוטה מהגר"ח קניבסקי תשובה קמד)
- ס. שליח ציבור שמסתפק אם אמר ותן טל ומטר, אינו חוזר, וסומך על חזרת הש"ץ. אבל אם ודאי לא הזכיר, יחזור ויזכיר כדן (הליכות שלמה פ"ח סעי' כט. וע"י שו"ע סי' ככו סעי' ד)

דיני ברכים ורעמים

- סא. על ברכים ועל רעמים מברך עושה מעשה בראשית או שכחו וגבורתו מלא עולם (שו"ע רכז א) והמנהג לברך על ברק עושה מעשה בראשית ועל רעם שכחו וכו' (מ"ב סק"ה בשם ה"ט) ואם שמע רעם וראה ברק כא' מברך עושה מעשה בראשית על שניהם, ואם בירך שכחו וכו' ג"כ יוצא (מ"ב שם וע"ע שעה"צ שם סק"ז)
- סב. מנהג העולם לברך בעמידה, אמנם אם יכוין יותר בישיבה, יברך בישיבה (בסתר רעם בשם הגר"ש אלישיב) וכן באמצע הלימוד א"צ לקום (חוט שני מהגר"ן קרליץ) ומהגר"ח קניבסקי ראיתי שכתב: "לא ראיתי שנהגו כן" [לעמוד] (דברי שיח גליון 100)
- סג. יש לברך תוך כדי דיבור, לכן אם עבר הזמן הזה לא יברך (מ"ב סק"ב) ותוך כדי דיבור הוא "שלוש עליך רבי" (מ"ב ר"ו יב, תפז ד. ובספר שער העין [עמ' תמא] מביא תשובה מהגר"ח קניבסקי שליט"א שכן עיקר הכרעת המ"ב, ודלא כמשכ' בס' קכד לד שהוא מחלוקת אם הוא ד' תיבות או ג', ע"ש)
- סד. אם "שח" אחר שראה, ועדיין לא עבר זמן כדי דיבור, לא הוה הפסק, ויכול לברך (שער העין בשם הגר"ש אלישיב והגר"ח קניבסקי)
- סה. שמע רעם ובירך עליו ואח"כ ראה ברק, מברך עוד פעם (מ"ב שם)
- סו. יש לברך מיד על הברק והרעם הראשון שרואה או שומע, כי הברכה על הברק והרעם הראשון פוטר את כל הברקים והרעמים הבאים אחריו, אבל אי אפשר לברך על הברקים והרעמים שכבר היו, ונמצא מפסיד את הברכה על הראשונים. וזהו הסיבה שמותר לברך אפ"ל באמצע ברכת קריאת שמע, וכדלהלן (שיעורי הגר"ש ע"מ ברכות מהרב ב.צ. קוק עמ' קכח)
- סז. שיטת ה"ט"ז הוא, שיכול לברך אפ"ל לאחר כדי דיבור (ס"ז רכז ב) לכן אם לא הספיק לברך על הברק עד שבא הרעם, יכוון לברך רק על הרעם, כדי שיוכל לברך על הברק שיבוא (בסתר רעם בשם הגר"ש אלישיב וצוק"ל) ואם כיוון גם על הברק, לא יברך שוב על עוד ברק (דברי ש"ח גליון 100 מהגר"ח קניבסקי)
- סח. מי שבירך בטעות לאחר כדי דיבור, בדיעבד יש לחשוש לשיטת ה"ט"ז שיצא, ויש לבקש מאחר להוציא אותו (שמעתי מהגרמ"מ לובין)
- סט. מי שבירך בלא שם ומלכות [כגון שנסתפק אם ה' תוך כדי דיבור או לא], כשרואה ע"פ ברק או רעם, יכול לברך בשם ומלכות (דברי ש"ח גליון 100 מהגר"ח קניבסקי)
- ע. ברכים מגיעים מחמת החום אין לברך עליהם (מ"ב סק"ג) ואפ"ל אם יורד גשם [בקין], אם הוא מחמת החום אין לברך (שער העין בשם הגר"ש"א, אבל בחורף אין מה להסתפק, ובזמא מברך – שם בשם הגר"ש) ויש חולקים על המ"ב, וסוברים שמברך גם על ברכים מחמת חום (הגר"ח קניבסקי בשם החזו"א, מובא בספר שער העין)
- עא. אם לא היו תכופים זה אחר זה, מברך תחילה על הברק ואח"כ על הרעם (מ"ב שם) ואם בירך על הברק וכיון ג"כ על הרעם שלאחר זה, יצא בדיעבד (מ"ב שם) ואם בירך על הברק ותוך כדי דיבור שמע רעם, יצא בברכתו גם על הרעם (ח"י"א כלל סג, הגר"ש אלישיב, הגר"צ פלמן בשם הגר"א"ל שטינמן, ומשכ' המ"ב הנ"ל דדוקא ב"כיון", היינו אפ"ל אחר כדי דיבור) וי"א דאי בירך עושה מעשה בראשית על הברק, יכול לברך גם על הרעם אף שבא תוך כדי דיבור, ואם בירך "שכחו וגבורתו" על הברק לא יברך שוב על הרעם (הדברי חיים וצוק"ל) ודעביד כמו עביד וכמו עביד (הגר"ש אלישיב, כיון שדעת הא"ר שבכל אופן יכול לברך על הרעם)
- עב. שמע רעם וחשב שהוא רעם ובירך, ואח"כ שמע רעם תוך כדי דיבור יצא (ש"ת אמרי בינה סי' ג אות ג)
- עג. מי שחשב שהדין הוא שמברך על ברק עושה מעשה בראשית ועל הרעם שכחו וכו' וראה ברק ושמע רעם ובירך עושה מעשה בראשית, וכיון לפטור רק הברק, אינו חוזר ומברך כששומע עוד רעם (הגר"צ פלמן בשם הגר"א"ל שטינמן)
- עד. אם עשה צרכיו ונטל ידיו, יברך קודם על הרעם ואח"כ אשר יצר (מ"ב שם) וסתם ידיים כשרות לברכה (מ"ב שם)
- עה. ראה ברק ושמע רעם והתחיל לברך אחר כדי דיבור של הברק, יש מסתפקים אם יצא גם על הברק או לא (שיעורי שלמי תודה בשם הגר"א"ל שטינמן) וי"א דמסתבר דהברכה הולך על שניהם (כך אמר לי הגר"ח קניבסקי)
- עו. כשרואה ברק ושומע רעם יברך מיד ולא יסמוך על אחרים שיבואו אח"כ (הגר"צ פלמן בק' גשמי ברכה ע"ש)
- עז. כל זמן שלא נתפזרו העבים לגמרי נפטר בברכה אחת, ואפ"ל נתפזרו ע"י הרוח אחד הנה וא' הנה ועדיין מעונן אינו חוזר ומברך. אבל אם נטהרו השמים לגמרי חוזר ומברך (שו"ע סעי' ב ומ"ב סק"ח) ואפ"ל אם לא ידע שנטהרו השמים לגמרי, אלא אמרו לו שבנתיים נטהרו השמים, צריך לברך עוד פעם. ואף שאצלו לא ה' היסח הדעת, יש כאן מציאות חדשה (שיעורי שלמי תודה בשם הגר"א"ל שטינמן)
- עה. ביום חדש חוזר ומברך בכל גווי (מ"ב סק"ח) ויום חדש היינו מעמוד השחר (שער העין, דברי ש"ח גליון 100 מהגר"ח קניבסקי) וי"א שאם בירך בלילה, אינו מברך ביום, כיון שהלילה שייך ליום, ורק כשבירך ביום, אז ביום חדש שוב מברך (שער העין בשם הגר"ש אלישיב, וכן הוא בשיעורי הגר"ש ע"מ ברכות מהרב ב.צ. קוק עמ' תרג) וי"א שבכל אופן ביום חדש מברך עוד פעם, אפ"ל אם בירך בלילה, וכסתומת הפוסקים שלא חילקו (שם בשם הגר"ש"א אורבך והשבת הלוי והגר"ח קניבסקי, דברי ש"ח גליון 100 מהגר"ח קניבסקי)
- עט. י"א שאם לא ישן בלילה, אינו מברך עוד פעם ביום חדש (שער העין בשם הגר"מ שטרנבוך) וי"א שצריך לברך אע"פ שלא הלך לישן (שם בשם הגר"ש"א אלישיב והגר"ח קניבסקי, דברי ש"ח גליון 100 מהגר"ח קניבסקי)
- פ. י"א שאם הלך לישן, יכול לברך עוד פעם אפ"ל כשקם לפני עמוד השחר ועדיין לא נתפזרו העבים (קובץ ארוממן תשס"ד בשם הגר"ש"א והגרש"ז) וי"א דיכול לברך דוקא לאחר עמוד השחר אע"פ שהלך לישן (תשובות הגר"ח" קניבסקי, אז נדברו ח"ו סי' לב, וזאת הברכה בשם הגר"מ שטרנבוך)

פא. מי שבירך על ברק ורעם ויצא מהעיר, ובעיר שיצא לשם לא היו עננים, ואח"כ חזר לעירו, חוזר ומברך אע"ג שבעירו עדיין לא נתפזרו העבים (שער העין מהגר"ח קניבסקי, הגר"צ פלמן) וי"א שאין לברך כשחוזר לעירו (הגר"ש אלישיב. ובדברי שי"ח גליון 100 מביא מהגר"ח קניבסקי, שאם לא הסיח דעתו אינו חוזר ומברך)

פב. שמע רעם בפסוקי דזמרה יפסיק אפי' באמצע הפרק (ח"א כלל כ סעי' ג) ובברכת ק"ש בין הפרקים יפסיק, ובאמצע הפרק לא יפסיק (מ"ב סו סק"ט) ולמעשה י"א דאף בין הפרקים לא יפסיק (שו"ת רבבות אפרים בשם הגר"ש אלישיב)

פג. בברכת המזון, יברך בין הפרקים (לגשמים בעיתם מהגר"ח קניבסקי) [ויש לעיין לשיטת הגר"ש הנ"ל שלא יברך בברכת ק"ש כלל, האם הוא הדין בברכת המזון]

פד. מברך על הברקים ורעמים אפי' באמצע הלימוד (הגר"צ פלמן בשם הגר"א והחזו"א זיע"א)

פה. מותר לברך על הברקים ורעמים גם באמצע חזרת הש"ץ (שמעתי מהגר"י פוזן. ועי' להלן מהספר חסידים, דמותר לברך על הקשת באמצע חזרת הש"ץ)

פו. מותר לברך ברכת ברוקים ורעמים באמצע קדיש [שלא בשעת איש"ר] (הליכות חיים בשם הגר"ח קניבסקי)

פז. בין שמו"ע לתחנון מותר לברך על הברקים ורעמים (מ"ב קלא א)

פח. באמצע קריאת המגילה, לא יברך על ברוקים ורעמים (שם מהגר"ח קניבסקי)

פט. י"א שאין לברך אלא כשרואה את גוף הברק (הגר"ש אלישיב) וי"א שמברכים גם על האור של הברק (מנחת שלמה ב ד לד, אבני ישפה סי' לו בשם השבט הלוי והאור לציון, חוט שני שבת ח"ב)

צ. י"א שאחר שבירך ברכת המפיל לא יברך על הרעמים [אא"כ ישן קודם] (לגשמים בעיתם בשם הגר"ח קניבסקי, דולה ומשקה עמ' קמא) וי"א שיברך גם אחר ברכת המפיל (הליכות שלמה)

צא. באמצע השניה כששומע רעם, אינו חייב לקום ולברך, דכולי האי לא אטרחוהו רבנן (הגר"ח קניבסקי בשם החזו"א-מובא בשער העין)

צב. מי שהי' בבית הקברות, וראה ברק או שמע רעם, ירחיק ד' אמות ויברך (שער העין מהגר"ח קניבסקי)

צג. מי שחשב שברכת "עושה מעשה בראשית" אינו פוטר רעמים, אלא שצריך לברך "שכוחו וגבורתו" וכו' על רעמים, וראה ברק ושמע רעם, ובירך "עושה מעשה בראשית", וכיוון לפטור בך את הברק, י"א שזה תלוי בהספק של התבואות שור [מובא בהגה' רע"א לס' רן]. אמנם י"א שאפשר כאן בברכת השבח, גם התבואות שור יודה שיצא (שלמי תודה בשם הגר"א"ל שטינמן. ובדברי שי"ח גליון 100 כתב הגר"ח קניבסקי: "צ"ע")

צד. אם החזן אמר "ברכו", ובאותו רגע ראה ברק או שמע רעם, יש לענות ברכו להשליח ציבור, ואח"כ אינו יכול לברך עושה מעשה בראשית כיון דהוה באמצע ברכה, דדוקא בין הפרקים מותר לברך כל"ל (חוט שני על יו"ט וחזו"מ)

צה. מי שבירך עושה מעשה בראשית על ברוקים ורעמים, לכאורה יכול להוציא מי שרוצה לצאת הברכה על ימים ונהרות (דברי שי"ח גליון 100 מהגר"ח קניבסקי)

הלכות שונות לימי הגשמים

צו. הרואה קשת מברך זוכר הברית וכו' (ש"ע רכט א) ולא נתבאר אם יכול לברך גם על חצי קשת (ביאור"ל שם) וכ"ז כשחצי השני אינו קיים, אבל אם הכל קיים והוא רואה רק חצי קשת יכול לברך (אשרי האיש בשם הגר"ש אלישיב, לגשמים בעיתם מהגר"ח קניבסקי, שער העין מהגר"ח קרליץ)

צז. אם לא בירך פעם ראשונה שראה את הקשת, ושוב ראה אותו קשת, יש מסתפקים האם עדיין יכול לברך, או דלמא הפסיד הברכה כמו שאר ברכות הראיה (שיעורי שלמי תודה בשם הגר"א"ל שטינמן. ואינו דומה לברקים ורעמים, כיון שכל פעם הוא ברק חדשה)

צח. אם בירך על קשת, ונתפזרו העבים לגמרי, יתכן שצריך לברך עוד פעם, כמו אצל ברוקים ורעמים (לגשמים בעיתם בשם הגר"ח קניבסקי) וי"א שאפי' אם לא התפזרו העבים, חוזר ומברך על קשת אחר (קצות השולחן סי' סו סק"ו)

צט. מותר לברך ברכת הקשת אפי' באמצע חזרת הש"ץ (ספר חסידים סי' תתנ)

ק. אם בירך בטעות "עושה מעשה בראשית" על הקשת, לא יצא, וצריך לברך את הברכה שכתוב בגמ' (שמעתי מהגר"מ לובין)

קא. אסור לפתוח מטריה בשבת, ואין להשתמש בו אף כשפתוח מע"ש (בה"ל שטו ח, שו"ת נוב"ת ל, שו"ת חת"ס אור"ח עב)

קב. מטריה שמיוחד לנשים, כיון שאינו בגד, אין בו איסור לא ילבש (בית אדם סי' צ, שבט הלוי ב סא, לגשמים בעיתם מהגר"ח קניבסקי)

קג. בלויית המת כשיורד גשם ופותחים את המטרות, יש לכהנים ליהרר שלא יהיו תחת אהל המת (לגשמים בעיתם)

קד. כמדומה שהחזו"א לא התיר לצאת בשבת עם ניילון שמיוחד לכובעים (כך כתב הגר"ח קניבסקי בלגשמים בעיתם)

קה. אין ללבוש כפפות בשעת התפילה (מ"ב צא יב) ומצד הדין הקפידא הוא בשמ"ע, ומ"מ נכון לא ללבוש אותם גם בשאר התפילה (שם מהגר"ח קניבסקי) וי"א שאם לובש כפפות מפני הקור, מותר, ומה שכתב המ"ב היינו כשלושם מפני חשיבות, או הכוונה לכפפות של פועלים וכדומה (הליכות שלמה תפילה פ"ב)

קו. נכון להוריד הניילון מהכובע בשעת התפילה (הגר"ח שם)

קי. דורס שלג ברגליו ואינו חושש (ש"ע סי' שכ סעי' יג) ואם אפשר בלא טורח, טוב ליהרר מלהטיל מי רגלים על השלג (מ"ב שם סקמ"א)

קיא. מי שאוכל שלג, יברך שהכל (הנחתן שלג בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א) ולגבי ברכה אחרונה, תלוי במחלוקת גבי תה חם במ"ב סי' רי סק"א (שם בשם הגר"ח)

קט. להניח "מלח" על השלג בשבת, כדי להפשיר אותו, יתכן דהוה כמרסק בידים, ואסור (שם בשם הגר"ח קניבסקי)

קי. מותר להוריד שלג מהעצים או הפירות בשנת השמיטה, אם השלג יזיק אותם (שם בשם הגר"ח קניבסקי)

קיא. במקום מצוה [כגון כדי שיוכל ללכת לביהכ"נ בשבת], מותר לבקש מגוי להכשיר שביל ולפנות את השלג לצדדים, כיון דהוה שבות דשבות במקום מצוה (שם בשם הגר"ח קניבסקי)

קיב. אסור לרשום אותיות על חלון זכוכית בשבת, כשהם לחים מן הקור (מ"ב סי' שמ סק"כ)

קיג. אם יורד גשם, ובגדיו רטובים, מותר להמשיך ללכת כך אפי' ברה"ר (ש"ע סי' שכו סעי' ז ומ"ב שם) אמנם לא יפרוס הבגדים בבית כדי לנגבם. ואפי' בחדרי חדרים אסור (ש"ע סי' שא סעי' מה) ואסור לעמוד ליד התנור כדי לנגבם כשהיד סולדת בו (ש"ע שא מו, ומ"ב שם)

קיד. אסור ליכנס לבית הכנסת מפני הגשמים (ש"ע קנא א) ולא מהני שיאמר פסוק וכדומה (מ"ב סק"ד) ואם אין בית אחר מותר, ובלבד שיקרא פסוק וכדומה (מ"ב שם) ואם הי' עוסק כבר בלימוד, מותר ליכנס להמשיך בלימודו, אע"פ שנכנס בגלל הגשם (שם)

קטו. אין עושין קפנדריא לבית הכנסת (ש"ע שם סעי' ה) ואם המקום שתולים המעילים הוא חדר פנימי, יכול לעבור דרך הביהכ"נ, ואין זה נקרא קפנדריא (מ"ב דרשו מהגר"ח קרליץ)

קטז. אם יש לו טיט על רגלו, ראוי לקנחו לפני שנכנס לבית הכנסת (ש"ע שם סעי' ח)

קז. בימי החורף והגשם, הזריז לקדש הלבנה אפי' לפני מוצאי שבת, הרי זה משובח (מ"ב תכו כ)

קיח. בשנים שלא הי' גשם בארץ ישראל, יש שהורו להוסיף תפילת "ועננו" בשמע קולינו (הגר"ש אלישיב והגר"ש ואזנר, הליכות שלמה פ"ח סעי' כז) ויש אומרים בשם החזו"א, שבזמנינו לא הוה סכנה, כיון שאפשר להביא מים ממדינות אחרות, והיוקר לא הוה סיבה לומר תפילה זו (קונטרס מנהגי לדרמן מהגר"ח קניבסקי עמ' כב)

קיט. מותר לומר "ועננו בורא עולם" גם בימי חנוכה (דברי שי"ח גליון 97 מהגר"ח קניבסקי)

גליון חיזוק "אלקי אבי בעזרי"

חיזוק בלימוד בזמנים מיוחדים ובזמני רפיון שישי שבת מוצ"ש וגדולת יום השבת

כמה פעמים אמר החזו"א שיש להזדרז ביותר ללמוד במוצאי שבת ובראש חודש, לסימן טוב. (דינים והנהגות סוף יו"ד).

כתב בתדב"א רבה פכ"ו (אות כ"ב) מכאן שמעת שקדושת הקב"ה וקדושת שבת וקדושת ישראל חשובות כאחד ע"כ עיי"ש. ובפירוש טובי חיים על התדב"א שם על וקדושת שבת וז"ל: וכתב בספר מדרש פנחס דיוהר האדם אחר שבת ויו"ט ואחר תפילה בכוונת הלב שלא לדבר בדברי עולם. וכמה לא עלתה להם לטובה כי נופל פתאום מאיגרא רמה לבירא עמיקתא ח"ו. וגם הזהיר מאוד שלא ליסע במוצש"ק. וכתב בספר חרדים דע כי כל יום ויום הבא לקראתך הוא נסיון חדש לך. שכן אמרו וז"ל בכל יום מתחדש יצור של אדם עליו. לכן מתחילת כניסת היום השכם והערב לביתו של הקב"ה והתחנן לו שיהיה בצרת נסיוןך שלא תכעיסנו תכנס לשלום ותצא לשלום. וכן בתחילת השבוע כמו שסדרו בהבדלה באמירת (רבונו של עולם דאח"כ) החל עלינו את ששת ימי המעשה הבאים לקראתנו לשלום חשוכים מכל חטא ופשע. וכן בתחילת החודש. וכן בתחילת השנה. ועי"ז נאמר אשרי אדם מפחד תמיד עכ"ל. ואיתא באבות פ"ג רבי חנינא בן תרדיון אומר שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים שנא' ובמושב לצים לא ישב, אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שכינה שרויה ביניהם כו' מנין שאפילו אחד כו'. וצריך לזהר תמיד שלא לעבור על משנה זו שלא לעסוק בשיחה בטילה לעולם. ולכן צריך לזהר גם במוצאי שבת תיכף אחר הבדלה והזמירות לעסוק בתורה ומצוה ויראת שמים ולא בשיחה בטילה ח"ו. ולא לשמוע להיצה"ר שמפתה אותו לעסוק בשיחה בטילה ח"ו או בדברים שאפשר בלעדם. ומעלה בדעתו כי עתה אין הזמן גרמא לעסוק בתורה בקביעות.

צריך לידע כי כן דרכו של היצה"ר בכל מקום שיוכל לקנות שלימות הרבה מתגבר עליו מאוד שלא להניחו. וכן במוצאי שבת דיוכל לקנות שלימות מקדושת השבת על כל השבוע על ידי תורה ועבודה כנ"ל מתגבר

יותר ח"ו. וכתב בספר חסידים סימן ז' דכל דבר שקשה לו לאדם ועושהו שכרו הרבה מאוד. ובסימן קנ"ה כתב דמקבל שכר טוב מה שאדם כופף את יצרו יותר ממאה מצוות שאין יצרו מסיתו ותוקפו ודוחק עליהם. לפיכך טוב יותר לעשות אותו דבר שיצר הרע מתגבר עליו ומכניע את יצרו בעבור הבורא ברוך הוא עכ"ל. וכתב בספר נוצר חסד וז"ל: אמר לי הגאון מו"ה ר' אברהם דוד זלה"ה מבוטשאטש. בני אומר לך דרך ה' כתיב לאמר לאסורים צאו ודרשין לאסורים אלו תלמידי חכמים שאוסרין עצמן למקרא ולמשנה ולהגדה, מה היה סברא שת"ח לא יצאו מן הגלות ח"ו, אלא ת"ח בילדותו אוסר עצמו לתורה היצר מקטרג מאוד לבטלו מדברי התורה, והתורה עליו לעול קשה כמות, והוא יושב ושונה וממית עצמו על דברי תורה להגות בגמרא ופוסקים, וצפה שיזכה ללימוד לשמה בנועם זיו השכינה, והן הן סגופים גדולים יותר מכל הסיגופים שבעולם ללמוד תורה יומם ולילה, ולפום צערא כך הוא השכר, ושלמה אמר אף חכמתי עמדה לי חכמתי שלמדתי באף ובטורח וביגיעות עמדה לי בעת דוחקי. וכל זה הצער כל זמן שנפשו גולה בגלות המר של היצה"ר, אבל כשיזכה לבחינת קרבה אל נפשי גאלה בפרטיות, וכן לעתיד בכללות כל העולם שיתגלה נועם ואור עריבת מתיקות ידידות התורה אז ת"ח יוצאים מן המאסר עכ"ל והרי אתה רואה כמה צריך להתחזק נגד היצה"ר בענינים אלו ע"כ העתקת הטובי חיים שם.

הטור באו"ח (סי' רמ"ט) כותב שדרך תלמידי חכמים לצום בערב שבת, והב"י כתב הטעם כדי שיכנסו לשבת כשהם תאבים לאכול [ואין בזה איסור ממעט מלימודו]. ומרן שר התורה הגר"ח ק שליט"א כתב לבאר ע"פ דברי המאירי (מגן אבות ענין כ"ג) שהיו רגילים לזרז את עצמם לקבל תענית בסוף השבוע בינם לבין עצמם לחזור מה שלמדו במשך השבוע אצל רבותיהם, ולכן אין בכך מיעוט מלאכת שמים, (בתורתו יהגה ח"א עמ' רנ"ה הע' 6) (הועתק מהע' דרשו בסימן תקע"א מס' 8)

הזכרו תורת משה (בעהמ"ס חיי אדם) (בסימן י"ו) וז"ל: אל תשמע לדברי היצר הרועה לאבד נפשך - אחר שמצוה לענג שבת וא"כ ילך ויטייל כי הוא לו לעונג, הא למה זה דומה למצות שמחת יו"ט שפתוי היצר לשמוח בשמחת הוללות וטיוול, ובאמת אין כוונת הש"י על שמחה זו ועל עונג זה, כי כוונתו ית' לזכות אותנו שנשמח ביו"ט במאכל ובמשתה ושמחת לב בסיפור נפלאותיו ולזמר שבחיו, וכן הוא מצות עונג שיענג גופו במאכל ובמשתה ומעט שינה, אבל לטייל ולדבר דברים בטלים אין זה עונג של מצוה רק של הוללות! ומכ"ש לבעלי אומנות וסוחרים העוסקים כל ימי השבוע בפרנסה - להם נתנה השבת רק לאכול ולשתות מעט -

ולעסוק כל היום בתורה!!! כי זה הוא חייו והענוג הגדול לנשמתו! ומה יתרון לענוג גופו אם רוח ונשמתו הם לעולם ביוגון ואנחה ולכן עכ"פ יענג נשמתו בשבת ויו"ט בתורה ובמצות.

בקהלת יו"ט על הספר הנ"ל אות ג': (על כי זהו חייו) וחייב אדם לחדש חידוש בתורה בכל שבת, כמ"ש בזהר בחזרת נשמה יתירה למקומה שואל אותה הקב"ה מה חידוש אמרת בתורה - שלי"ה, ומח"ב בשם האר"י שאם מחדש בתורה מעטרין לאביו באותו עולם לכך נסמך כבוד או"י למצות שבת, ומי שאינו בר הכי לחדש ילמד דברים שלא למד עד הנה - שו"ת סי' ר"צ, ואם מחדש בשבת הנהגה טובה אין לך חידוש גדול בתורה יותר מזה - **יסוד ושורש העבודה**, ומי שמאבד הזמן בשבת ויו"ט שיש לו פנאי, יענש גם על ביטול תורה של ימות החול ואין לו מקום פטור שהיה טרוד על המחיה, שהרי שבת ויו"ט הוכיחו שאין דבריו אמת, ולכן כל רגע בשבת ויו"ט יהיה יקר לו יותר מזהב ומפז - ת"ח בשם ספרי מוסר, עכ"ל של הקהלת יו"ט.

כתב בס' החיים (ס' פרנסה וכלכלה בפרק שישי) וז"ל **השבת הוא תועלת גדול אל התורה, כי המנוחה והמרגוע שימצא בו האדם, גורם אל לבו שיהא פנוי לתלמוד תורה ואור החכמה והשכל נתוספו ביום הזה**, אבל אותם שאינם בני תורה הם מוכנים לעבירה ביום זה, לפי שהם בטלים ממלאכה, וקובעים עצמם במושב לצים ולעג השאננים, וזה שאמר הכתוב (שמות ל"ה ג') לא תבערו אש בכל מושבותיכם וגו', הזהיר שלא יבערו אש המחלוקת בכל מושבות הליצים שלהם ביום השבת הואיל והם פנויים ממלאכה, על כן ראוי להמשיך את העם אל בתי כנסיות ואל בתי מדרשות לשמוע התורה מפי החכם הדורש ברבים עכ"ל. ראיתי שהביאו בשם האר"י"ל שהיה גזירה כשנשתברו הלוחות שישכחו את הלימוד לכן צריך לחזור ולחזור (ע"י תדבאר"ר פכ"א) **אולם הלימוד שלומדים בשבת זה כמו המצב של לוחות ראשונות שלא שוכחים ודו"ק.**

בספר צדיק כתמר יפרח (דברי חיזוק שנשמעו מפי רשכבה"ג רבינו מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן שליט"א וסיפורים על מרן שליט"א פרק קבלות וחיזוק עמי ש"ה) הביא שבחורים משיבה שהר"מ שלהם נפטר בחצי ימיו שואלים מה להתחזק? השיב רבינו: **בלימוד התורה תמיד יש מה לחזק בזה, לחזק הסדר של יום שישי לפני הצהרים שבדרך כלל יש רפיון בזה.**

לימוד בליל שבת מגליון כאיל תערוג שבועות תשע"ה (ערך גדולה שימושה עמ' 20) באחד הלילות שבת בשנים האחרונות אמר רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א, שראה שקרו כמה אסונות בלילות שבת [הפיגוע במושב איתמר ועוד], **וחשב שזה בגלל שזה שזמן שיש בו פחות לימוד תורה בעולם, ולכן התחיל לקום מוקדם יותר לפנות בוקר כדי להרבות תורה בעולם.** [וכבר הבאנו שבשנים קודמות היה רבינו הולך לישון מעט אחרי הסעודה, ואחר שעה היה הולך ללמוד עד הבוקר בהיכל כולל הלפרין].

סיפור נורא, ביום ד' י"ב באדר א' תשע"ד נלקח לבית עולמו הבה"ח יהונתן מלך זצ"ל וסיפרו עליו שהיה מתמיד גדול ושאר מעלותיו, וסיפר חבר חדר שלו **שמספר שבועות לפני שנפטר סיפר לו שחלם בלילה שלוקחים אותו לבי"ד של מעלה ומראים לו כל מיני היכלות והכניסוהו להיכל אחד של אליהו הנביא והראו לו בשמים שם בהיכל שזה מלא שעונים על הקירות ואמרו לו הנה זה כל השעות של ההתמדה של הלימוד שלמדת בשבת, והנה חלום, ור"ל הלך לעולמו יהיה מליץ יושר על הדור ונזכה לישועה בב"א.**

יש סדרת ספרים חשובים מאוד לעורר על שקידת התורה בשם "אשרי מי שעמלו בתורה" ויש שם הסכמה ממרן ראש הישיבה שליט"א וזה ההסכמה:

אור ליי"ח אלול תשנ"ח לפ"ק בני ברק יצ"ו

לכ' הרב וכו' מחבר ספר אשרי מי שעמלו בתורה, נעימות בימינך נצח. אחרי הברכה כנראה שהספר שאתה הולך להוציא לאור, מביא דברים מגדולי הצדיקים אשר דבריהם מסוגלים להכניס רוח טהרה בלב הקוראים, **וזה דבר שמאד צריך בכל הזמנים - ובפרט בזמנינו שיש כ"כ מפריעים לעבודת השי"ת -** ודבר מדברי הצדיקים הקודמים א"צ הסכמה, והנני לברך שהדברים יעשו רושם בלב הקוראים ויתרבו לומדי תורה כחפץ השי"ת אהרן יהודה ליב שטיינמן

ושם בספר אחרי ההסכמה הביא שמרן שליט"א עיין בספר ואמר: **היש דבר יותר גדול מחיזוק לימוד התורה? ואח"כ מרן שליט"א עוד הוסיף ואמר: אם יהיה**

מישהו שיתחזק "שניה אחת" בלימוד התורה הרי זה כדאי! ע"כ מהספר שם.

מכתב רשכבה"ג רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגר"ל שטיינמן שליט"א ומרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א בזמן גזירת הגיוס

לדאבונינו בעת הזאת קמו עלינו מהרסים ומחריבים מקרב בני עמנו, וזוממים לעקור התורה ולומדיה, דבר שלא הי' מעולם שיהודים קמו לאסור את לימוד התורה ולמנוע מאתנו להיות עוסקי התורה הק' אוי לכך שכך עלתה בימינו.

וכאשר רואים אנו כי גבר עלינו הסתר פנים, ואין אנו יודעים בשל מי הסער הזה, ואין לנו נביא שיאמר מה עלינו לתקן כדי לבטל ממנו גזירה קשה זו, נחפשה דרכינו ונחקורה, ואולי לפי שרפו ידינו מן התורה ע"כ תובעים בזה הענין.

ע"כ חוב גמור עלינו לעת כזאת לנצור מכל משמר על התורה ועמליה, ומובא בנפש החיים שער ד' פרק ט"ו אם ראית שיסורין משמשים עליך רוץ' לחדרי תורה ומיד היסורים בורחים ממך, שנאמר לך עמי בא בחדריך.

ובאנו בזה להציע להתחזק ולהרבות בלימוד התורה ברציפות ובלא מפריעים, ובפרט בימים שיש בהם רפיון בלימוד התורה כגון ימי שישי ושבת אשר הרפיון בהם רב, ולקבוע בהם סדרים שיתחזקו בהם מאד בלימוד התורה. וראשי הישיבות יעוררו על זה.

ובנוסף לזה עלינו להתחזק בתפילה ותחנונים לפני אדון כל לבטל מעלינו הגזירות. ועיי' שנתחזק בעסק התורה ובתפילה נקוה כי יסיר מעלינו כל גזירות רעות וקשות ונזכה במהרה למלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

ואנו פונים לכל מי שמבקש לפגוע בלומדי תורה, אל תגעו במשיחי, כי בשעה זו שאויבי ישראל באים עלינו לכולותינו רח"ל, רק תורתנו הקדושה היא שתשמור עלינו, אל תפגעו ואל תמעטו בלומדיה כי יש בזה סכנה לנפש ולגוף חלילה.

ערי"ח סיון תשע"ג לפ"ק
כו"ח בצער א.ל. שטיינמן
בעזה"י כל הדברים הנ"ל פשוטים וברורים וזו הדרך היחידה לבטל הגזירה חיים קנייבסקי

גדולת יום השבת

בזהר פירש (יתרו פ"ח) כי ביום השבת משתלשל השפע של כל ששת ימי המעשה יכוין ע"ז אומרו ויברך אלקים וגו' כי בו צוה ה' את הברכה לחיות העולמות (מתוך דברי האוה"ח הק' בפ' בראשית)

על הפסוק כי בו שבת וגו' **מבאר האור החיים הק'** - צריך לדעת כונת הכתוב במאמר זה, ונראה לפרש לפי מה שכתבנו למעלה כי העולם היה חסר הקיום עד שבאתה שבת ועמד העולם, ויש להעיר בזה שאותם ימים קודם שבאה שבת במה היה העולם עומד וכשם שהספיק לחיות באותן ימים בלא נפש השבת היה מתמיד והולך? אכן מצינו כי הקב"ה גילה הדבר במה שאמר בעשרת הדיברות כי ששת ימים עשה ה' את השמים וגו' הרי גילה כי בשעת הבריאה לא ברא ה' כוח בעולם זולת לעמוד ששת ימים לטעם הנודע לו גם ליודעי אמת, **ונתחכם ה' וברא יום אחד הוא יודע לה' ובו ביום חוזר ומשפיע נפש לעולם שיעור המקיים עוד ששת ימים וכן על זה הדרך וזולת זה היום היה העולם חרב בגמור ששת ימים וחוזר לתוהו ובוהו וצריך ה' להכינו פעם ב' ובאמצעות שבת העולם עומד, והוא אומר "כי בו" פירוש באמצעות יום זה שבת מכל מלאכתו, ופירש מה הוא המלאכה היא הבריאה עצמה כי לא מהתיקון שהוא המעשה לבד שבת אלא גם מהבריאה, וכבר כתבתי למעלה שהבריאה היא יש מאין והוא מה שנברא ביום ראשון בדיבור אחד והמעשה הוא התיקון אשר תיקן דבר יום ביומו ובאמצעות יום שבת משפיע בכללות העולמות רוח המקיימת עוד ששת ימים, ולפי פירושינו זה מצאנו נחת רוח במאמר אחד שאמרו ז"ל (שבת קי"ט:) כל המקדש וכו' ואומר ויכולו וגו' כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית ע"כ, ודבריהם רחוקים ודחוקים לפי הנראה מי שמע כזאת שיבוא אדם וישתתף בדבר שכבר נגמרה מלאכתו אין אחר מעשה כלום ובמה יעשה שותף? עוד מה היא הפעולה הגדולה הזאת שבאמצעותה ישיג השגה זו? ועוד לו יהיה שיהיה מעשה זה גדול עד מאוד מנן להם לומר דבר זה שהוא נעשה שותף ואם לצד הגדלת השכר היה להם להגדיל שכרו לחלק לו ברבים ואורך ימים וגבורה ועושר וכו' ומנן מצאו להאריך לשון לצד עילאה להשתתף עמו במעשה בראשית?**

ולמה שפירשתי אמת יהגה חכם ודבר ה' בפיהם אמת בטעם צודק כי להיות שהשבת הוא המקיים העולם כל ששת ימים ואחר עבור ששת ימים יבוא שבת אחרת ויחיהו ויקימהו עוד ששת ימים אחרים, ולך לדעת כי מציאות השבת בעולם הוא קיומו שמקיימים אותו כי אם אין מקיימים שבת אין שבת, ותמצא שאמרו ז"ל (שבת קנ"א:) חלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה ואם אין שומר שבת מה זאת עושה, ולזה כל המקדש את השבת וכו' פירוש מקיים ושומר קדושתו, באמצעות זה ישנו לשבת ומאמצעותו מתקיים העולם, הראת לדעת כי הוא המקיים העולם

ואין לך שותף גדול מזה כדין וכהלכה, ולך לדעת כי מיום ברא אלקים אדם לא חסר העולם דבר המעמיד צדיק יסוד עולם שהוא שומר שבת היה עליו השלום [ב"ר כ"ב] ואחריו קם שת בנו כי הוא היה צדיק גמור ואחריו קם כמה צדיקים וכשה נופל כבר בא השמש שומר שבת מתושלח וכו' נח שם אברהם וכו' ומשם לא פסקה שמירת שבת מישראל ואפילו במצרים היו שבתות כמאמרם ז"ל (שמו"ר פ"א) ונוכח עכ"ל האוה"ח הק'.

יש משנה במנחות פ"א מ"ד: כל המנחות יש בהן מעשה כלי בפנים ואין בהן מעשה כלי בחוץ, כיצד שתי הלחם ארכן שבעה ורחבן ארבעה וקרנותיהן ארבע אצבעות. לחם הפנים ארכן עשרה ורחבן חמשה וקרנותיו שבע אצבעות. רבי יהודה אומר שלא תטעה ז"ד יה"ז. בן זומא אומר ונתת על השולחן לחם פנים לפני תמיד,

שיהא לו פנים ע"כ המשנה. מבאר הרע"ב יש בהן מעשה כלי בפנים - במלאכתן שנעשה בפנים טעונים כלי, לאפוקי על גבי טבלא, ובמלאכתן שנעשית בחוץ כגון לישתו ועריכתו של לחם הפנים אינו טעון כלי. וקרנותיהן - שהוא מדביק בצק לכל דופן כמין קרנים ואורך הקרן יוצא ארבע אצבעות. רבי יהודה אומר שלא תטעה - בין שתי הלחם ללח"פ בין בשיעור אורך ורחב בין בשיעור הקרנות. בשתי הלחם ארכו שבעה ורחבו ארבעה וקרנותיו ד' אצבעות. וסימנך ז"ד, ולח"פ ארכו עשרה ורחבו חמשה וקרנותיו שבע אצבעות וסימנך יה"ז, ודרכו של ר' יהודה לתת סימנים כמו דצ"ך עד"ש באח"ב. שיהא לו פנים - דפנות [שיהא לו פנים זויות] והן הן הקרנים עכ"ל הרע"ב.

מבאר **התפארת ציון** את המשנה שתי הלחם ארכן שבעה וכו' לחם הפנים ארכן עשרה וכו' רבי יהודה אומר וכו' ז"ד יה"ז. אפשר לומר הטעם בזה דשתי הלחם נעשה בעזרה שרומז על עולם העשיה כידוע דהשי"ת מנהיגה ע"י שבעה כוכבי לכת ומפני שע"י השתי לחם משפיע השי"ת השפע על הז' כוכבי לכת שיה"י על ידם השפע על כל העולם בכל ארבע רוחות על הזמן של הד' תקופות כמ"ש בראש השנה ט"ו ע"א אמר הקב"ה הביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן [דחיתין שהם עיקר חיי האדם נקרא ג"כ בשם פירות האילן כמ"ש בברכות מ"ד ע"א דעך הדעת חיטה היה וכן לע"ל יהי נתגדל החיטים כמו אילנות כמ"ש בסוף כתובות], ע"ז נתן רבי יהודה בהם הסימן ז"ד שע"י שתי הלחם השפיע השי"ת השפע על ז' כוכבי לכת שעל ידם תילך השפע על כל ד' רוחות שבעולם על כל השנה שהם ד' תקופות השנה. **ולחם הפנים מקומו על השולחן הטפוס העומד בהיכל ה' שרומז על העולמות העליונים דשם משפיע השי"ת בלא שום אמצעי הטבע והלחם ניתן בשבת על השולחן וניקה בשבת הבאה להורות שעל ידו משפיע השי"ת בשפע שהשפיע על השבת בששת ימי בראשית כדדרשו על הפסוק ויברך ה' אות ויקדש אותו במן היינו שע"י השבת משפיע השי"ת השפע הניסי בלא שום אמצעי הטבעי ועל ידו נתברך כל הז' ימים,**

וע"ז נתן רבי יהודה בהם סימן יה"ז היינו שהשי"ת שמתואר על בריאת העולם בשם יו"ד ה"א על שבהם ברא את העולם כמ"ש על הפסוק כי ביה צור עולמים משפיע השפע ע"י לחם הפנים על ז' ימים של השבוע. וע"ז מסיק בן זומא ונתת על השולחן לחם פנים שיהא לו פנים, והוא שע"י שתי הלחם שעל ידו ישפיע השי"ת על השבעה כוכבי לכת שעל ידם מנהיג השי"ת הנהגת הטבע אבל ע"י השפע שהקב"ה משפיע ע"י הלחם הפנים ה"י נראה בהתגלות פני ה' על שעל ידו משפיע עלינו בהנהגת הנסי אשר עין בעין נראה שהוא מ"ה בלא שום אמצעי. ומפני שאין פנים פחות מטפח לכן בשתי הלחם שלא היו הקרנות אלא ד' אצבעות לא ה"י נקרא בשם פנים משא"כ לחם הפנים שה"י קרנותיו שבע אצבעות שהם יותר מטפח ה"י נקרא בשם פנים וכדפירש הרב דהקרנים מלחם הפנים נקראים בשם פנים והוא מפני דהפנים הוא בגובה האדם לכן לא נקרא בשם פנים אלא הקרנים שהם בגובה הלחם עכ"ל של התפארת ציון.

יש שלומדים אחרי שקיבלו שבת (ואפשר כבר מפלג המנחה) ומרוויחים מה שכתוב בספרים שכל העוסק בתורה בשבת שעה אחת כאילו עסק בתורה מאה ושבעים מליון שעות של חול!!!
(המכוון פה זה לשיטות שגדר התוספת זה שקדושת ששבת חלה כבר קודם. ענין זה מקונטרס השבת בהלכה ובאגדה וכתב שם שהמקור לזה עיין בס' שיבת ציון מוצפי ח"ב עמ' רל"ג, על פי ספר עץ חיים לרבינו חיים ויטאל, והרש"ש בנהר שלום, ע"פ תיקוני הזוהר) **וידוע דכתב הבן איש חי (בא"ח ג' שמות)** גדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום השבת **אלף פעמים יותר מן הנעשה מעסק התורה של ימי החול!!!**
עכ"ל. (ושבנ"א יחשבו זה ימצא שיש כ"כ הרבה מצות הלא ת"ת כנגד כולם וכל דבר להכפיל וכו'). ודו"ק.

בקובץ מבקשי תורה ל"ח אלול תשס"ד שם בקו' שלמי אליעזר עמ' כ"ה כתוב: **מרנא החזו"א זצלה"ה אמר לבחורים שרצו לעסוק בחסד, שילכו ללמוד תורה, כי אין חסד גדול בזמנינו לדורות מלהעמיד עוד תלמיד חכם ועוד ת"ח, את המצוות תשאירו לאחרים** (רבי משה אהרן שטרן זצ"ל, בית ומנוחה עמ' כ"ג) ע"כ משם.